

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞİDDET, İKTİDAR VE TOTALİTARİZM KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE
GEZİ OLAYLARININ İNCELENMESİ

Hazırlayan
Rabia Gizem ÇALIŞ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

KARAMAN – 2018

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞİDDET, İKTİDAR VE TOTALİTARİZM KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE
GEZİ OLAYLARININ İNCELENMESİ

Hazırlayan
Rabia Gizem ÇALIŞ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erdinç KİNEŞÇİ

KARAMAN – 2018

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

ŞİDDET, İKTİDAR VE TOTALİTARİZM KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE GEZİ OLAYLARININ İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 13.07.2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr.Üyesi Erdiñ KİNEŞÇİ

Üye : Doç. Dr. Hakan CANDAN

Üye : Doç. Dr. Mete Kaan KAYNAR

Erdoğan
H. Candan
Mete Kaynar

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 21.06.2018 tarih ve 26/203 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

“Düşünmeyen insanlar uyurgezerlere benzer.”

Hannah Arendt

Bu çalışmada öncelikle siyaset felsefesine önemli katkılar yapmış olan Hannah Arendt ‘in Antik Yunan’dan başlayan ve tarihsel süreci takip ederek günümüze kadar gelen toplumsal yapıyı nasıl anladığı ve anlamlandırıldığı şiddet, iktidar, otorite ve totalitarizm kavramları onun yapıtları incelenerek ortaya konulmuş, daha sonra ise Arendt’in öngördüğü kavramların Haziran 2013’te İstanbul’da çevresel duyarlılıkla başlayan ve sonrasında iktidarın yaptırımlarına karşı bir tepkiye dönerek tüm ülkeye yayılan Gezi olaylarının seçilen referans gazetelerin internet sitelerinde yayımlanan haberlerde nasıl karşımıza çıktığı içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmanın her aşamasında yol göstericiliği ile durmadan devam etmemi sağlayan başta danışmanım Doktor Öğretim Üyesi Erdiñ KİNEŞÇİ’ye, ailem oldukları için her zaman kendimi şanslı hissettiğim canım annem, babam ve kardeşime, uzakta olsa bile her an desteğini yanımda hissettiğim, tezin son okumalarını yaparak daha güzel hale gelmesini sağlayan sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Bu çalışmada Arendt'in modernizm, şiddet, iktidar, otorite ve totalitarizm kavramları eserleri üzerinde yapılan okumalarla anlaşılmasına çalışılmıştır.

İki büyük dünya savaşını ve aynı zamanda teknolojik gelişmelerin de zirve yaptığı dönemleri yaşamış bir siyaset bilimci olarak Hannah Arendt tüm bu yaşadıkları karşısında modernizmi ve modern insanı yaratan koşulları anlamaya çalışmıştır. Bu yıkıcı ve dönüştürücü olaylar esnasında ve sonucunda ortaya çıkan şiddetin kamusal alanı nasıl yıktığını gözler önüne sermeye, modernizm, şiddet, iktidar ve totalitarizm kavramları arasındaki bağı anlamaya çalışmıştır.

Daha sonrasında ise bu kavramlar, 2013 yılı Haziran ayında İstanbul'da başlayan ve tüm ülkeye yayılan Gezi olaylarıyla ilgili iki farklı gazetenin internet sitesinde yer alan haberler üzerinde içerik analizi yöntemi uygulanarak aranmış ve söz konusu haberler Arendt felsefesiyle yine onun gözünden değerlendirilmiştir. Analizler sonucunda Arendt'in de öngördüğü şekilde iktidar şiddet ilişkisi, şiddetin iktidarın yokluğunda ortaya çıktığı, devletin sahip olduğu şiddet araçlarının karşısında durabilecek bir güç olmadığı, kamusal alanın nasıl kurulduğu ve bu kamusal alanda farklı kesimden insanların ve de özellikle kadınların nasıl temsil edildiği ve olayların başından sonuna kadar totalitarizmin izleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Arendt, Şiddet, Otorite, İktidar, Totalitarizm, Gezi Olayları

ABSTRACT

In this study Arendt's concept of violence, power, authority, totalitarianism were tried to be understood by reading her artefacts.

Hannah Arendt, who lived in a time that technology reached to very high level, and witnessed two World Wars, tried to understand modernizm and the conditions that created modern human being in the light of what she had been through. How the violence arose out of devastating and transofrmative events, demolished public area was tried to be shown and the link between modernizm, violonce, power and totalitarianism to be found out.

Later on those concepts are sought in two different newspapers under topic of Gezi Events that occured on June 2013 in Istanbul and spread over to the whole country by using content analysis method and the articles were evaluatued according to Arendt's approach.

It was tried to be proven that; as a result of the analysis like Arendt has foreseen; the realationship between power and violonce, violence's arising in the absence of power, there is no power that is strong enough to stand against the instruments of state power, how the public area is established, and how various people- especially women- are represented, and traces of totalirism from the begining of the events

Key words: Arendt, Violence, Authority, Power, Totalitarianism, Gezi Events

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
GİRİŞ	1
I. YÖNTEM.....	6
I.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	6
I.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
I.3. Araştırmanın Yöntemi	7
I.4. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi	7
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
II.1. Modernizm ve Arendt'in Modernizm Eleştirisi.....	9
II.1.1. Modernizm Kavramı	9
II.1.2. Arendt'in Modernizm Eleştirisi.....	12
II.2. Şiddet Kavramı	21
II.2.1. Şiddet	21
II.3. Otorite ve İktidar Kavramları	25
II.3.1. Otorite	25
II.3.2. İktidar.....	30
II.4. Uygarlık Kurucu Şiddet.....	37
II.5. Uygarlık Yıkıcı Şiddet.....	40
II.6. Şiddetin Getirdiği; Totalitarizm	42
II.6.1. Kamusal Alan-Özel Alan.....	43
II.6.1.1. Arendt İçin Kadınlık Durumu	49

II.6.2. Arendt'in Totalitarizm Anlayışı	54
II.6.2.1. Kavram Olarak Totalitarizm	54
II.6.2.2. Arendt'te Totalitarizm Kavramı	59
II.6.2.3. Arendt'te Totalitarizmin Unsurları	71
II.6.2.3.1. Kitle Toplumu	71
II.6.2.3.2. Terör	74
II.7. Modern Çağ ve Totalitarizm İlişkisi	78
II.8. Totalitarizm ve Şiddet	84
III. ANALİZ	87
III.1. Gezi Olayları	87
III.2. Haber Analizleri	91
III.2.1. Şiddet Kavramını İçeren Haberler	91
III.2.2. Kamusal Alan Kavramını İçeren Haberler	99
III.2.3. Feminizm Kavramını İçeren Haberler	106
III.2.4. Totalitarizm Kavramını İçeren Haberler	108
SONUÇ	118
KAYNAKÇA	122

GİRİŞ

Hannah Arendt, Antik Yunan'dan başlayarak yaşadığı döneme kadar olan süreci de kapsayacak şekilde felsefe alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Hatta Arendt felsefesinin temelini Antik Yunan politik yaşantısının oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Arendt, düşünmeye eski Yunan düşüncesinden başlar ve tarihsel süreci takip ederek toplumsal yapıyı günümüze kadar anlamaya çalışır.

Temelde modern toplumun geldiği noktayı ve doğasını anlamak üzere uzun soluklu olacak şekilde düşünmüştür. Düşünme tarzı, modern zamanı anlamak, eksikliklerini ortaya koymak ve anlamlı eleştiriler yapmak için insanların zihinlerinde geçmişini canlı tutan, anlayan ve her sorulacak soruda geçmişte cevaplar arayan, bugünün sorunlarını besleyen damarları keşfetmeye yönelik bir düşünme tarzıdır.

Kuvvetle muhtemel, Arendt'i düşünmeye iten şey yirminci yüzyılda yaşanan acı olayların tanığı olmasıdır. Arendt, I. ve II. Dünya Savaşlarını, Hiroşima ve Nagasaki'ye atılan atom bombalarını, Yahudi soykırımını ve aynı zamanda teknolojik gelişmelerin de en yüksek seviyede olduğu dönemleri yaşamış ve tüm bu olaylar onu düşünmeye, modernizmi ve modern insanı yaratan koşulları, iktidar, şiddet kavramlarını anlamaya itmiştir. Bu yıkıcı olaylar esnasında ve sonucunda ortaya çıkan şiddetin kamusal alanı nasıl yıktığını gözler önüne sermeye ve şiddet, iktidar, modern insan, totalitarizm arasındaki bağı anlamaya çalışmıştır. Arendt, modernizm, şiddet iktidar, otorite, siyaset, felsefe, insan, eylem, düşünce, ideoloji ve buna benzer öğeleri çalışmaları içinde bazen açıkça belirtmiş bazen de birbirleri üzerinden tanımlamış, satır aralarında yer vermiştir.

Arendt'in modern dünya ile ilgili vurgulamak istediği şey, modern dünyanın bir otorite problemine sahip olmasıdır (Arendt, 2010:140). Arendt belirli türden bir otoritenin hem insan yaşamının her alanında hem de politika alanında eylemleri yönlendirmek için bulunması gerektiğini söyler. O, modern dünyada otoritenin yıkılmasıyla beraber şiddetin var olmaya başladığını belirtmiştir. Şiddet ile otoritenin karıştırılması ise Arendt'in eleştirdiği noktalardan birisidir. Bu noktada şiddetin karşısına iktidarı koyarak, birinin mutlak hâkimiyet kurduğu yerde diğerinin barınamayacağını belirtir (Arendt, 2014b:47).

Arendt, modern toplumla beraber ortadan kalkan özel/kamusal alan kavramsallaştırmasını kendisinin düşünme sürecine ve Antik Yunan'da var olan anlayışa uygun olarak ele alır (Arendt, 2010:16). Modernizmin kamusal/özel alan ayrımını ortadan kaldırması ile bireysel idare kaybolur, insan sorumluluk duygusunu yitiren, kendi gücünden habersiz yaşadıklarını kader olarak görmeye başlayan kitle toplumuna dönüşür. Bu kitle toplumu da ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan totalitarizmin etkisini arttırmasına neden olur. Totalitarizm şiddet gerektirir, şiddeti savunur ve dahası varlığını devam ettirmek için şiddeti haklılaştırır.

Arendt, kamusal-özel alan, otorite, iktidar, şiddet, totalitarizm kavramlarını ve birbirleriyle olan ilişkileri modernizm kavramı temelinde yükseltmiştir.

Bu çalışmada ise Arendt'in *Şiddet Üzerine, İnsanlık Durumu, Totalitarizmin Kaynakları I-II-III ve Geçmişle Gelecek Arasında* adlı çalışmaları bu kavramları içermesi, kavramların bütün olarak anlaşılması ve aralarındaki ilişkinin ortaya çıkartılması adına merkezde olacak şekilde incelenmiştir.

Daha sonra üzerinde durulan bu kavramlar 2013 yılında çevreye duyarlılık olarak İstanbul'da başlayan ve kısa sürede başlangıç amacından uzaklaşıp toplumsal bir isyana dönüşerek tüm ülkeye yayılan bununla birlikte Arendt'in üzerinde durduğu kavramların ve aralarındaki ilişkilerin gözlemlenmesine olanak sağlayan Gezi olaylarında aranacaktır. Bu arayışta iki farklı haber sitesinin aynı tarih aralığında yayımlanan haberleri seçilmiş ve haberler içerik analizine tabii tutularak Arendt'in felsefesiyle hem bölüm içlerinde hem de ayrı bir analiz bölümünde yorumlanmıştır.

Bu tez çalışması toplamda dört bölümden oluşmaktadır;

Çalışmanın birinci bölümünde, modernizm kavramına ilişkin tanımlara, tarihsel sürecine ve Arendt'in modernizm anlayışı ile ona getirdiği eleştirilere yer verilmiştir. Bu eleştiriler modern çağ ile başlayan ve modern dünya ile devam eden bir süreçte bilimsel buluşlar, yabancılaşan insan ve otoritenin yıkılması ile ortaya çıkan şiddet, çerçevesinde yapılmıştır.

İkinci bölümde, öncelikle şiddet kavramının sözlük tanımlarına, şiddetin sadece fiziksel olmadığına ve özellikle de şiddetin insana özgü bir kavram olduğuna ve doğal afetlerin şiddet olarak değerlendirilmeyeceğine yer verilmiştir. Devamında ise otoritenin yıkılması ile gün yüzüne çıkan şiddet kavramı tanımlanmış ve otoritenin şiddete ihtiyaç duyduğu anda özgün yapısını kaybettiği vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra bu bölümde şiddetin uygarlık kurucu/yıkıcı özelliğinden bahsedilmiş ve şiddet, otorite ve iktidar kavramları birlikte irdelenerek şiddetin neden olduğu totalitarizme giden yola zemin hazırlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde öncelikle kamusal alan özel alan kavramlarının tanımına, bu kavramların Arendt felsefesinde karşılıklarına yer verilmiştir. Bu noktada ise (biraz kişisel merak biraz da kadın çalışmaları üzerine dersler almış birisi olarak) feminist teorinin Arendt'e yönelttiği eleştirilere ve Arendt'in bu eleştirilere mülakatlarında dolaylı olarak verdiği cevaplara yer verilmiştir. Arendt okumalarını yaparken fark edilir ki Arendt'in derdi hiçbir zaman cinsiyet değildir. Onun felsefesi cinsiyetler üstüdür. Hiçbir zaman kadın/erkek ayrımına ya da özel alanın kadına, kamusal alanın erkeğe ait olduğunu (feminist teorisyenlerin Arendt'i eleştirdiği nokta çoğunlukla bu noktadır.) vurgulamamıştır çünkü o cinsiyete dayanan bir bölünme ile kadın ya da erkek diye ayrım yapmadan insanı merkeze almıştır (Çoşkun, 2013b:7). Arendt, kadını özel alana hapsederek onu kamusal alanın dışında bırakmamıştır aksine daha da geniş bir bakış açısıyla kadın sorunlarını insanlık durumunu negatif etkileyen tüm diğer sorunlarla birlikte kamusal alanda temsil edilmesi gerektiğini söylemiştir.

Bu bölümün devamında ise totalitarizme önce kavram olarak daha sonra ise totalitarizmin Arendt felsefesinde nasıl ifade edildiğine yer verilmiştir. Arendt *Totalitarizmin Kaynakları* isimli kitabında totalitarizme ulaşmada etkili olan unsurları inceler. Bu unsurlar kitle toplumu, totaliter hareket, propaganda, iktidar, totaliter devlet, toplu tahakküm, terördür. Arendt'e göre bu unsurlarının bir tanesinin var olması totalitarizmin ortaya çıkmasında yeterli değildir. Çalışmada ise yukarıda anılan totalitarizme ait unsurlardan kitle toplumu ve terör incelenmektedir.

Daha sonra, totalitarizmin modernizm sürecinin sonucunda modern bir fenomen olarak ortaya çıktığı vurgusu yapılacaktır. Buradan hareketle modern bir fenomen olarak kabul ettiğim totalitarizm üzerinden modernizm eleştirisi yapılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde yaptığımız modernizm eleştirisine ek olarak bu sefer modernizmin totalitarizme sebebiyet veren yönü anlamaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın son bölümü olan analiz bölümünde ise Binaet ve Yeni Şafak internet haber sitelerinden konularına göre derlenen haberler önceki bölümlerde yer alan kavramlar çerçevesinde değerlendirilecek, Arendt'in vurguladığı kavramların haberler marifetiyle sosyal olaylarda ne şekilde tezahür ettiğine bakılmaktadır.

Bu tezle yapılmaya çalışılan Arendt'in kitaplarında yer alan toplumsal olaylar üzerinden anlamlandırdığı, örneklendirdiği kavramların yakın zamanda ülkemizde yaşanan ve toplumda büyük bir etkiye ve hareketliliğe neden olan Gezi olaylarının başlama ve başlangıç sebebinden uzaklaşarak iktidara isyana dönüşme sürecinde seçilen internet haber sitelerinde yayımlanan haberler aracılığıyla aranmasıdır. Bununla birlikte çevreye duyarlılık olarak başlayan hareketlerin toplumsal bir isyana dönme süreci de yine bu kavramlar çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmaktadır.

I. YÖNTEM

I.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu, 31 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul Taksim Gezi Parkı'nda başlayarak Eylül ayının sonuna kadar çeşitli aralıklarla devam eden ve İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere Bingöl ve Bayburt hariç 81 kentin 79'unda yaşanan olaylarla ilgili Binaet ve Yeni Şafak internet sitelerinde yayımlanan haberlerin içerik analizinin bir türü olan tematik analiz kullanılarak Arendt bakış açısıyla tezin ilk bölümlerinde incelenen iktidar, otorite, şiddet, kamusal alan, feminizm, totalitarizm kavramları aracılığıyla yorumlanmasıdır.

Çalışmanın amacı iki farklı haber sitesinde yer alan Gezi olaylarına ilişkin haberlerin tezin konusu olan Arendt'te şiddet, otorite, kamusal alan, totalitarizm ve feminizm başlıkları çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak incelenmesidir.

I.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında Bianet ve Yeni Şafak haber siteleri incelenmiştir. Haber siteleri seçilirken internet üzerinden erişilebilir olmaları ve sahip oldukları siyasi görüş nedeniyle aynı haberleri farklı bakış açısıyla sunacakları hususu dikkate alınmıştır. Bianet haber sitesi muhalif görüşte olması nedeniyle Gezi olaylarının yanında yer aldığı, Yeni Şafak ise iktidarı destekleyen tutumu nedeniyle Gezi olaylarına eleştirel baktığı için seçilmiştir. Bu nedenlerle araştırmanın sınırlılığını bu iki haber sitesi oluşturmaktadır.

Bu araştırmadan farklı olarak haberlerin kronolojik sıralamasının ardından aynı tarihli haberlerin iki internet sitesinin siyasi görüşüne göre nasıl verildiği de başka bir araştırmanın konusu olabilir.

I.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Bianet ve Yeni Şafak gazetelerinin 31 Mayıs-16 Haziran tarihleri arasında internet sitelerinde yer alan Gezi olayları ile ilgili haberlerin içerik analizinin bir türü olan tematik analiz çerçevesinde konuyla ilgili literatürün taranarak Arendt'in kullandığı kimi kavramlar yoluyla değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizi tematik analize dayanılarak yapılmıştır. Tematik analiz, yazılı ve sözlü materyallerin içerdiği mesajı anlam açısından sistematik olarak sınıflandırma ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001:22). Tematik analiz yapılırken izlenecek yol; konunun belirlenmesi, çalışmaya dâhil edilecek verilerin seçilmesi, ortak temaların oluşturulması ve ortak temaların değerlendirilmesidir (Çalık ve Sözübilir, 2014:33).

Literatür taramasında ise öncelikle birincil kaynaklar olan Arendt'in yazmış olduğu kitaplar, Arendt üzerine yazılmış kitaplar, makaleler ve tezlerden ve dergilerde yayımlanan makaleler; sonrasında ise ikincil kaynaklar olan sözlüklerden ve daha önceden yapılmış araştırmaları özetleyen dergi ve makalelerden yararlanılmıştır.

I.4. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Siteelerde yer alan haberler Gezi olaylarının başladığı tarih olan 31 Mayıs 2013 tarihi ile bitiş tarihi olan 16 Haziran 2013 tarihleri arasında yayımlanan haberlerdir. Haberler bu tarih aralığına göre aranmış ve daha sonra tezin içeriğine uygun olacak şekilde konularına göre şiddet, otorite, kamusal alan, feminizm ve mizah konu başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın ardından haberlerin yayımlanma tarihleri göz ardı edilerek aynı konu başlığı altındaki haberler, yapılan Arendt okumaları ışığında yine onun bakış açısı ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Arendt'in üzerinde durduğu kavramların toplumsal bir olayda karşımıza nasıl çıktığı,

olayların ve yansımalarının onun öngördüğü şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği incelenmiştir.

Haber analizleri yapılırken toplam 41 tane haber kullanılmış olup haberlerin konularına göre dağılımı şu şekildedir;

Şiddet otorite ve mizah konuları aynı başlık altında incelenmiş ve toplam 13 haber kullanılmıştır. Bu haberlerden 9 tanesine Bianet haber sitesinden geri kalan 4 tane habere ise Yeni Şafak haber sitesinden ulaşılmıştır. Kamusal alan başlığı altında, 11 tane haber kullanılmış olup bunların 8 tanesine Bianet haber sitesinden, 3 tanesine ise Yeni Şafak haber sitesinden ulaşılmıştır. Feminizm başlığı altında yalnızca 4 habere ulaşılmış olup bu haberlerin tamamı Bianet haber sitesinden alınmıştır. Son olarak totalitarizm başlığı altında 13 haber kullanılmıştır. Bu haberlerden 7 tanesine Bianet haber sitesinden, kalan 5 tanesine ise Yeni Şafak haber sitesinden ulaşılmıştır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

II.1. Modernizm ve Arendt'in Modernizm Eleştirisi

II.1.1. Modernizm Kavramı

Modernizm, kelime anlamı olarak en basit haliyle çağdaşlık (TDK, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ac72673c919a7.75179879, 06/04/2018) felsefi bakış açısıyla bakıldığında ise “alışılmış olanı yeniye uydurma” (Cevizci, 2000:655) olarak tanımlanabilir. Yine felsefe çerçevesinde bakıldığında aydınlanmayla birlikte gerçekleşen ve hümanizm, demokrasi, dünyevileşme gibi kavramlarla temellenen bilimci, akılcı, ilerlemeci ve aynı zamanda insanı temele alan bir ideolojiyi ifade etmek için de kullanılır (Cevizci, 2000: 655).

Modernizm, Latince kökenli modo'dan türeme modernus kelimesinden gelmektedir (Kumar, 1999:88). Kavram, İngilizcede 20. yüzyılın ortalarında genel kullanıma dâhil olmuş, çağdaşlaşma anlamında kullanılarak gündelik dilin bir parçası haline gelmiştir (Anderson, 2002:9) Modernizm kavramını çağdaşlaşma anlamıyla değerlendirerek akla hep yeni, yeni olan, eskiden uzaklaşmış anlamına geldiğini ve kavramın yakın zamanın eş anlamlısı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Modernizm, bilim ve teknolojiye dayalı olarak toplumun içsel olarak farklılaşması ve karmaşıklaşma süreci (Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü, 1994:299) olarak da tanımlanabilir. Bu tanım ile eski zamanlardaki toplum şekline günümüzdeki toplum şekline doğru sanayileşme marifetiyle alınan yol kastedilir. Modernlik, Anthony Giddens'a göre, “on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder”. Yani modernliğin başlangıcına on sekizinci yüzyılda gerçekleşen demokratik ve endüstriyel devrimleri yerleştirir (Altun, 2002:40).

Modernlik yaşam içerisinde karşımıza çıkan siyaset, ekonomi, aile, din, sanat gibi yaşamın parçalarının farklılaşma sürecinde kendisini göstermeye başlayacaktır. Alain Touraine'ye göre modernlik sadece değişim ve olaylar silsilesi anlamına da gelmemelidir. Akılcı, bilimsel, teknolojik ürünlerin yaygın hale gelmesiyle yakından ilgilidir (Touraine, 2007:23).

Çok kısa olarak tarih avcı ve toplayıcı insanlarla başlar, hayvancılıkla uğraşan insanlara geçer, sonra da tarıma dayanan topluluklara ve oradan da Batının modern toplumlarına vararak sona ulaşır (Giddens, 1994:15). Modernizm ise tarihin bu süreçleri ile ilgilenmez rönesans ile gelen rasyonalite ile ters düşen her şeyin üstünü çizer ve görmezden gelir.

Modernliğin bir sonucu olarak ele alınan risk, güven, güvensizlik (Giddens,1994:65) kavramları bu modern dönemin karanlık bir yüzü ya da sonucu olabileceğini açıklayan en iyi kavramlardır. “Fransız ihtilalinin toplumsal-siyasal alanda getirdiği değişim ve onun sonrasında oluşan büyük bir devrim olan Sanayi Devrimi bu değişimin ve farklılık ortamının en büyük öncüllerindendir. Bunun sonrasında dünyanın tamamını etkileyen hareketler oluşmaya başlamış, sanayi devrimini getirdiği, sanayi alanındaki değişme, ekolojik alanda, toplumsal alanda insanlar arası ilişkide, bir değişime etki etmiştir. Bu Sanayi Devrimi ve Fransız ihtilali sonrası toplumsal alanda oluşan değişmeler zamanla endüstriyalizmin gelişmesiyle de doğal dengeyi de etkilemeye başlamış ve hayatın tüm alanına yansımaya başlamıştır.” (Giddens,1994:67). Üretim güçlerinin gelişmesiyle ekolojik sistem yıkıcı bir tahribata uğramıştır. Ancak iki önemli düşünür Marx ve Durkheim modernizmin sorunlarından çok faydaları olduğunu vurgulamışlardır. Durkheim endüstrinin geliştiği uyumlu ve iş bölümü temelli doyurucu bir toplumsal düzeni düşlüyordu aynı şekilde Marx da sınıf mücadelesini temel alıyordu

ve o da Durkheim gibi insancıl bir düzen düşlüyordu. Ancak iki sosyolog da ekolojik kaygılardan uzak olmaları sebebiyle (Giddens, 1994:17) modernizm ve özellikle de Sanayi Devrimi ile birlikte çalışan insanı uzun saatler süren bir çalışma ve sıkıcı bir çalışma ortamının beklemesinde öte bir sorun görmüyorlardı.

Arendt ise iki düşünürün aksine modern zamanda emeğin kurtulmasının herkese yönelik özgürlük çağı başlamasının habercisi olamayacağını hatta ilk kez bütün insanlığı zorunluluğun boyunduruğu altına sokabileceği tehlikesini vurgulamıştır (Arendt, 2013:198).

Modernliğin en önemli özelliklerinden bir tanesi küreselleştirici olmasıdır. Giddens kısaca küreselleşmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir.” (Giddens, 1994:69).

Giddens’e göre; “Devletler arasındaki ilişkiler söz konusu olduğu sürece, daha koordine bir küresel siyasal düzenin ortaya çıkması olası gibi görünmektedir. Artan küreselleşme yönündeki eğilimler devletleri, önceleri ayrı ayrı uğraşmak durumunda kalabilecekleri konular üzerinde işbirliği yapmaya, az çok zorlayacaktır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmeyi tartışan yazarların çoğu, hareketin küresel bağlantıların gelişimini doğal olarak bir dünya hükümetinin kurulmasının izleyeceğine inanıyorlardı.” (Giddens, 194:166). Bu oldukça önemli bir noktadır. Arendt de doğrudan küreselleşme üzerinde durmasa da devletlerin işbirliği yapmaya zorlanacakları bir siyasi bünye haline ve tek başına bağımsızca hareket edemeyen hale geldiklerini öngörmüştür.

Adeta dünya içerisinde özerkliğe sahip konumda süregelen bir yaşantının onun hiç de desteklemediği türden bir yaşantı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

II.1.2. Arendt'in Modernizm Eleştirisi

İnsan olmanın en önemli özelliği, onun diğer canlılarla arasındaki o büyük ayırımıdır. Bu ayırımın en önemli özelliği ise sadece sahip olunan akıl değil, insan olarak yaratılan yaşam formu ve bu formların insanı yeniden üretme eylemine dönük yeteneğidir.

İnsan kendisini hep aşmak ister ve bu aşma isteği insansı bir isyanı, dünyaya olan mahkûmiyetten kurtulma isteğini yönlendirir. İnsanın yapaylaşma aşaması bu isteğin bir sonucudur aslında. Arendt (2013:29) “İnsanın yaptığı dünya (ise) insanın varlığını bütün yalın hayvanî ortamdan ayırır, ama yaşamın kendisi bu yapay (insan elinden çıkma) dünyanın dışındadır ve insan diğer bütün canlı organizmalarla rabitasını yaşam sayesinde sürdürür. Bir süreden beridir yaşamı da yapay hale getirmek, insanı doğanın çocukları arasına dâhil kılan son bağı da koparmak yönünde büyük bilimsel gayretlerde bulunmaktadır. Yaşamı bir deney tüpünde yaratma teşebbüsünde kendini dışı vuran arzu, mikroskop altında üstün insanî varlıklar üretebilecekleri ve (insanların) ebatlarını, endamlarını ve işlevlerini değiştirebilecekleri kanıtlanmış kişilerin germ plazmalarını dondurma arzusu, dünyaya mahkûmiyetten kurtulma arzusuyla aynıdır ve korkarım insan ömrünü yüzyıl sınırının üzerine çıkarma umudunun ardında da insanlık durumundan bu kurtulma isteği yatmaktadır.” demektedir.

Arendt bu söylemiyle çok önemli bir şeyin altını çizmektedir aslında. O, insanın kendisini aşma isteği ve aslında bununla birlikte içinde bulunduğu dünyayı da aşma isteğine doğru ilerlemektedir. Ama bu aşma isteğini yalnızca bir istek olarak değil, pratiklerin devamı olarak da görmek gerekir. Laboratuvarda üretilen yeni insanlık

durumunun genel insanlığın yerine geçip geçemeyeceği kaygısı yoktur burada. Asıl olarak mikroskoplar ve deney tüpleri içine hapis olmuş olan ‘gerçek’in nesnel gerçekliğin kendisiyle yer değiştirmesidir (Arendt, 2013:29).

Arendt modernizm eleştirisini, modern çağ ile başlayan ve modern dünya ile devam eden devasa bir süreçte bilimsel buluşlar çerçevesinde yapar. Modern çağ, modern dünya ile aynı değildir. Bilimsel olarak 17. yüzyılda başlayan modern çağ 20. yüzyıl başlarında sona erer. Siyasi bakımdan ise Arendt için modern dünya, ilk atom bombalarının atılmasıyla doğar (Arendt, 2013:33). Buradan da anlaşıldığı gibi Arendt modern dünyanın karakteristiğini buluşlarla yani insanın yapabilecekleri doğrultusunda belirlemeye çalışır. Bilimsel buluşların insanlık için bir yandan faydalılığı diğer yandan zararlılığı Arendt için tartışma konusu olmuştur. Bilim, Arendt’ e göre, tehlikeli boyuttadır daha doğrusu tehlikeli bir boyuta gün geçtikçe yaklaşmaktadır. “Bilimde ilerlemenin insanlığın ilerlemesiyle (bu her ne anlama gelirse gelsin) denk olmadığı bir noktaya gelmiş olmamız bir yana, bilimsel ilerleme insanlığın sonunu telaffuz edebilir hale gelmiştir. Başka bir deyişle ilerleme, salıverdiğimiz, felakete yol açıcı nitelikteki hızlı değişim süreçlerini değerlendirmede bir ölçüt değeri taşıyamaz artık.”(Arendt, 2014b:42).

Aksine ilerleme, gerçek insanlık varoluşunun tasarımlanabilecek olan geleceğinin kısıtlanması, bilim adına köreltilmesi ve ilerlemenin tek boyutlu bir bilimsel aşırılıklar silsilesi içine hapsedilmesi sonucunu verecektir. Arendt, bir ölçü değeri olmaktan çıkardığı bilimsel gelişmeyi, giderek bu yolla insanlığın gelişmesinin manipüle edici araçlarının yeniden üretimi olarak değerlendirmeye başlamaktadır (Alkan, 2009:21).

Modern çağda ortaya koyulan bilimsel buluşlar sayesinde dünyanın sınırları dışına çıkmış ve insanlığın artık sonsuza kadar yeryüzüne bağlı bir varlık olmayacağı netleşmiştir. 1957 yılında uzaya gönderilen insan yapımı bir uydu, Arendt'e göre, insanın yeryüzüne mahkûmiyetten kurtuluşunun ilk adımı olmuştur. 2018 yılında ise teknoloji dâhisi olarak anılan ünlü yatırımcı Elon Musk Space X isimli roketinin içine kendi üretimi elektrikli Tesla marka aracını Mars'a göndermiştir. Mars'a yerleşmenin, Mars'ta yeni bir hayat kurmanın ilk adımları olarak görülen bu gelişmeler yeryüzü mahkûmiyetini bitirmeyi amaçlamaktadır. İnsanların yeryüzünden gökyüzüne bakarak orada kendi el yapımları olan bir şeyi gördüklerinde gurur duymak yerine yeryüzüne mahkûmiyetten kurtulmanın sevincini duymaları Arendt için tehlikeli bir serüvenin başlangıcıdır. Bir süredir yaşamı yapay hale getirmek için bilimsel girişimlerde bulunmaktadır. Daha önce yaptığımız alıntıyı burada tekrar hatırlamakta fayda vardır. Yaşamı bir deney tüpünde yaratma teşebbüsüne girişen bilimin, mikroskop altında üstün insani varlıklar üretebilecekleri ve insanların ebatlarını, işlevlerini değiştirebilecekleri kanıtlanmış kişilerin germ plazmalarını dondurma arzusu dünyaya mahkûmiyetten kurtulma arzusu ile aynıdır (Arendt, 2013:29). Arendt'e göre bugün modern dünyada teknoloji ve bilim hızla ilerlemiş ve bu noktada insan, bütün organik hayatı yok etme gücüne sahip hale gelmiştir. Ama önemli olan insanın böyle bir gücü kullanmak isteyip istememesidir. Bu siyasi bir sorundur. Bu nedenle de insanın yapıp ettikleri üzerine düşünmesi gerekmektedir

“Modern bilimsel dünya görüşünün doğruları, artık varlıklarını söz ve düşüncedeki olağan ifadelere borçlu olmayacaktır; çünkü bugün bilim köken olarak sözel ifadelerin kısaltılması olan matematik sembollerden oluşan bir dili benimsemiştir”(Arendt, 2013:30).

Bilimcilerin yaşadığı dünya, sözün gücünü yitirdiği bir dünyadır. Modern bilimsel görüş, sözün yerine doğruları matematiksel formüllerle göstermiştir. Doğrular, teknolojiyle kanıtlanır hale gelmiştir. Konuşmaya dönüştürülemeyecek matematiksel simgeler ve formüllerle insani dünya açıklanmaya çalışılmıştır. Oysa Arendt'e göre insanların ne yaptıkları ve ne bildikleri değil, bunlar üzerine konuşabilmeleri önemlidir.

Çalışmanın analiz kısmının temelini oluşturulan Gezi olaylarına bakıldığında eylemcilerin sahip olduğu söz söyleme yeteneğinin ön planda olduğu görülebilir. Bu söz söyleme yeteneği, yaratıcı sloganlar ve forumlar marifetiyle insanların beklentilerini ortaya koyması gibi söz ile ifade şekilleri yaratmış ve bunun sonucunda da insanları parkta oluşturdukları kamusal alanda siyasi birer varlığa dönüştürmüştür. Tam da Arendt'in dediği gibi insanlar yaptıkları, yapacakları, bildikleri ve istekleri üzerine konuşabilmişlerdir.

Bilimsel gelişmelerin ortaya çıkardığı durum, Arendt tarafından, sözün ve düşüncenin gücünü yitirmesi olarak yorumlanır. Yani insan siyasal bir varlık olmaktan çıkmıştır. Çünkü insan kendisini siyasal varlık haline getiren sözden uzaklaşmıştır. Modern çağda insan, sözün gücünü yitirmiştir. İnsanların birbirini anlama ve etkileşimde bulunma olanağı ortadan kalkmıştır ve insan siyasal bir varlık olmaktan çıkmıştır. Arendt'in bilimsel gelişmeleri günümüzde de süregiden iki uçluluk tartışması çevresinde ele aldığını belirtmiştik. Arendt, bilimsel gelişmeleri insanın yeryüzüne yabancılaşmasına neden olması ölçüsünde olumsuzlar, yaşamı kolaylaştırıcı özellikleri ölçüsünde olumlardır. Dolayısıyla bir bütün olarak bilimsel gelişme umutsuzluk ile zaferin bir arada bulunuşu demektir. Ancak yine de açıktır ki, Arendt modernliğin yol açtığı felaketlerden uzun uzadıya bahsederken, modernliğin olumlu yanlarına değinmekten kaçınmıştır. Yabancılaşmaya neden olması ölçüsünde modern çağın başlarındaki kâşif

ve denizcilerin yeryüzünü genişletmek için yola düştükleri, mesafenin çağrısına kapıldıkları ve mesafeyi ortadan kaldırmak gibi bir niyetin olmadığını vurgulayan Arendt (2014b:45) mesafelerin eskisi gibi uçsuz bucaksız kalamayacağını ve modern çağın ilk dönemlerine ait haritalar ve deniz seyir belgeleri ile yeryüzünü avuç içine sığdıracak teknik yeniliklerin önünün açıldığını belirtmiştir. Daha önce de belirttiğim gibi insanlığın Mars'a taşınma, orada yeni bir yaşam kurma merakı ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği buluşlar, uzaya yapılan yatırımlar sadece yeryüzünü değil uzayı da avuç içine sığdırmaya yönelik isteklerin kanıtıdır.

Her ne kadar yaşanan teknolojik gelişmelerle insanlık yeni yaşam alanları, gezegenler bulup oralara yerleşse de şu an için hala karamsar bir taraf var ki o da Arendt ilerleme ya da modernleşmenin bizi ölüm gibi kötü bir gerçekten uzaklaştıramadığını söyler.

“Kuşkusuz, insana güven veren daha iyi bir dünyaya kavuşmak için yapmamız gereken tek şeyin ileriye doğru sağlam adımlarla yürümek olduğu, aslında bunu yapmaktan başka çaremizin de olmadığı tasarımının hüznü yan etkileri de vardır. Her şeyden önce basit bir gerçeği anımsamak gerekir: İnsanlığın genel geleceğinin, bireysel yaşam açısından vaat edebileceği bir şey yok; bireyin kesin olan tek geleceği ölümdür.” (Arendt, 2014b:38).

Arendt'e göre kişi geçmişini bilmeli ve geleceğini daha düzgün temellerle kurmaya çalışmalıdır. Arendt, geleneksellikten sıklıkla bahsetse de onun geleneksele, daha doğrusu geleneksel yaşam biçimlerine, geleneksel siyasi örgütlenmelere ve politikaya geri dönmek için onlara sıkı sıkıya bağlı bir gelenekçi düşünür olduğunu düşünmemek gerekir. Arendt'in altını çizmek istediği nokta geçmiş ve bugünün

karşılaştırılması ve gelinen durumdan memnuniyetsizliğidir. Arendt'in memnuniyetsiz bakış açısını şu cümlelerinden de görmekteyiz;

“Her yeni kuşak, daha doğrusu kendini sonsuz bir geçmiş ile sonsuz bir gelecek arasına dâhil eden her yeni insanın onu yeniden keşfetmesi ve bu yolu sebatla, zahmetle yeniden hazırlanması gerekmektedir.”

Modern insan, Arendt'e göre, gelenekle bağını kopardığı için köksüzdür ve bu köksüzlük de yaşamında genel bir belirsizliği beraberinde getirir. Arendt kendi yaşamı içerisinde yalnızca insan olma durumunun azalmış şartlarından kaçmak zorundaydı. Bu nedenle insan haklarının tanımlanmasına radikal bir eleştiri getirmiştir. Ona göre insan evrensel insan hakları başlangıcından itibaren insanların egemenliğine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır (Alkan, 2009:23).

Arendt, modern dünyanın belirgin özelliklerinden birini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bu yüzyılın başından itibaren özgürlüğe her cenahtan ciddi tehditler yöneltildiğini ve en azından Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte [Avrupa'da] her cins tiranlığın zuhur ettiğini kim reddedebilir ki? Öte yandan modern dünyanın en göze batan özelliklerinden birinin bütün geleneksel yerleşik otoritelerin pratikte ortadan kalkması olduğunu da kimse reddedemez.” (Arendt, 2010:138).

Arendt'in, modern dünyada vurgulamak istediği şey modern dünyanın bir otorite probleminin olduğudur. O,gerek insan yaşamında gerekse politika alanında eylemleri yönlendiren belli türde bir otorite bulunması gerektiğini belirtir.

Modern dünyada otoritenin yıkılmasıyla beraber şiddet kendisini göstermeye başlar ancak şiddet otorite demek değildir. Modern dünyada, modern diktatörlükleri otoritaryan olarak adlandıranların ve otoritaryan yapıları totalitarizm ile karıştıranların

şiddet ile otoriteyi birbirine eş kavramlar olarak değerlendirdiğini söyler. Yüzyılımızda diktatörlüklerin ortaya çıkışını, otoriteye bir naip bulma ihtiyacıyla açıklayan muhafazakârlar da buna dâhildir (Arendt, 2010:142). Ancak otorite eksikliğinde kendisini gösteren şiddet asla otorite ile eş kavram değildir.

Modernizmi anlamaya çalışırken yabancılaşma kavramına da Arendt felsefesinde bakmak gerekir. Yabancılaşmadan bahsedeceksek Marks'tan da bahsetmemiz gerektiğini düşünüyorum. Marks'ta yabancılaşma kavramı genel anlamda dünyanın insana daha açık ifade ile insanın kendisine yabancılaşmış olduğu düşüncesidir. Bu düşünceye göre insan kendisiyle, ancak yarattığı ürünlere kendisini teslim ederek ilişki kurabiliyor.

Modern insan, Marks'ın düşündüğünün aksine kendine değil, dünyaya yabancılaşmıştır. Arendt, yabancılaşmanın ilk evresi olarak mülkiyet ve aile arasındaki ilişkinin bitmişliğine yönelir. Aile ve mülkiyet arasındaki ilişkinin mükemmel olduğu dönem Arendt için Antik Yunan dönemidir (Alkan, 2009:25). “Antik Yunan’da mülkiyet, dünyanın belli bir kısmında bir yer sahibi olmak anlamına gelir ve aile ile özdeşleştirilirdi. Bu bağlamda eş anlamlı kullanılan mülkiyet ve aile, bireyin yaşam sürecini koruyan emek/çalışma etkinliğini içinde barındırırdı. Modern çağla birlikte emek/çalışma etkinliği özgürleşmiş ve özel alan sınırlarının dışına taşınmıştır. Bu değişime bağlı olarak mülkiyet ve aile arasındaki ilişki de eski anlamını yitirmiştir. Artık aile, insanın temel gereksinimlerini giderecek etkinliklerin yer aldığı bir yapı olarak görülmemiş, mülkiyetle özdeşleştirilmemiştir.” (Yılmaz, 2007:104).

Mülkiyet ile aile arasındaki ilişkinin bitmesinin mülksüzleşmeye neden olduğundan bahsettim bunun nedeni özel alanın ortadan kalkmasıdır. Özel alanın ortadan kalkması ise, insanın ancak bu alanda zorunlu ihtiyaçlarını giderdikten sonra

kamusal alana yönelebilmesi yükselebilmesi sebebiyle kamusal alanın da ortadan kalkmasına neden olur. Mülkiyete sahip olmak, insanın dünyeviliğine işaret eder; bu nedenle onun ortadan kalkması, insanın dünyaya yabancılaşması demektir. İnsanın dünyeviliği açısından en temel siyasi durumunu oluşturan şey mülkiyetken, mülksüzleşme ile dünyadan yabancılaşma birbiriyle çakışan iki olguya karşılık gelir (Arendt, 2013:345). Bu yabancılaşma dünyaya yabancılaşma durumudur.

Arendt modern çağın dünyadan giderek daha çok yabancılaştığını söyler. Modern çağ insanı, nereye giderse gitsin kendisiyle kalır. Modern çağın yabancılaşması sonucu tarih de doğa da anlaşılır olmaktan çoktan çıkmıştır. Arendt'e göre hem doğanın kaybı hem de tarihin kaybı ile geride olanları ya umutsuz bir terk ediş içinde ayrı düşmüş bir toplum ya da kitle halinde bir araya getirilmiş insanlardan oluşan bir toplum bırakmıştır (Alkan, 2009:27). Kitle halinde bir araya getirilmiş insanlardan oluşan toplum, yani kitle toplumu Arendt için dünyanın anlamını yitirmiş insanoğulları arasında ortaya çıkan daha doğrusu otomatik olarak ortaya çıkan örgütlenmiş bir yaşamdır (Arendt, 2010:135).

Kitle toplumu içerisinde dünyanın anlamını kaybeden insan yabancılaşmayı fazlasıyla yaşar. Çünkü artık anlam yok olmaktadır. Arendt, kitle toplumunun eninde sonunda yabancılaşma ile sonuçlanacağı düşüncesinden hiç vazgeçmemiş bir düşünürdür. Ona göre, kitle toplumu ile toplum arasında birtakım farklılıkların olacağı kesindir. Toplum ile kitle toplumu arasındaki farkın neler olduğuna bakmak gerekirse eğer Arendt'e göre toplum kültüre ihtiyaç duyar, onları meta haline getirerek kendi çıkarları için kullanır. Ancak onları tüketmemektedir. Tüm yıpranmışlıkların içinde bile bunlar kalabilmiştir. Kitle toplumunda ise durum farklıdır. Kitle toplumun ihtiyacı eğlencedir ve eğlence araçlarını tüketir. Eğlence endüstrisinin sunduğu metalara

odaklanmıştır. Bu ürünler toplumun yaşam sürecine hizmet eder. Kitle toplumunda zaman boş geçer ve bu boşa geçen zaman içinde eğlence ürünleri vakit öldürme işlevini üstlenirler. Ancak geçmekte olan bu boş zaman insanın serbest zamanı değildir. Dünya ve kültürü için özgür olduğumuz boş zaman anlamı taşımamaktadır. Söz konusu boş zaman biyolojik olarak düzenlenen çalışma döngüsünde yer alan bir boşluktur. Arendt'e göre modern zamanlarda söz konusu boşluk sürekli olarak artmaktadır ve artan bu boşluğu doldurmanın yolu eğlence sektöründen geçmektedir. Eğlence sektörü bu boşluğun doldurulması için sunulan şeyler ise kültürel olgulardan uzak boş zaman eğlenceleridir; kullanılmak için var olan değerler de değildirler. Bunlar, kullanılıp bir tarafa atılan tüketim mallarıdır. Modern dünyada biyolojik yaşamın zorunlulukları ve eğlence adeta denklenir (Arendt, 2010:242, 243).

Arendt, eğlence ile boş vaktini dolduranları aşağılamak kaygısında değildir. Arendt eğlence endüstrisinin sunduğu ürünleri tamamıyla eleştirmez hatta bu ürünlere zaman zaman ihtiyaç duymak doğaldır. Onun için tehlike, eğlence ürünleri ile ilgilenen kitle toplumundan ya da bu ürünlerin kendisinden gelmez. Tehlike, eğlence ile değil de toplumsal durumlarını iyileştirmek için kültür ürünlerine el uzatmalarında yatmaktadır.

Modern çağda ortaya koyulan bilimsel buluşlar sayesinde dünyanın sınırları dışına çıkmış ve insanlığın artık sonsuza kadar yeryüzüne bağlı bir varlık olmayacağı netleşmiştir.. Arendt'e göre bugün modern dünyada teknoloji ve bilim hızla ilerlemiş ve bu noktada insan, bütün organik hayatı yok etme gücüne sahip hale gelmiştir.

Arendt'in modernleşme ile geldiğini belirttiği sözün anlamını yitirmesi dolayısıyla da insanın siyasal bir varlık olmaktan çıkması, toplumun yabancılaşmış bir kitle toplumu haline gelmesi ve özel-kamusal alan ayrımının ortadan kalkması Gezi olaylarında yaşanan olaylarla yine Arendt'in öngördüğü şekilde tersine dönmüştür.

Olaylar esnasında, daha önce kitle toplumuna dönüştüğü, zamanının çoğunu eğlenceye ayırdığı ve apolitik olduğu için eleştirilen genç nüfus bir araya geldiği Gezi olaylarında yabancılaşmanın yıkımı ile kamusal alanı tekrar oluşturmuş, kitle toplumu bu kamusal alan ile yıkılmış ve siyasi bir varlık olmanın gereği olan söz söyleme yetisi fazlasıyla sergilenmiştir.

II.2. Şiddet Kavramı

II.2.1. Şiddet

Şiddeti *bedene zor uygulama, bedensel zedelemeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma* şeklinde sadece fiziksel anlamda tanınamak mümkündür (Biro1, 2011:10). Birçok dilde de “şiddet bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama ise, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama” anlamlarını içerir (Ünsal, 1996:30).

Şiddet kavramını duyduğumuzda aklımıza ilk gelen genelde fiziksel güç içeren bir zorlama olur ancak fiziksel güç içermediği halde şiddet olarak adlandırılabilir durumlar da vardır. Bu nedenle çoğunlukla insana fiziksel saldırı olarak anlaşılabilir da şiddetin en kötüsü gelişmek isteyen kişiye çıkarılan engellerin yarattığı ruhsal sarsıntıdır. Çünkü bu tür de bir şiddet, birey üzerinde daha ciddi etkiler bırakarak, geri kalan yaşamını altüst etme gücüne sahiptir.

Oldukça karmaşık bir kavram olarak kabul etsek bile aslında tartışmasız bir alan vardır ki o da şiddetin insanla ilgili yani insana özgü olmasıdır. Örneğin doğal afetler şiddet olarak nitelenmez (İliklerden, 2013:15). Şiddeti uygulayan insan olduğunda, bedensel saldırı (cinayet, yaralama, ırza tecavüz, silahlı saldırı, gasp vs.) olarak anlaşılan şiddeti yasalar ağır suç olarak görür ve bunu cezalandırma şekilleri toplumdan topluma değişir (Artun, 1996:30).

Çalışmanın merkezine aldığım Hannah Arendt'in şiddet kavramına geldiğimizde o şiddetin herkesçe kabul gören bir tanımının yapılamayacağını Sorel'den bir alıntı ile ifade eder: "Şiddet sorunu hala hayli karanlıktadır" der ve bu yargının, o zaman olduğu kadar bugün de doğru olduğunu söyler (Arendt, 2014b:45). Bu da şiddet hakkında herkesin üzerinde uzlaşabileceği bir tanımının olamayacağını gösterir. Bu yüzden şiddet hala karmaşık bir kavram olarak durmaktadır.

Arendt daha çok kolektif şiddet ya da şiddetin örgütlü olanı üzerinde durur. Grubun gruba, devletin gruplara uyguladığı şiddeti ifade eden kolektif şiddet çoğunlukla sistematik veya planlı olduğundan daha çok tahribata yol açmaktadır. Her ne kadar Arendt şiddetin etkililiğinin sayılara dayalı olmadığını çünkü tek bir makineli silahın, yüzlerce iyi örgütlenmiş insanı denetim altına tutabileceğine inansa da kolektif şiddetin tahripkâr hatta yok edici niteliklerine dikkat çeker (Arendt, 2014b:80). Çünkü kolektif şiddet vahşi bir şekilde cereyan eder. Gezi olaylarının özellikle başlarında mevsimin yaz olması itibarıyla sokağa terlikle, şortla, tişörtle çıkmış eylemcilere karşı Toplumsal Olaylara Müdahale Araçları (TOMA), biber gazları, tazyikli sular ile yapılan müdahalelerle orantısız bir şiddetin sergilenmesi devletin gruplara karşı uyguladığı kolektif şiddetin açık bir örneğidir.

Burada dikkat çekilen sayıların çokluğudur ki Arendt, ölümün bile kolektif bir hal aldığı farklı bir anlama büründüğünü, bu şekilde bir ölümün, insanı yalnızlıktan ve acizlikten uzaklaştırdığını iddia eder. Böylesi durumlarda güçlü kardeşlik durumlarının ortaya çıktığını ama bu tür duygular sadece mevcut bir tehlikenin olduğu koşullarda gerçekleştiği için, bu türden duyguların yanılısamadan ibaret olduğunu da vurgular. Arendt'in güçlü kardeşlik duygusu vurgusunu ise toplumun her kesiminden insanın Gezi Parkında bir araya gelmesinde bulabiliriz. Kadın, erkek, feminist, antikapitalist Müslümanlar, feministler, bir araya gelmesi normal koşullarda mümkün gözükmeyen hatta yer yer karşıt görüşleri nedeniyle birbirlerinin karşılarında duran gruplar polise, şiddete, inandıkları şeylerin ellerinden alınması ihtimaline karşı birlikte güçlü bir duruş sergilemişlerdir.

Arendt, şiddetin başlıca nedeninin aşırı kalabalıklaşma olduğunu söyler. Aşırı kalabalıklaşma tıpkı hayvanlarda olduğu gibi insanlarda da tedirginlik ve saldırganlık yaratır (Arendt, 2014b:67). Şiddetin hiddetten kaynaklandığı yaygın bir düşüncedir. Hiddet akıldışı bir tepkidir ancak acı çekme durumunda otomatik bir tepki değildir. Hiç kimse doğal afetler karşısında veya bir saldırıya karşı hiddetle tepki göstermez (Stewart, 2012:89). Arendt, koşulları değiştirilemediği durumda hiddetin geliştiğini, kişisel bir zarar görme anında hiddet göstermediğimizi, hiddet doğuran olay karşısında şiddet göstermenin anındalık ve aciliyet nedeniyle büyük bir cazibeye sahip olduğunu söyler (Arendt, 2014b:71-72). Arendt, hem kamusal alanda hem de özel alanda şiddete ait bu anındalığın tek çare, adalete ait terazinin yeniden dengeye gelmesinin tek yolu olarak kabul eder.

Doğası gereği araçsal olan şiddet, kendini meşrulaştırmak için amaçlara muhtaçtır. Bu amaçlara ulaşmakta etkin olduğu ölçüde şiddet rasyoneldir. Eyleme

girişildiğinde, bu eylemin nihai sonuçları kesin olarak öngörülemezliğine göre şiddet, ancak kısa vadeli amaçlar güttüğü zaman rasyonel kalabilir (Gülmez, 2012:90). Aslında şiddet hiçbir şeyi destekleyemez, sadece sıkıntıları dramatize edebilir ve onları kamu gündemine getirebilir. (Arendt, 2014b:88). Gezi olaylarının yeşile, çevreye olan duyarlılıktan öte daha kapsamlı, neredeyse ülkenin tüm şehirlerine yayılacak hale gelmesinde eylemcilere uygulanan orantısız güç etkili olmuştur. Uygulanan orantısız güç olayların kamu gündemine etki etmesini sağlamıştır.

Arendt için eylem büyük bir rol ve önem addeder. Çünkü eylem, gerçek anlamda siyasetin ve politik olanın başladığı, bireyin kendini tam anlamıyla ifade ederek kendini özgürleştirdiği yegâne etkinliktir (Berktaş, 2010:48).

Eylem etkinliği ile birlikte insan kendini ifade eder ve gerçek anlamda görünür hale gelir. Eylemle birlikte, bu etkinliğin ortaya çıkacağı mecra olan kamusal alan da insanlık için en az eylem kadar önemlidir. Çünkü kamusal alan, insanların farklılıklarını rahatça söyleyerek, birlikte ve birarada yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamanın başlangıç yeridir.

Ancak, Arendt argüman ya da konuşma olmaksızın ve sonuçlar hesaplanmaksızın eylemin şiddet olduğunu vurgulayarak, şiddet kavramını daha geniş bir perspektifte ele alır (Arendt, 2014b:76). Arendt'e göre şiddet pratiği her zaman şiddeti yineler: Şiddet her zaman şudur; Araçlar amaçlara galebe çalar. Amaçlara hızla ulaşılmazsa, sonuç yalnızca bozgun değil, daha kötüsü, siyasal alan şiddetin girişi olacaktır. Her eylem gibi şiddet pratiği de dünyayı değiştirir; ama en olası değişim, daha şiddetli bir dünya doğrultusundadır (Arendt, 2014b:97). Çünkü şiddet, farklı bir biçime

bürünmüş başka bir şiddeti doğurabilir sadece. Böyle bir toplumda huzur, güven ve barış gibi toplumun ilerleyişini sağlayan olgulardan söz etmek pek mümkün olamaz.

II.3. Otorite ve İktidar Kavramları

II.3.1. Otorite

Otoritenin Latince karşılıklarından biri olan *auctor* un bir anlamı da otoritenin yaptığı işin kalıcılığı konusunda diğer insanlara güvence verebilmesidir (Sennett, 1992:25). Kelimenin İngilizce karşılığı *authority* ise yine İngilizce *author* kelimesiyle aynı kökten gelmektedir ve kelimenin Türkçe karşılığı *yazar* demektir. Kelimenin yan anlamına bakıldığında *yaratan, olmasını sağlayan* anlamları taşıdığı görülür (Donovan ve Lunden, 2008:45). Yazar, bir kitap yazdığına kitaptaki kahramanların boyun eğmek ve kitap boyunca başına gelecekleri kabullenmekten başka bir çaresi yoktur. Kahramanın başına gelecekler, sayfalar boyunca neler olacağı hepsi yazarın elindedir ve kahraman bunların hepsini kabul etmiş durumdadır. Arendt için de otorite kavramının en temel özelliği karşı tarafın kabullenişini, boyun eğişini gerektirmesidir. Ancak bu boyun eğiş zorla sağlanmaz temelinde kabul etme ve rıza barındırır. Zorun olduğu yerde otorite eksikliğinden bahsedilebilir. Çünkü otorite ancak onun varlığının kabul edildiği, meşru görüldüğü yerde mevcut olabilir.

Arendt, otorite kavramının analizini Roma kültürü çerçevesinde özellikle de Cicero'nun açıklamaları üzerinden yapar. Cicero'nun *De Re Publica* adlı eserinden "başka hiçbir alanda insani mükemmellik tanrıların yoluna, yeni topluluklar kurmak ve kurulmuş olanları da korumakta olduğu kadar yaklaşmamıştır" (Arendt, 2014b: 167) önermesini şöyle yorumlar: Kuruluşun kendisinin dinsel bir bağlayıcı gücü vardır; çünkü kent de halkın tanrılarına kalıcı bir ev sunmaktaydı (Arendt 2014b:167). İşte otorite kavramı ilk olarak bu bağlamda ortaya çıkmıştır. *Auctoritas* kelimesi augere

fiilinden gelir ki anlamı çoğaltmak/arttırmaktır. Burada söz konusu artırılan ya da çoğaltılan şey otoritenin veya otorite sahibi olanların artırdığı yukarıda bahsedilen kuruluştur. (Arendt, 2014b:167).

Arendt'e göre, otorite kökeni itibariyle Platon'cudur. Platon otoriteyi Polis'in kamu işlerine dâhil etmeyi düşündüğünde, Yunanlıların gerek iç gerekse dış sorunlarını hallederken başvurduğu mutad metotlara (sırasıyla ikna, zor ve şiddet kullanmak) bir seçenek içerisinde olduğunun farkındaydı. Arendt'e göre otoritenin yitimi ile birlikte modern çağdaki genel şüphe olgusu da, yalnızca insanî işlere radikal bir boyut vermekle kalmayıp, onlara salt siyasal alana özgü bir gerçeklik de kazandıran zemini de (siyasal alanı) istila etmiştir (Arendt 2014b:93). Böylelikle otorite, içinde insanların özgürlüklerini güvence altına aldıkları ortak bir siyasal alanın yasalar vasıtasıyla geçerlilik kazandığı bir birlikteliğe dönüşüyordu.

Arendt'e göre otorite her zaman kendisine itaat edilmesini istediği için, genellikle belli iktidar ya da şiddet biçimleriyle karıştırılmaktadır. Otoritenin en temel özelliği bir tarafın boyun eğişini gerektiriyor olmasıdır ancak bu boyun eğdirme baskı ve zorlayıcılık içermez. Otorite dışarıdan zorlayıcı araçlar kullanılmasını men eder; zorun geçerli olduğu yerde, otorite de iflas etmiş demektir. Öte yandan otorite, eşitliği önvarsayan ve bir temellendirme süreci içinde işleyen iknaya da benzemez (Arendt, 2014b:129). Dolayısıyla kavram çok da açık anlamlı değildir. Arendt, otoritenin doğasına ilişkin genel bir tanımda bulunulamayacağını varsayar.

Bu noktada Weber'in otorite tanımlarına da göz atmakta fayda olduğunu düşünüyorum. Weber'in yapıtlarında otorite algılayışları üç kategoriye ayrılır. İlk kategori, geleneksel kategoridir. Bu biçimde toplumlar kalıtsal ayrıcalıklara bağlı olarak

algılanır; bu toplumlarda miras koşulları öylesine eski bir dönemde belirlenmiştir ki günlük yaşamdan çok efsanelere dayalı bir anlam taşımaktadır.

İkinci kategori yasal-ussal kategoridir. Bu otorite kuralların yasal olmasına ve kurallara uygun olarak yönetimi elinde tutanların emir verme hakkına inanmaya dayanır. Burada otoritenin anlamı bir yöneticinin gerçekte ne yaptığına bağlıdır dahası iktidar makamını elinde tutan herkes için bu gerçekler geçerlidir (Sennett, 1992:27). Otoritenin bu tanımı yukarıda bahsettiğimi Arendt'in otoriteyi insanların özgürlüklerini güvence altına aldıkları ortak bir siyasal alanın yasalar vasıtasıyla geçerlilik kazanması şeklinde tanımlamasıyla benzerlik gösterir.

Son kategori karizmatik kategoridir. Bu otorite, müridler topluluğunun bir bireyim kutsallığına ya da kahramanca gücüne ya da örnek alınacak bir kişi oluşuna ve onun ortaya koyduğu ya da yarattığı düzene olağandışı biçimde kendilerini adayışlarına dayalıdır. Weber, bu tür otoriteye örnek olarak Hz. Muhammed'i gösterir. Weber'in karizmatik otorite için dediği gibi, tüm otorite biçimleri için de önemli olan tek şey, bireyin uyruklarınca gerçekte nasıl gördüğüdür. Weber'in yaklaşımının en önemli özelliği otoriteyi meşrulukla özdeşleştirmesidir. İnsanlar yetkisinin meşru olmadığını düşündükleri kişilere itaat etmezler. Bunun sonucunda, Weber'e göre bir toplumda otorite duygusunun varlığı insanlar yöneticilerine gönüllü olarak itaat ettikleri zaman mümkün olabilir. Eğer insanların itaat etmeye zorlanmaları gerekiyorsa bunun nedeni yöneticilerin meşru olduğuna inanmayışlarıdır (Sennett, 1992:28). Arendt'in de dediği gibi otoritenin en temel özelliği baskı ve zorlayıcılık olmadan bir tarafın boyun eğişini gerektirmesidir.

Arendt'in düşünce dünyasında otorite hep olumlu bir durumu ifade eder. Çünkü onun için otorite dışardan zor araçlarını men eder, baskı ve zorlayıcılıktan uzak

durur. Ancak, modern dünyada artık otorite diye bir şeyin varlığından söz edilemeyeceğini ve bu yüzden otoritenin ne olduğu konusunda düşünmemiz gerektiğini vurgular. Ancak otorite kavramının kötüye kullanılması da söz konusudur. Arendt'e göre otorite, terim olarak en sık kötüye kullanılanıdır (Arendt, 2014b:58). Modernizm ile birlikte ön plana çıkan akıl otorite olarak tayin edilmiş ve insan akli da kendi ürettiği şeye teslim olmuştur. İnsan itaat edilenin otorite olmadığını, otoritenin iyi, akıllıca ve yararlı olduğu için itaat edilmeyi hak ettiğini söyleyen yargı gücünü takip ediyor olacaktır ki itaat edilen otorite akla yabancı değildir. O, itaat ederken gerçekte kendine de itaat etmiş olur. Oysa otoritenin en önemli belirtisi, baskı ya da iknaya gerek olmaksızın itaat etmesi istenenlerin verilen kararı sorgusuz sualsiz kabul etmesidir. Bu nedenle bir baba, çocuğunu dövdüğünde ya da onunla tartışmaya başladığında, yani ona bir tiran gibi ya da sanki eşitmişçesine davranmaya başladığında otoritesini yitirebilir. Buna göre otoriteyi kurmak için, kişi ya da makama duyulan saygıyı ayakta tutmak gerekir.

Gezi olaylarında otoriteye karşı bir duruş olarak öne çıkan kavramlardan bir tanesi mizah oldu. Mizah eleştirme, muhalefet etmede olandan farklısını istemede iktidarı zedeleyerek eşitsizliği bozmada ya da tersine çevirmede toplumsal hareketlerin eylem repertuarlarında başvurdukları yollardan biridir (Sahadetyan, 2015:135). Mizah ve kahkaha otoriteye karşı verilebilecek en iyi ve etkili tepkilerden biridir. Hâkim anlamın ve otoritenin tahribatında mizah etkilidir. Çünkü otoriteyi kurmak için, kişi ya da makama duyulan saygıyı ayakta tutmak gerekir. Dolayısıyla otoritenin en büyük düşmanı ve onu zayıflatmanın en kesin yolu kahkahadır (Arendt, 2014b:8). Çünkü burada otoritenin etkisi kalmamış, ciddiyet ortadan kalkmış ve varlık sebebi olan

saygınlığını yitirmiştir. Aslında kahkaha ile yapılan şey akli akıl ile dövmek yerine kahkaha gibi içten, samimi ve kendiliğinden bir tavır ile otoriteyi çözmektir.

Bunun yanında mizahın kargaşa zamanlarında ortaya çıkması ve otorite boşluğunu derinleştirerek yükselişe geçmesi alt sınıflar ile toplumda kendine yer edinmekte güçlük çekenler için bir direniş ve rahatlama olanağı sağlayarak kollektif bir bilinçaltına yerleşerek sonraki kuşaklara devredilebilecek örnek figürler ve anlatılar üretilmesini sağlamaktadır (Cantek, 1998:126). Bu sayede de geriye dönüp bakıldığında Gezi olaylarında rahatlıkla uzlaşılabilir bir nokta varsa o da eylemlerin dilinin mizah olduğudur (Sahadetyan, 2015:135). Gezi Parkı'nda kullanılan duvar yazılarının yüzde 73'ünün mizahi içerikte, yüzde 27'sinin ise mizahi olmayan içerikte olduğu tespit edilmiştir (Şengül, 2014:81).

Arendt şiddet ile otoritenin her zaman karıştırıldığını belirtir. Bu nedenle, “ateizmin dini ikame ettiğine ya da dinle aynı işlevleri yerine getirdiğine inanmadığım gibi, şiddetin de otoriteyi ikame ettiğine inanmıyorum” (Arendt, 2014b:142) diyerek şiddet karşıtlığını ortaya koyar. Bunun yanlış bir yöntem olduğunu ifade ederek, şiddetin otoriteyi yüceltmediğini bilakis totaliter sistemin geliştiği zeminin arka planında şiddet varsa bunun otoritenin dramatik bir şekilde çöküşüne sebep olduğunu vurgular.

Arendt, pek çok kişinin sandığının aksine otoritenin şiddet ve zora dayandığı anda özgün yapısını yitirdiğini vurgular. O, şiddet üzerine kurulan otoriteye karşı çıkararak (totalitarizm), politik otoritenin güç üzerine kurulmasını savunur. Arendt, gücü şöyle tanımlar: “Güç, söz ile eylemin birbirinden ayrılmadığı; kelimelerin boş, eylemlerin zalimane olmadığı; kelimelerin niyetleri gizlemek için değil, gerçekleri açığa vurmak için kullanıldıkları ve eylemlerin de ilişkileri bozmak için değil, kurmak ve yeni gerçeklikler yaratmak için kullanıldıkları yerde gerçekleşir. Güç, eyleyen ve konuşan

insanlar arasında kuvvet halinde bulunan tezahür sahasını, yani kamu alanının varlığını sürdürmesini sağlar” (Arendt, 2013:292).

Arendt, otoriter yönetimin zaman zaman başka kavramlarla karıştırıldığını ve bunlardan birinin de tiranlık olduğunu belirtir ve aradaki farkı şöyle ifade eder: “Tiran, kendi istek, arzu ve çıkarlarına göre yönetir, oysa en zecri otoriter yönetim bile yasalarla kayıtlıdır.” (Arendt, 20014b:134-135). Çünkü otoriter bir yönetim biçimi, bütün yönetim biçimleri arasında en az eşitlikçi olanıdır. Tiranın egemenliğinde ise herkes baskı altına alındığı için bu insanlar sadece kendi aralarında eşittirler. Arendt’e göre tiran insan sıfatı taşımaz. Dolayısıyla halkını zorbalıkla sindirmeye çalışan, hak hukuk tanımayan, kendisini tanrı gibi gören ve yönetimindeki tüm insanları iktidarsız bıraktığı ve zulmettiği için tiranın insani nitelikleri taşımadığını bu tür yüce sıfatları hak etmediğini ifade etmiş olur.

Kısacası otorite, Arendtçi felsefenin önemli kavramlarından biridir. Hangi biçimde olursa olsun insan ilişkilerinde belli türde bir otorite bulunmasından yana olan Arendt, modern insanın yaşamında bir tutarlılık ve devamlılık bulamamasının nedeninin bu unsurdan mahrum olması olduğu kanaatindedir.

II.3.2. İktidar

Arendt, Batının modernite sürecinde kaybolmuş olduğunu düşündüğü politik olanı bulmak için devlete değil de bireylerin bir araya geldikleri, bir arada hareket ettikleri durumlara, sivil topluma bakar. Politik olanı bir araya gelme ve konuşma hali üzerinden tanımlar; yani sonuç ya da kurumların şekli ile değil, süreç ile ilgilidir. Bir pratik olarak, toplumsal değerler hakkında konuşmayı içerir; şiddet değil tartışma ve ikna içerir. Katılım olmadan, başkaları ile bir araya gelinmeden, yani çokluk olmadan politika olmaz. Böyle bir politika bir yandan başkaları ile beraber olmayı gerektirirken

bir yandan da bireysellik ve yaratıcılık içerir; bireyin kendini ortaya koyma imkânını sağlar. Arendt' e göre yeni başlangıçlar ve özgürlük fırsatını barındırır (<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/148666-politik-olmak-apolitik-olmak-ve-gezi-olaylari>).

İşte bu nedendendir ki Gezi olaylarında da birbirinden çok farklı birçok insanın bir araya gelmesi Arendt'in hiç de şaşırılmayacağı şekilde -böyle bir pratiği daha önce yaşamamış olmalarına rağmen- politika pratiği içine girmiş olması politik kültürde bir kırılma yaratmıştır. Daha önce başkaları ile beraber ne yapacağını bilemeyen bireyler neredeyse bir anda kendilerini olayların ortasında belki eskiden hayal bile edemedikleri şekillerde, akıllarına gelmeyecek insanlarla beraber buldular. Ve cevabı kendisinde olan şu soruyu sordular “Kim bizim politik olmadığımızı söyleyebilir?” (Çınar, 2014:19). Türkiye tarihinde kırılma yaratacak olan bu nesil şimdiye kadar toplumsal hafızanın onlara babalarını, annelerini zamanında sokağa çıkmış politik figürler olarak öğretti ve bu yeni nesil Gezi Parkı'nda politik bir duruş sergileme fırsatı buldu. Daha da ileri götürürsek neredeyse iktidara çeki düzen verdiler.

Gezi olayları hem iktidara hem de muhalefete bir başkaldırıydı. Temelde iktidarın despotizmine karşı bir tepki olsa da özünde muhalefete de taş atıyor, görevini yerine getirmediği, hesap sormadığı için baskının, despotizmin arttığını alt metin olarak söylüyordu.

İktidar kavramını otorite kavramının tam karşısına koyar Arendt ve iktidar tanımını uyum içerisinde eyleme yeteneği olarak görür. Gruba ait olduğunu belirttiği iktidar kavramı ancak grup bir arada olduğu sürece varlığını devam ettirebilir. Bir kişinin iktidarda olması özünde o kişinin toplumun bir kesiminin kendileri yerine

eyleme yetkisinin ona verildiğinin bir göstergesidir (Arendt, 2014b:55). Böylelikle de iktidarın kaynaklandığı grup ortadan kalktığında söz konusu kişinin de iktidarı sona erer.

İktidar buyurur ve gerektiğinde zorla uygulanarak ayakta tutulur, otorite ise etkiler, ödüllendirme onun işi değildir, zorla uygulandığı takdirde otorite olmaktan çıkar. Otorite resmen bir makama atanmakla kendiliğinden doğan ve etkisini kabul edilmekten alan bir yetkidir. Bir nevi otorite saygın olmayı gösterir. Otorite meşruiyeti, meşruiyet de otoriteyi tanımlar (Sennett, 1992:205).

İktidar ve otorite tanımlarının günlük kullanımda kesin ayrımlar barındırmadığı söylenebilir. Bunun bir sonucu olarak da toplumlarda iktidar sıklıkla otorite olarak karşımıza çıkar ve tıpkı otoritede olduğu gibi sorgusuz sualsiz kabul görmek ister.

Burada bir önceki bölümde bahsettiğim otorite kavramına döndüğümüzde baskı, zorlayıcılık ve özellikle de şiddetin otoriteyi zedelediğini otoritenin dramatik bir şekilde çöküşüne sebep olduğunu hatırlatmakta fayda olduğunu düşünüyorum. Arendt, pek çok kişinin sandığının aksine otoritenin şiddet ve zora dayandığı anda özgün yapısını yitirdiğini vurguluyor. Şiddet ve iktidar kavramlarına gelindiğinde ise Arendt şiddet ve iktidarın birbirinden ayrı kavramlar olsa bile genellikle birlikte ortaya çıktığını söyler (Arendt, 2014b:62) ancak iktidar çokluk gerektirdiği fakat şiddet doğası gereği böyle olmadığı için şiddet ve iktidar tanımları gereği birbirinden farklıdır. Yine benzer şekilde Arendt, iktidar ve şiddetin birbirinin zıttı şeyler olduğunu ve şiddet kavramının iktidarın en belirgin dışavurumu olduğu söyler ve birinin mutlak hâkimiyet kurduğu yerde diğerkinin barınamayacağını söyler (Arendt, 2014b:47) ve en etkili tespiti yaparak, şiddetin, iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıktığını söyler. Gezi olaylarında uygulanan orantısız şiddetin sebebini belki de bu tespitte aramak mümkündür.

Türkiye’de Gezi olaylarına karşı uygulanan orantısız şiddet belki de eylemleri iktidara karşı tehdit olarak görmelerindedir. “Kendisine hedef olan protestolarla kıyaslandığında bütünüyle orantısız olduğu apaçık olan bu aşırı otoriter tepki ve onu tetikleyen şiddet reddedilemez bir gerçektir.” (Claire ve Tschopp, 2014:36). Türkiye’de Gezi protestolarında göstericilerin şiddet içermeyen davranışları daha sonra şiddete şiddetle tepki verme refleksleri sergilenmiş olsa da iktidarın otoriter duruşunu gözler önüne sermiştir.

Arendt’e göre şiddet, daima iktidarı tahrip gücüne sahiptir; bir silahın namlusunun ucunda en etkin komutlar gelişir; anında ve en mükemmel itaate neden olur. Ama bir silah namlusunun ucunda asla iktidar gelişmez. Şiddet ve iktidar arasında kafa kafaya bir çarpışma gerçekleştiğinde çıkacak sonuç aslında açıktır. İktidarın yokluğunda şiddet gelişir. İktidarın çöktüğü yerde katıksız şiddet gittikçe baş gösterecektir. Yani katıksız şiddete dayalı yönetim, iktidarın kaybedildiği bir süreçte devreye girer. Siyasi açıdan iktidar kaybı, iktidarın yerine şiddeti ikame etme yönünde bir hırs haline gelebilir (Arendt, 2014b: 64).

Siyasal açıdan bakıldığında iktidar ve şiddetin aynı şey olduğunu söylemenin ötesinde birbirlerinin karşıtı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Birinin mutlak hâkimiyetini kurduğu yerde diğeri barınmaz. Şiddet, iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar. Ama kendi başına bırakılırsa, iktidarın kayboluşuna yol açar. Bunun anlamı ise şudur; şiddetin karşıtını şiddetsizlik olarak düşünmek yanlıştır. Şiddete dayalı olmayan iktidar diye bir şey yoktur. Şiddet iktidarı yıkıma uğratabilir. Şiddet iktidarı yok etse bile asla onun yerini alamaz. İktidarın yerine şiddet koymak zafer getirebilir ancak beraberinde ödenmesi gereken bedelleri de getirir. Ödenecek bu bedel de sadece

kaybedenler tarafından ödenmez başarılı olan taraf da iktidarı ile öder bu bedeli (Arendt, 2014b:64). Arendt'e göre politika dışı olan şiddet, yaşamın her alanını kaplayarak insani dünyayı yıkmıştır. Bu nedenle de belirsiz hale gelmiştir.

Öte yandan, iktidar ayakta kalmak için her zaman rakamlara ve sayısal durumun lehinde seyretmesine ihtiyaç duyar. "İktidar her zaman sayılara gereksinim duyar; oysa şiddet, araçlara dayalı olduğundan, bir yere kadar sayıların gücü olmaksızın da idare edebilir. Yasal açıdan sınırlanmamış bir çoğunluk yönetimi, yani anayasası olmayan bir demokrasi, şiddet kullanmaksızın da azınlıkların haklarının bastırılmasında hayli güçlü, başkaldırının boğulmasında hayli etkin olabilir. Ama bu, şiddetle iktidarın aynı şey olduğu anlamına gelmez (Arendt, 2014b:52). İktidar rıza gerektirir şiddet ise aslında önce iktidarı yok eden bir olgudur. Çünkü araçlar amacı belirler ve amoral bir şey, amacın moral değerini yıkar yani şiddeti kullanan bir iktidar, iktidarın sahip olmak zorunda olduğu şeyi, otoriteyi sonuç olarak da kabul edilmiş olmayı yıkar.

Şiddet için başkalarına ihtiyaç olduğunu belirtir Arendt. Kendisini destekleyecek başkaları olmaksızın tek bir insan asla şiddeti başarıyla kullanacak iktidara sahip değildir (Arendt, 2014b:61). Bu yüzden, iç işlerinde, suçlu ya da asilere – yani çoğunluğun uzlaşısı sayesinde iktidara tabi olmaya zorlanan ve bunu red eden tek tek bireylere karşı şiddet ancak bir son çare olarak iş görebilir (Arendt, 2014b:61). Yani konu şiddet olduğunda insanların birbirine ihtiyacı vardır daha doğrusu insanların birlikte eylemde bulunma gerekliliği vardır.

Şiddet sayılardan ya da görüşlerden ziyade araçlara dayalıdır. İktidar her zaman sayılara gereksinim duyarken şiddet araçlara dayalı olduğundan bir yere kadar sayıların gücü olmadan idare edebilir (Arendt, 2014b:52). Arendt'e göre en etkili ve en güçlü şiddet araçlarına sahip merkezi otorite devlettir. Egemenlik aracı şiddet olan bir

totaliter elit dahi, iktidarını ayakta tutabilmek ve sürdürebilmek için çeşitli dayanaklara ihtiyaç duyacaktır. Gizli polis, muhbirler ağı ve onun işkencelerine güç katacak birçok iletişim aracı ve maşa konumunda birçok insana ihtiyaç vardır (Arendt, 2014b:61). Kendisine itaat eden insan veya araç bulamazsa şiddet başarılı olamaz çünkü şiddet araçların üstünlüğüne bağlıdır.

Gezi olaylarına gelindiğinde ise, eylemlere sahip çıkılmaması, eylemcilerle ılımlı bir iletişime geçilmemesi, eylemlerin şiddetle sonlandırılma isteği ve eylemcilerin de etkiye aynı yönlü cevap vermesi protestonun asıl amacının da sapmasına neden oldu. Eylemciler şiddetle karşılaşınca aslında despotizmi eleştirmek için çıktıkları sokakta despotizmle karşılaşınca ona şiddetle karşılık verdiler. Bu da eylemlerin çözümsüz hale gelmesine neden oldu. Çözümsüzlüğün nedenini Arendt'te görmek mümkün. Arendt'e göre şiddete karşı şiddet şeklindeki bir çarpışmada devletin üstünlüğünü daima mutlaklıdır (Arendt, 2014b:59). Ancak bu üstünlüğün devletin iktidar yapısı devam ettiği sürece mümkün olduğunu söyler. Kast ettiği, polisin ve askerinin emirlere itaat etmeye devam etmesi, silah kullanmaya hazır olmasıdır (Arendt, 2014b:59). Gezi olayları boyunca da polisin orantısız şiddeti karşısında insanlar polisin emirlere itaat etmesini eleştirmeye yönelik olarak *Polis istifa et simit sat!*, *Polis onurunla yaşa!* gibi sloganlar bulmuş kullanmış ve hatta duvar yazıları haline getirmişlerdir.

Arendt'e göre şiddet sonuç verir ama şiddet sonuçlarında ayırım yapmaz; gerçek reformlar kadar olumsuzluklar da yaratabilir. O halde sorunlara çözüm bulunmalı ki, sorun şiddetle kendini ortaya koyma zorunluluğu taşımaz. Bütün bunlar şiddetin gerekli olmasından değil, insanın aklını kullanıp çözüm üretememesinden kaynaklanmaktadır (İliklerden, 2013: 16).

Arendt genel olarak dünyayı yıkıma sürükleyen modern ideolojileri eleştirirken bir taraftan da insanın tehlikede olduğunu vurgular. İnsan bu döneme damgasını vuran politik ideolojiler tarafından kuşatılmış insani şeylerden gittikçe uzaklaştırılmış ve yalıtılmıştır. Bu durum bireyin sisteme boyun eğmesinin de bir yolu olmuştur, işte tamda burada birey yalıtılmışlık hissinden uzaklaşabilmek için sisteme boyun eğmiş bir aidiyet hissi içerisine sokulmuştur. Görünürde bireyin ihtiyaçları karşılanıyor gibi görünse de aksine bireye ait tüm dinamikler ortadan kaldırılmış, her şeyden yalıtılmış, uyuşturulmuş bir varlık haline gelmiştir (İliklerden, 2013: 17).

İnsanın toplama kampları, işkence ve açlık felaketleri ile insanlıktan çıktığı zamanlar olduğunu kabul eden Arendt, bunun insanların böylesi koşullarda hayvansallaştıkları anlamına gelmediğini söyler. Arendt'in şiddeti insanca bir tepki olarak konumlaması, onu insani bir yaşamın gereği olarak gördüğü anlamına gelmez. Arendt'e göre, akıl bir tuzak olarak kullanılıyorken, akli kullanmak rasyonel değildir; tıpkı meşru müdafaa halinde silah kullanmanın irrasyonel olmadığı gibi (Arendt, 2014b: 79).

Arendt'in kimi zaman şiddeti insani bir durum olarak görür. "Kimse meşru müdafaa amacıyla gerçekleştirildiğinde şiddeti sorgulamaz. Çünkü şiddet yalnızca açık değil, aynı zamanda mevcuttur ve aracı haklı kılan amaç hemen orada durmaktadır." (Arendt, 2014b:63). Arendt'e göre toplama kampları, katliamları, soykırım, işkence ve sürgün gibi insanın insanlıktan çıktığı ve meşru müdafaaya zorunlu kaldığı koşullar yaratmak her zaman mümkündür. Ancak şiddet gerekçeleri gösterilerek haklılaştırılsa bile hiçbir zaman meşru hale gelmeyecektir.

Arendt, teknolojideki gelişmeye dikkat çeker, birkaç silahın, ulusal gücün tüm öteki kaynaklarını birkaç dakika içinde silip süpürebilirliğinin altını çizer (Arendt,

2014b:16). Arendt'e göre, teknolojik ilerleme, başka bir anlatımla teknik ve makinelerin artması ve yayılması, belli bir sınıfı işsizlikle tehdit etmekten ziyade, tüm bir ulusun, dahası tüm insanlığın varoluşunu tehdit etmektedir (Arendt, 2014b: 23).

Savaşların, devrimlerin ve şiddetin egemen olduğu bir yüzyılda yaşayan bir politika filozofunun, şiddeti konu edinmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Arendt'in hassasiyetle üzerinde çalıştığı kuram, büyük bir insan kitlesinin, bir kısmının yok edilmesi ve bir kısmının ise yurtsuz bırakılıp sürgün bir hayata mahkûm edilmesiyle sonuçlanan totaliter ideolojilerin temellerini anlama çabasıdır. Bu çaba insanların en temel hakkı olan karar verme, özgürce seçebilme, politik yaşama katılma, farklı olma ve bir kimliğe sahip olma hakkını yok sayan bir davranış biçimi olan şiddeti ve kamusal alanı yıkarak politik yaşamı ele geçiren bu fenomenlerin kökenlerini ortaya koyma çabasıdır (İliklerden, 2013:18)

II.4. Uygarlık Kurucu Şiddet

İnsanın tarihinin başladığı yerde şiddetin de başladığını söylemek mümkündür. Tarihi savaşlar, devrimler, çatışmalar, ayaklanmalar gibi olaylarla anlatabiliriz. Ancak, tarihte şiddetin rolünü ve anlamını bu gibi olaylara bakarak anlamlandırmak kavrama dar bir pencereden bakmaya neden olur. Şiddet aslında bütün bu savaşlardan önce uğrunda savaşılan uygarlığı kurmak için kullanılır. Yani doğal olanı dönüştürmek, üretmek için şiddet kullanmak kaçınılmazdır.

Arendt İnsanlık Durumu isimli çalışmasında Aristoteles'in 'aktif yaşam' (vita activa) kavramından yola çıkarak insana ait üç tür etkinliğe işaret eder; 'emek', 'iş' , 'edim/eylem'. Emek, insanın hayatta kalmak ve türünü sürdürmek için yürüttüğü etkinliklerdir. Bedensel gereksinimler ile belirlenir ve insanı hayvanlara yaklaştırır. Emek doğasında şiddet barındıran bir etkinlik değildir. İş etkinliği ise insanın dünyayı,

çevresini ve fiziksel koşullarını değiştirmeye yönelik giriştiği üretim (imalat, inşaat vb.) eylemlerinin toplamıdır. Emekle karşılaştırıldığında iş zihinsel tasarım gerektirir. Emegin aksine iş işleyişi gereği şiddet içermektedir.

Sandalye yapmak için ağacı dönüştürmek, bina inşa etmek için doğayı değiştirmek ona güç uygulamak gereklidir. Bu anlamda insanların bir arada yaşamasına imkân veren bir dünya yarattığı için iş siyasal alanın kurulmasının ön koşuludur. Eylem ise insanın diğer insanlarla girdiği ilişkileri betimler. Eylem insanların farklılığından ve çoğulluğundan çıkmaktadır. Bu bağlamda siyasal alanda geçerli tek etkinlik *eylemdir* (Biol, 2011:11).

Arendt'in insana dair saptadığı üç etkinlikten şiddetle daha doğrusu kurucu şiddetle bağlantısı bakımından ele alacağımız 'iş' etkinliğidir. İnsan yeryüzünde yaşayan canlılar arasında doğadan sadece olduğu haliyle faydalanmayıp aynı zamanda onu dönüştüren tek canlıdır. Alet yapıp kullanabilmesi ve zihinsel tasarım gücü buna olanak sağlamıştır. Tarihteki ilk insanların avcı-toplayıcı olduğu varsayılır. Bu dönemde insanlar ihtiyaçlarını doğada buldukları ile doğada buldukları hâliyle giderirdi. Yani yegâne etkinlikleri emekten ibarettir. Fakat tarım yapmaya başlayan ve tarımsal düzene geçen topluluklar ilk defa iş etkinliğini gerçekleştirmişlerdir. Toprağı kazıp ekerek ıslah etmişler, mahsulü yabancı otlardan ayırarak evcilleştirmişler, genel olarak doğal seyre müdahale etmişlerdir. Bu müdahale tarım ürünleriyle sınırlı kalmamış, yeni toplumsal yaşayışın ihtiyaçları doğrultusunda doğada bulunan ve işlemeye elverişli her türlü malzemeye uygulanmaya başlanmıştır. İnsanın fiziksel çevresini ve yaşam koşullarını daha elverişli hale getirmeyi amaçlayan bu çabası, doğal olanı dönüştürmek üzere şiddet kullanmayı da kaçınılmaz olarak barındırmaktadır. Çiftçinin toprağa, marangozun ağaca, mimarın tasa uyguladığı bu türden şiddet insanların bir arada yaşamasının fiziksel

koşullarını üretmek amacıyla kullanılan şiddettir. Aynı şekilde bir heykeltıraş da aynı malzemelere fiziksel güç uygulamak suretiyle doğal hâllerini dönüştürmekte ve heykeller üretmektedir. Eğer insan bu üretken anlamıyla şiddet kullanmaktan kaçınsa idi uygarlıkların kurulup geliştiği şehirler de var olamazdı. Hatta bizatihi uygarlık fikrinin kendisi gelişmek için yalnızca uygun mekândan değil gerekli zihinsel ürünlerden de mahrum kalırdı. Zira insan bu türden şiddeti yalnızca eşyaya değil kendi türüne de aynı şekilde uygulamaktadır. Latince cultura *işleme, ekip biçme, çiftçilik, tarım, (zihin, ruh) terbiye, yetiştirme* anlamlarına gelmektedir. “Öte yandan siyaset teriminin at terbiyesinden türetilmesi ve bir anlamda terbiye edilmiş olmakla ilişkili olması ayrıca kayda değerdir.” (Biol, 2011:12). Bu anlamlar insanın kültür ve uygarlık serüveninin, kendi doğasını, kendi türünü kontrol altına alma sürecinin; fiziksel çevresini, doğayı kontrol altına alma çabası ile paralellliğini, zihinsel yapısını gözler önüne serer. Yani insan bütün üretim, imalat vb. faaliyetleri ile doğayı değiştirip dönüştürdüğü gibi eğitim, sanat, din, siyaset vb. etkinlikleri ile de insan doğasına müdahale etmiş, doğal dürtülerini denetim altında tutmaya gayret göstermiş, kendi türünün ıslahına çabalamıştır. Bu etkinlikler çoğu zaman doğrudan fiziksel güç kullanmayı içermeseler de tasarımın kendisi bir anlamda şiddettir. “Dışındaki dünyayı dönüştürmeye ve kontrol altına almaya yönelmiş insanın tasarılarında şiddet algılanmadığında, eğitimin ne türden bir şiddet olduğu, sanatın izleyicisine ne türden bir şiddet uyguladığı ya da devletin ne türden bir şiddet örgütü olduğu görünmez olacaktır.” (Biol, 2011:13). Bu türden şiddet insanın bulunduğu noktada ve bir uygarlık anlayışı çerçevesi içerisinde bakıldığında olumlu olarak algılanan durumlara aracı olduğundan bir kurucu unsur olarak ele alınabilir. İçinden bakılan uygarlığı kurmuş olması dolayısıyla bu türden bir bakış yanlış olmaz. Fakat yine de doğal olana müdahaleleri, onu dönüştürmeleri, bu yönde bir tasarımı

barındırmaları; doğal olanı yıkmaları sebebiyle yukarıda işaret edilen türden eylemler şiddettir. Çiftçilik, marangozluk, mimarlık, eğitim, din, sanat, siyaset vb. kültürleri, medeniyetleri kurarken ve yaşatırken doğal olanı yıkar, bir tür şiddet uygularlar.

II.5. Uygarlık Yıkıcı Şiddet

Şiddetin insanın doğadan kopuşu ve uygarlık süreci ile sıkı ilişki içerisinde olduğunu ve insanın uygarlığı kurarken şiddeti kullandığında bahsetmiştik. Aslında bahse konu olan ilişki iki yönlü bir ilişkidir. İnsanlık hem uygarlığı meydana getirirken şiddet kullanır hem de bu uygarlığı tehdit edecek davranışları şiddet içerir.

İnsan doğal olanı değiştirme yetkisine sahiptir. Doğada yaşamak için kullanılacak mağaraları bulmak mümkünken, odaları, pencereleri ve kapısıyla bir ev bulmak imkânsızdır. Depremler, seller, yanardağ patlamaları vb. doğal şiddet adı altında sınıflandırılır. Fakat bu adlandırma insanın değil doğanın yol açtığı şiddet anlamında kullanılırsa kabul edilebilir (Gümüş, 2007:32). Değilse insanların yaşamadığı coğrafyalarda bu gibi olayları şiddet kategorisi altında değerlendirmek doğru olmaz. Bir doğa olayının şiddetli olabilmesi için kurulu uygarlığa olumsuz etkilerinin olması gerekir. Örneğin aslanların ceylanları kovalamasının şiddetli bir davranış olarak değerlendirilemeyeceği gibi. Şiddet yiyebileceğinden kat kat fazla hayvanı et haline getiren, spor amacıyla avlanan insana aittir (Gümüş, 2007:34) Kendisine ait düzeni kurarken normal olanı tanımlayan insan öncelikle onu zihninde tasarlamıştır. Bu tasarım insanı ayrı kılan özelliklerinden birisidir. Bu tasarımın ortaya çıkmasında etkili olan zihinsel faaliyetler, tasarımı yıkan davranışların şiddet olarak algılanmasında da iş başındadır.

Bu durumda genel olarak *kurucu şiddet* ve *yıkıcı şiddet* ayrımı yapmak yanlış olmayacaktır. Kurucu şiddeti, insanın doğal olanı dönüştürmek, uygarlık kurmak,

geliştirmek, terbiye etmek için başvurduğu güç kullanımı olarak tanımlanabilir. Bu güç hem insanın kullandığı eşyayı üretebilmek için kullandığı güçtür hem de terbiye etme, kontrol altına alma işidir. Bugün şiddet kavramının çağrıştırdığı durumlar arasında insanın bu türden faaliyetleri genellikle yer almaz. Fakat dönüştürmek, baskılamak, yön vermek, müdahale etmek vb. etkilerini düşündüğümüzde doğal olana uygulanan şiddet anlaşılacaktır (Elias, 2005:47). Kurucu şiddet de aslında bir şeyleri yıkar; doğal olanı yıkar. Fakat bir uygarlık çerçevesinde baktığımız için genellikle bu yıkıcı etkiyi ilk bakışta fark etmeyiz. Bu gibi durumları şiddetli olarak algılamayız çok zaman. Bu, şiddet meselesini uygarlık bağlamında ele alışımızın bir fonksiyonudur. Bu türden faaliyetleri, şiddet olarak nitelendirmemize sebep olan bütün yıkıcılıklarına rağmen, kendisi ile bağdaşmazmış gibi görünen bir terimle yan yana, kurucu şiddet olarak tanımlamamızın nedeni bu bakış açısında gizlidir. Kurucu şiddet doğal olanı yıkarken uygar olanın inşasına olanak sağlar (Elias, 2005:52).

Diğer yandan yıkıcı şiddet ise insanın kurduğu uygarlığı tehdit eden, uygar değerleri ihlâl eden, uygar davranışa uygun düşmeyen, uygarlığı yıkma potansiyeline sahip olduğu düşünülen her türden eylemlerdir. Bugün şiddetli olarak algıladığımız durumlar öncelikle bu gibi davranışları çağrıştırırlar. Yukarıda da değindiğimiz gibi şiddetin kavramsal oluşu ve tek başına bir mevcudiyetinin olmaması, zihinsel tasarımı gerektirmesi ve belirli bir uygarlık tarafından tanımlanıyor oluşunu şiddet algısının uygarlığa karşı konumlandırılıyor olması ile birlikte düşünmek gerekir (Gümüş, 2007: 50). Farklı uygarlıkların farklı şiddet kullanım biçimlerinin olması aynı zamanda birisi tarafından şiddetli olarak algılanan durumların diğeri tarafından normal davranış olarak tanımlanıyor oluşu, hatta bazen bilinmiyor oluşu şiddetin göreceliliğine işaret etmektedir. İspanya'daki boğa güreşlerinin başka topluluk mensuplarınca şiddet

gösterileri olarak algılanmasına rağmen İspanyollar tarafından daha çok şeref ve haysiyet ile ilgili olarak anlaşılması bu duruma bir örnektir. Aynı uygarlık için zamana bağlı olarak değişen değerlerle birlikte benzer davranışların yol açtığı şiddet duygusunun değişebilmesi de bu duruma paralellik gösterir (Biol, 2011: 21).

Şiddete meşru yollardan başvurulması aynı gayri meşru şiddet kullanımında olduğu gibi uygarlık için yıkıcı etkileri bünyesinde barındırır. İstenilen davranış kodlarının dışındadır. Nefsi müdafaa etmek ile cinayet işlemek arasında eyleme sebep olan niyetler açısından fark vardır. Eylemin hukuki ve toplumsal sonuçları itibariyle de aralarında fark olması beklenir. Fakat ne sebeple olursa olsun ‘adam öldürmek’ istenilir olana uygun değildir (Biol, 2011:22). Devletin meşru güç kullanma hakkını elinde bulunduruyor olması, bu güce başvurmamasının istenilir olduğu anlamına gelmez. Daha büyük bir kötülüğü önlemek adına bir zorunluluk olarak görülmesi dolayısıyla kabul edilebilirdir. Yine de uygarlığın istenilen kurgusunun, ideal durumunun dışındadır.

II.6. Şiddetin Getirdiği; Totalitarizm

Çalışmanın bu bölümünde Arendt için totalitarizm kavramının ne ifade ettiği anlaşılmaya çalışılacaktır. İlk olarak modern dünyanın ideolojilerinde olan totalitarizmin kamusal alanı nasıl yıktığını anlamak için kamusal-özel alan ayrımı üzerinde durulacak, bu ayrımla bağlantılı olarak Arendt için kadınlık durumu incelenecek ve son olarak da kavram olarak tartışılan totalitarizmin Arendt için ne ifade ettiği anlaşılmaya çalışılacaktır.

II.6.1. Kamusal Alan-Özel Alan

Kamusal alan ile özel alan arasındaki fark Antik Yunan zamanında ortaya çıkmıştır. Yunanlılar başka toplumlarda görülmemiş olan kent devleti şeklinde örgütlenmişlerdir. Kent devletlerinin kurulmasıyla birlikte de iki farklı yaşam alanı oluşmuştur. Özgür yurttaşların ortak kullandığı kamusal alan ve tek tek bireylere ve hane halkına ait olan özel alan.

Antik Yunan'da özel alan kavramını karşılayan hane kavramı, politik olmayan eylemlerin alanıdır. *Polis* kavramı ise politik eylemlerin gerçekleştiği, yurttaşların özgür şekilde kendilerini ifade edebildikleri, eyleyebildikleri, insanı değerlerden faydalanabildikleri bir alan olarak tanımlanmıştır (Yılmaz, 2007:25). Arendt de kent devletinde yer alan özel alan-kamusal alan ayrımını Antik Yunan'da görülen uygulamasına benzer anlamda tanımlamaktadır.

Arendt'in düşüncesinde özel alan ve kamusal alan, insana farklı ve aslında karşıt olan ikili bir yaşam sunar. Özel alan siyasi olmayan eylemlerin alanıyken kamusal alan, özgürce eylenen, siyasi eylemlerin özgürce gerçekleştiği ve insanların görünür hale geldiği bir alandır. Ancak bu farklılık ve karşıtlığa rağmen bu iki alan birbirinden üstün değildir. Arendt, her iki alanın da farklı yaşam alanları olmaları nedeniyle farklı eylemleri içerdiğini ve temsil ettiğini gösterir ve Arendt'in düşüncesinde, siyasi eylemlerin yer almadığı özel alan, insanların özgürce eylediği ve siyasi etkinliklerin yapıldığı kamusal alana kurban edilemez. Her zaman bu iki alanın karşılıklı bağımlılık ve etkileşim içerisinde olduğu ve ancak birlikte var olabilecekleri vurgulanır.

Arendt'e göre özel alan ve kamusal alan arasındaki ilişki mülkiyet ile kurulur. 'Mülkiyet; bir kimsenin şöyle ya da böyle dünyanın belli bir kısmında bir yer

sahibi olması”(Arendt, 2013:108) anlamına gelir. Bu yönüyle mülkiyet, özel alanın mekânsal boyutunu oluşturur. Sahip olunan bu yer sayesinde yaşam zorunluluklarının üstesinden gelinir. Yaşam zorunluluklarının üstesinden gelmiş olmak ise, kamusal alanda yer alabilmenin ön koşuludur. Başka bir deyişle insan, yaşam koşullarına, yani zorunluluğa egemen olmakla kendisini özgür hissedebileceği kamusal alanda yer alma olanağını elde eder (Yılmaz, 2007:66). Arendt için de “İnsan, zorunluluğa tabi olduğunu bilmezse, özgür de olamaz; zira özgürlüğünü, kendini zorunluluktan kurtarmak için giriştiği ve hiçbir zaman tümüyle başarılı olamamış girişimler sayesinde kazanmıştır.” (Arendt, 2013: 102-103.).

Dolayısıyla özgürleşmenin farkına varmak için, kamusal alanın karşısına konulacak zorunluluk alanı olarak beliren bir özel alana ihtiyaç duyulacaktır. Bu açıdan özel alan, kamusal alandan bakıldığında iyi yaşama kavuşmanın, yurttaş statüsüne yükselmenin, dolayısıyla özgür olabilmenin temelini oluşturur. Yani Arendt’e göre özel alan zorunluluktur (Yılmaz, 2007:67). Burada bahsedilen zorunluluk yaşam ile aynı şeyi ifade eder. Bu nedendir ki zorunluluğun ortadan kalkması özgürlüğü getirmez aksine yaşamın bittiğini gösterir. O halde özgürlüğün elde edilebilmesi için yaşamsal zorunluluklar dolayısıyla da özel alan gereklidir. Özel alan üretim ve tüketimin merkezi durumundadır. Kamusal alanın devamı için özel alanın bu alana taşınmaması gerekir. Ancak Arendt’in modernizm eleştirisinde bahsedildiği gibi modern çağla birlikte emek ve çalışma özgürleşerek özel alan sınırlarının dışına taşınmış ve sonuç olarak da özel-kamusal alan arasındaki sınırları yıkarak hem kamusal alanı ortadan kaldırmış hem de özel alanı bozmuştur.

Modern dünyanın yıkıcı ideolojilerinden olan totalitarizm insanın ortak dünyasını, kamusal alanı yok etmiştir. Arendt için modern dünyada yitirildiğine inandığı tüm unsurların görünür olduğu tarihsel bir dönem olan Antik Yunan Polisi örnek bir yaşam alanıdır. Ortak dünya Yunan Polisi'nde yaşanmış ve bu yaşam şekli insanların özgür eylemleri neticesinde kurulmuştur. Yunan Polisi'nde bireyler, yurttaş sayıldıkları, felsefe, politika, din üzerine konuşabilecekleri geniş bir zamana ve kamusal bir alana sahiptiler. Ancak modern dönemle beraber emek ve iş yaşamının genelini kapsamış ve ortak kamusal alanı da yıkmıştır. İnsanın, özel alanı aşarak katıldığı kamusal alanı yok etmiş olan modern dünya, birbirine benzer yaşamlar oluşturmuş ve bununla beraber insanları birbirinden yalıtarak uzaklara atmıştır. İnsanlığın sorunlarından uzak, her şeyden yalıtılmış modern insan toplum adına eylemde bulunma yetisinden yoksunlaşmış bencil bir varlığa dönüşmüştür. Arendt'e göre insani eylemin, özgürlüğün tüm formlarını içeren kamusal alan totaliter ideolojiler tarafından tehdit edilmişlerdir (Arendt, 2014b: 104).

Modern dünyada özel alan yaşamının her alanını kuşatarak, bireyin kamusal alan deneyimini ve insanlığını yok etmesi, yurttaşın politik katılımının engellenmesi süreciyle ortaya çıkar. Kamu işlerinin antik yurttaşınki gibi özgürlüğü değil, zorunluluğu ifade etmesi ile birlikte, kamusal alan asıl anlamını da kaybetmiş olur. Bireysel iradenin kaybolduğu bu yeni yaşam biçiminde, insanın sorumluluk duygusunu yitirdiği ve olup bitenleri bir tür kader olarak görmeye başladığı yeni bir dönem başlar (Arendt, 2011:40). İşte Arendt için en tehlikeli birey, kendi etki gücünden habersiz olan ya da bunu kullanmayan ve olup bitenleri doğal görmeye başlayan insandır.

Arendt'e göre kamusal alan görünürlüğün alanıdır ve bu alandaki herkes özgürce söz söyleme ve kendini ifade etme hakkına sahiptir. Arendt için kamusal alan eylem ve özgürlük alanıdır. Kamusal alan insan yaşamının en değerli niteliğidir. Bu özgürlüğü yaşaması için kamusal alanın insani eşitliği sağlayacak biçimde tesis edilmesi gerekir. Yalnızca yaşamlarını zorunlulukların belirlediği insanlar, bu özgürlükten mahrum kalırlar. Arendt için kamusal alan ideali, iktidarı hükmetme-boyun eğme ile açıklayan geleneği değil, yurttaşın aktif bir katılımı ile oluşturduğu ideal bir örgütlenme olan antik Yunan'dan miras kalan geleneği temel aldığı ortaya çıkmaktadır. Öyleyse onun için kamusal alan, yurttaşın, içinde kendini aktif, kendi iradesiyle karar veren, bağımsız düşünebilme ve en önemlisi başkasının yerine geçerek düşünebilme yetisi olan bir özne olarak konumlandığı politik bir deneyim alanıdır (Öcal, 2006: 55).

Arendt'in kamusal alan görüşü, insanların birlikte hareket ettikleri her yer ve zamanda ortaya çıkmasından dolayı *birleşimsel* terimi ile tanımlanır ve özgürlüğün kendini gösterebildiği bir yerdir (Koroğlu ve Koroğlu, 2013:921). Böyle bir alanın ortaya çıkabilmesi için, özgür bir ortamda, ortak bir amaç için insanların bir arada hareket etmeleri ve bunu yaparken de birbirleriyle uyum içerisinde olmalıdırlar. Kamusal alan çoğulcu katılımı ile ortak hareket edilen, tahakkümden bağımsızlaşmış ve özgürlüklerin alanıdır. Bununla birlikte Arendt, kendi kamusal alan modeline göre katılımcıların konuşma ve eylemde bulunabilecekleri her yerde onların, kamusal alanı oluşturabilecekleri olanaklara sahip olduklarını ileri sürer (Onat, 2013:28).

Gezi Parkı'nda eylemciler yukarıda tanımlanan kamusal alan tanımına uygun şekilde konuşma ve eylem fırsatı bulabilecekleri bir kamusal alan yaratmayı başardılar. Tabii bu başarıda öncelikle önemli olan bir araya gelmekti ki bunda da sosyal

medyanın etkisi yadsınamaz derecede önemlidir. Sosyal medya aracılığı ile insanlar başlayan hareketi kitlesel hale dönüştürmeyi ve bu kitlesel hale dönüş ile birlikte de Gezi Parkı'nı kamusal alan haline dönüştürmeyi başarmışlardır. Sosyal medya biraradalık duygusunu tamamlamaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinden sosyal medya, insan iradesi ve ortak mekân gibi ölçütler esas alınarak şekillenen cemaat ve cemiyet gibi toplumsal örgütlenme anlayışlarının değişmesine ve toplumsal birimlerin yeniden ele alınmasına yol açmıştır (Haberli, 2012:121), çünkü fiziksel olarak bir araya gelmesi mümkün olmayan insanlar sosyal medya üzerinden yakınlaşıp diyalog kurma imkanına sahip olmuşlardır.

Bu bir araya gelmesi mümkün gibi görünmeyen eylemciler bir araya geldiğinde de kaldırım taşları, polis bariyerleri, kamusal alana ait olan çiçeklikler ve çöp konteynerleri gibi malzemelerle Gezi Parkı'na çıkan tüm yolları kapatarak kendilerine ait bir kamusal alan yaratmışlar ve bu alanda kütüphane ve mutfak kurarak yardımlaşma içerisine girmişlerdir. Şiddetten arınmış ve yardımlaşmanın olduğu bu alan Arendt'in kamusal alanı tanımlamasına uygundur.

Buradaki kamusal alanı diğer türlerden ayıran en belirgin özellik, belli bir sınıfın mücadelesine ait olmayışıdır. Kamusal alan hem özel ekonomik çıkarlardan hem de kamu otoritesinden özerk, böyle bir konuşma ve tartışma etkinliğinin alanıdır (Kejanlıoğlu, 2004: 691).

Arendt toplumsal hareketlere bir ön koşul getirmiştir; kamusal alan şiddetten arındırılmış olmalıdır (Onat, 2013:28). Gezi Parkı'nda oluşan kamusal alana güvelik güçleri tarafından yapılan şiddet davranışları Arendt'in ön koşulunu bozmuş ve Parkı kamusal alan olmaktan uzaklaştırmıştır. Yaşanan olaylar esnasında, polisin müdahalesi

sert olmuş eylemciler başta orantısız güç karşısında sokak aralarına kaçsalar da sert müdahaleye cevap vermiş ve hatta bunun sonucunda kamu malına zarar vererek şiddet olgusunu ortaya çıkarmışlardır.

Genel olarak da şiddete karşı şiddet şeklindeki bir çarpışmada polis ya da ordu silah kullanmaya hazır olduğu sürece devletin üstünlüğü mutlak olmuştur (Arendt, 2011:61). Bunun yanı sıra eylemler barışçıl gösteriler ile başlamış ve güvenlik güçlerinin şiddetin dozunu artırması ile eylemcilerin de ellerine geçen taş ve sopaları güvenlik güçlerine fırlatması ile devam etmiştir. Eylemcilerin ise en çok yaptığı şey kamuya ait olan çiçeklik, bank ve çöp konteynerleri ile barikatlar oluşturması olmuştur. Yine de her yapılan barikat TOMA için basit engeller olmuştur. Arendt'e göre; Devletin elindeki şiddet araçlarıyla halkın eline geçirebildikleri arasındaki daima uçurum olmuştur (Arendt, 2011:61).

Arendt için şiddet, kamusal alanı olumsuzlayan bir davranıştır. Çünkü onun için şiddet iktidarın bittiği yerde başlar ve iktidarın alanı, kamusal alan olduğuna göre, şiddet ve kamusal alan bir araya gelemeyecek iki unsurdur. İktidarın şiddet gösterdiği durumlar ise onun otorite sağlayacak başka araçlardan mahrum olduğunun yani zayıflığının bir kanıtı olarak kamusal alanın yıkımına yol açacaktır (Toker, 1992:69). Arendt, her ne kadar şiddeti kamusal alanı yıkan bir olgu olarak ele alsada Gezi Parkı'nda var olan ve kamusal alanın oluşması için gerekli olan özgürlük için mücadele, ortak fikir ve paylaşım ortamı kamusal alanın oluşturulduğunun bir kanıtıdır.

II.6.1.1. Arendt İçin Kadınlık Durumu

Arendt düşüncesinde kamusal alan- özel alan ayırımından bahsedildiğinde bu keskin ayırım nedeniyle Arendt'e yönlendirilen feminist eleştirilerden de bahsetmek gerektiğini düşünmekteyim.

Nilgün Toker, Arendt'in feminist kuramla ilişkisini ele aldığı çalışmasında, Arendt'in, bizzat politik kavrayışı gereği feminist olmadığını savunur. "Feminist olmamak onun için kişisel bir tercih değildir. Feminist olmamak, bir çerçevenin içinde kalmamak adına (siyasal olanı kavrama biçiminden dolayı) yöntemsel anlamda siyasal ve felsefi bir tercihtir" (Toker, 1992:64).

Fatmagül Berktaş'a göre de Arendt için aynılık, hiçbir politik eylemin temeli olamaz. Berktaş'a göre Arendt'in feminizm yaklaşımı feminist hareketi uyarıcı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü feminist düşünce geniş çaplı siyasi kaygılardan uzak, sadece kendi içine kapalı şekilde değerlendirilen kadınların varlık sorunlarına odaklanmış ve toplumda yer alan diğer sorunlarla ve olaylarla bağlantı kurmaz ve daha geniş alanlarda siyasi mücadeleye girmekten kaçınır (Berktaş, 2012: 209-210).

Berktaş, Arendt'in kendisini hiçbir zaman feminist olarak görmediğini vurgular (Berktaş, 2012:193). Berktaş'a göre Arendt kadın sorununu daha genel politik kaygılardan ayrı tutmayı doğru bulmamıştır. Tek bir odağa saplanıp kalmış olmak insan zihnini genelleştirmelere yönlendirir bu da insanı dünyanın çoğulluğunu anlamaktan, geniş bakış açılı bir zihne sahip olmaktan uzaklaştırır (Berktaş, 2012:193).

Feminist düşüncenin eleştirisi okları Arendt'in kamusal ve özel alan arasında katı bir ayırım yapmasına yönlendirilir. Fatmagül Berktaş da "Kişisel olan politiktir"

sloganının dillerden düşmediği 1970'lerle ilgili bir belirlemede, "Arendt'in özel alan ile eylemin kamusal alanı arasında yaptığı katı ayırım, kadınların ev içine ve ev işlerine mahkûm edilmesini meşrulaştırdığı gerekçesiyle feministlerin eleştiri oklarının hedefindeydi" (Berktaş, 2012:194) demektedir. Özellikle erken dönem feminist yorumlarda, Arendt'teki kamusal/özel ayırımının, asıl başarısı *ev içini*, aileyi ve onun içinde de kadınların sözümona *doğal* işlevlerini politikleştirmek olan feminist kuram ile uzlaşması pek olanaklı görünmez. Çünkü bu dönemde, genel olarak, Arendt'in eski Yunan polis'iyle birlikte *erkeklerle özgü aristokratik kamusal alanı* yücelttiği düşünülür (Berktaş, 2012:194).

Berktaş'a göre, zorunluluk alanı ya da özel alan içinde, siyasetten dışlanan, ekonomik birimlerle birlikte hane içindeki ekonominin sorumlusu ve muhatabı olan kadın, Arendt tarafından siyasetin de dışına atılmaktadır. Arendt, kadınlar tarafından bu yaklaşımıyla affedilmezdir ve erkek dünyasının savunucusu, kadınları, şefkatin temsilcisi konumuna indirgeyen gerici bir kişi olarak eleştirilmektedir (Dinçer, 2005:98).

Feministler kadınların, yurttaşlığa kabul edilme ile ilgili sorunların çözülmesine rağmen hale varlığını sürdüren ve onları özel alana kapatan, ev işleri, annelik, iyi bir eş olmak gibi kalıplara sokmaya çalışan geleneksel yaklaşımlara karşı mücadele ediyorlardı. Modern/sosyal koşulların özel ve kamusal alanlarda yol açtığı tehlikelerle ilgilenmiyorlardı. Bu açıdan bakıldığında onlar için sosyal 'kadın sorunu'nun farkında olsa da kişisel olanın siyasal olmasıyla hiç ilgilenmeyen Arendt'in tutumunun çok yersiz, hatta zararlı görünmesi doğaldı. Ancak sorun şuydu ki feministler Arendt'in kamusal alanının cinsiyetlendirilmiş olduğunu varsayıyorlar ve dolayısıyla

onu kadınların bu alandan tarihsel dışlanmışlığını görmezden gelmekle eleştiriyorlardı (Dinçer, 2015:98).

Arendt, özel ve kamusal alan arasındaki eski denge bozulduğunda karşımıza çıkan sosyal/toplumsal olanın yükselişi olgusunu ele alırken, bunun hane içindeki yaşamı nasıl etkilediğini ve özellikle kadınlar için ne anlama geldiğini sormamıştır. Sanayileşme ve kentleşme sürecinde çalışan sınıfa itilen kadını da analizinin odağına yerleştirmemiştir. Ancak sadece bu gerekçelere tutunarak kadınların ev içine ve ev işlerine mahkûm edilmesini onayladığı hatta kadınları aşağı bir sınıf olarak gördüğü sonucuna varmak, -bir anlamda- gerçekliğin dışına çıkmak olacaktır. Arendt, özel olarak kadınların durumuna eğilmemiştir çünkü -cinsiyete dayanan bir bölümlenme ile kadın ya da erkek diye ayırmadan- insanı merkeze almıştır. (Çoşkun, 2013b: 7). İnsanlık Durumu için yazdığı giriş bölümünde, kitapta ele aldığı ana konunun her insanın yapabileceği etkinlikler olduğunu kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde belirtmiştir. Yaptıklarımız üzerine düşünürken, onun merkeze aldığı esas konu, “insanlık durumunun en temel ifade biçimleri her insanın erimi dâhilinde olan etkinlikler”dir (Arendt, 2013:5). Berktaş’ın da işaret ettiği gibi, Arendt açısından “Kamusal alanda başkalarıyla uyum içinde hareket etme yetisi, dişil ya da eril değil, ayırt edici biçimde insani bir niteliktir” (Berktaş, 2012:196).

Arendt’in kadını özel alanda tutmak, oraya ait göstermek gibi bir amacı yoktu. Aksine o, eril dişil ayrımı yapmadan bütün insanlık için var olan olumsuzlukları göstermeyi hedeflemiş tüm olumsuz yönleri insanlık durumu için vurgulamaya odaklanmıştı. Berktaş’a göre de; “Kamusal ve özel alanı ayırmasıyla Arendt, eril ve dişil karakterleri doğal olarak birbirinden ayırdığı düşüncesinde değildi” (Berktaş

2012:196). Arendt için kamusal alana giren herhangi bir sınıf ya da toplumsal grubun talepleri her ne kadar o gruba özgü olursa olsun bu talepler kamusal alanda kendilerine yer bularak dar alandan çıkar ve kendilerine daha geniş bir alan olan ortak çıkar alanında yer bulur. Arendt'e göre siyaset yapmak bir gruba ait olan sosyal ve ekonomik sorunları görmezden gelmek demek değildir. Ona göre aksine daha geniş tabana yayılabilecek ve herkesi ilgilendiren ortak değerleri ve çıkarları siyaset alanına taşıyarak onların kazanımı için mücadele vermektir (Berktaş 2012:236). Arendt'in bu görüşleri üzerine onun için kadının özel alana hapsedilerek kamusal alanın dışında bırakılması mümkün değildir. Aksine siyaset yapma tanımına da uygun olarak kadınlığı ilgilendiren tüm sorunlar insanlık durumu için de sorun yaratan diğer tüm koşullarla birlikte temsil edilmeli ve çözümlenmelidir.

Tam da bu noktada Gezi olaylarının ilk anından son anına kadar kadınları mücadele içinde görmüş olmak Arendt'in de belirttiği gibi herkesi ilgilendiren çıkarlar ve değerler adına kadınların da erkekler kadar kamusal alanın oluşmasında etkili olduğunun bir göstergesidir. Birdenbire ve kendiliğinden yükselen bu direnişteki kadın katılımında en büyük etmen kıyafetinden bekâretine; doğuracağı çocuk sayısından, onu nasıl doğuracağına dek, hemen her fırsatta siyaset nesnesi haline getirilmesine duyulan birikmiş öfkedir.

Her yaştan ve kesimden kadın Gezi Parkı'nda, sokaklarda, barikatlarda, meydanlarda, mahalle parklarındaki forum alanlarında her yerde ve en önlerdeydi. Tıbbi ve hukuki destek ekiplerinde kadınlar çoğunlukta idi. Direnişçilere evlerinin kapılarını açan, ellerinde limon ve sirkeli su ile kapısının önüne çıkan, tencere tava çalarak balkonlarda seslerini duyurmaya çalışanlar, kadınlardı.

Gezi parkı direnişinde ve sonrasında oluşturulan forumlarda temel aktörler hep kadınlardı, baştan sona hareketin bütün görsellerinde gibi kadın direnişçi imgesi ön plandaydı; *Kırmızı Kadın*, *Siyahlı Kadın* gibi. Direniş sırasında ve sonrasında kadınların eylem tarzı ve söylemleri hâkim eril eylem dilini dönüştürücü bir role sahip oldu. Kadınlar Gezi olayları sırasında cinsiyetçi dil ve sloganlar, küfür ve ataerkil söylemlerle de mücadele ettiler. Taciz ve küfür karşısında kışkırtılan düşünömsellik direniş boyunca yaratıcı slogan ve eylem tiplerinin ortaya çıkmasını sağladı. Düzenlenen kadın forumlarında ortaya çıkan *Küfürle değil inatla diren!* sloganı direnişin sloganı haline geldi. Kadınlar, Başbakanın annesine ve kızına yönelik yazılar yazılmasının, kadınlara yönelik küfürlü, tacizli sloganlar atılmasının ve homofobik küfürler edilmesinin önüne geçerek eylemciler arasında bir farkındalık oluşmasını sağladılar. Küfürlü, cinsiyetçi söylemler yerine *Senin gazın varsa, benim de akmayan rimelim var!*, *Yasak ne ayol!*, *Ay resmen devrim!* gibi eğlenceli ve mizah dolu ancak cinsiyetçi olmayan sloganlar ürettiler. Belki de bu olaylar feminist olmayan erkeklerin bile feminizm duyarlılığı kazanmasında etkili oldu.

Yapılan kadın forumlarında cinsiyetçi söylemden, kentin kadınlaşması için yapılması gerekenlere kadar birçok konu konuşuldu. Bu forumlar eylem tarzının ve dilinin dönüştürülmesinin yanında farklı kadın kimliklerinin yan yana durmasını da sağladı. Herkes bilinçli olarak kendisi oldu ve cinsel kimlikler rahatça dışa vuruldu. Kadınlar kendileri olarak eylemler içerisinde yer alıp dayanıştılar. Kadın forumları sayesinde eylemlere kadın damgasının vurulmasının yanında örgötsüz kadınlar örgötlü kadınlarla tanıştı ve kadın hareketi bir nevi yeni üyeler kazandı (Türkmen, 2014:28)

II.6.2. Arendt'in Totalitarizm Anlayışı

II.6.2.1. Kavram Olarak Totalitarizm

Totaliter sözcüğü dilimize Fransızcadan girmiştir (Fr. Totalitaire). Latince tüm, bütün anlamlarına gelen Totus kelimesinden türemiştir. TDK'daki anlamı devletin topyekûn egemenliğini hedefleyen siyasi ideolojidir. Totaliter sözcüğü ilk kez Benito Mussolini tarafından 1920'lerde yazılan bir makalede kullanılmıştır (Tunçay, 2004:310). Mussolini, Faşizm adlı makalesinde totaliter sözcüğünü faşist devleti nitelemek amacıyla kullanmıştır;

“Demek ki, faşist için her şey devlet içindedir ve devlet dışında beşerî, ruhi, hiçbir şey var olamaz, bir değere haydi haydi sahip değildir. Bu anlamda, faşizm totaliterdir. Bütün değerlerin sentezi ve birliği olan faşist devlet de ulusun bütün yaşamını açıklar, geliştirir, güçlendirir.”

Totalitarizm kavramının kullanılmasının siyasal alanda yaygınlaşması İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasına denk gelir. Terim İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist ve faşist diktatörlükleri tanımlamak için sıklıkla kullanılmıştır. Totalitarizm, demokrasinin ne olmadığı sorusuna yanıt olarak da düşünülmüş e totalitarizm terimi bu bağlamda incelenmiştir (Sartori, 2014: 230-266).

Totalitarizmi kavram olarak tanımlarsak; totalitarizm, toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve tam bir kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğü için kullanılır. Totalitarizmin en önemli özelliği toplumun, siyasal olarak total kontrolünün sağlanmasıdır. Totalitarizm, devlet ve toplumu bir ve bütünlük içerisinde birbirine eklemleyen, birbiriyle uyumlulaştıran ve ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan bir siyasal sistemdir (Çetin, 2002:15). Totalitarizm, toplumu bir bütün olarak

elinde tutan, yöneten ve gerektiğinde değişmesi gerekiyorsa, hâkim iktidarın ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda yine o kişi tarafından değiştirilen ve bu yönetimin devamlılığını sağlamak adına gerekli olan her türlü aracın kullanıldığı bir idare biçimidir.

Totaliterlik kendi başına yaşama imkânı bulamaz. Öncelikle bir bireye daha sonra toplumun büyük bir kesimine yayılır. Son olarak da devletin yönetim kadrolarına yayılır. Totaliterlikten bahsederken aynı zamanda bir iktidardan da bahsediyoruz demektir. Devleti yönetmeyen bir grubun totaliter olarak adlandırılması kavramın doğasına ters düşmektedir. Totaliter iktidar, genellikle öncesinde var olan daha *demokratik* bir rejimde ortaya çıkar ve bu rejimi yozlaştırır. Bu değişimi birkaç başlıkta toplayabiliriz: hukukun üstünlüğüne dayanan devlet anlayışından polis devletine dönüşüm, liberal devletlerdeki iktidar dağılmasından, totaliter rejimlerdeki iktidar toplanmasına geçiş, tekelci devlet partisinin varlığı, çoğulcu kontrollerden totaliter/bütüncü kontrollere geçiş ve terör sistemi. Liderlik ilkesi, bütün sosyal organizasyonların senkronizasyonu, elit sınıfların yaratılması, bireyin izolasyonu ve atomizasyonu, kültürün propagandaya dönüşmesi gibi teknikler toplumun total kontrolünde başvurulan araçlardır (Gülmez, 2013:29).

Bununla beraber totaliter iktidarın ütopyacı gelecek vaadi, tek lider-tek parti, terör sistemi, medya tekeli, kolluk şiddeti, ekonominin merkezi yönetimi, totaliter rejime destek veren propagandalar, tek ahlaki kod-zihnin tekleştirilmesi gibi genel kabul gören özellikleri de vardır. Temelde hedef bireyin kontrol altında tutulmasını sağlayacak uygulamalarda bulunmaktır. Bireyin, iktidarın manipülasyonlarına açık olması, düşünce ve ifade özgürlüğünün olmaması, iktidar aleyhine fikir öne sürülememesi bunlardan bazılarıdır.

Arendt'in totalitarizmden kastı sadece zalim bir rejim değildir. Totalitarizmin ayırıcı özelliği *daha yeni ve daha tehlikeli* olmasıdır. Arendt, *insan doğasını değiştirmek* üzere totaliter girişimden bahsettiği zaman, *insan doğasını değiştirmek bahanesi ile* insanı, insanlık durumundan mahrum bırakmak teşebbüsünü kasteder. Bu bağlamda Arendt'e göre totalitarizm, mutlak veya radikal kötülüktür. Arendt'e göre totalitarizm, "toplu tahakkümü gerçekleştirme girişimi ve insani çoğulluğu ve spontanlığı her seviyede yok ederek 'her şeyin mümkün olduğu'nu kanıtlamak ve determinist bir ideolojiye uygun hale getirmek için insani olan ve arızı/şarta bağlı olan her ne varsa onu ezip geçmektir"(Gülmez, 2012:33). Şimdiye kadar *her şeyin mümkün olduğu* şeklindeki totaliter inanç, sadece her şeyin yok edilebilir olduğunu ispat etmiştir.

Arendt için ise totaliter iktidar için vazgeçilmez bir şart varsa o da kitle unsurudur. Kitle, hiçbir yerleşik sınıfın veya diğer toplumsal çıkar gruplarının üyesi olmayan bireylerden oluşur. Normalde politik temsilin dışında kalan kitleler, bir sebepten ötürü sonradan politik organizasyon arzusu duyarak totaliter hareketlerin ortaya çıkmasına meydan verebilir.

Arendt açısından totaliter yönetim tiranlık, oligarşi ve diktatörlükten farklıdır (Arendt, 2011:636). Yeni bir olgu olarak totalitarizm ortaya çıkması Hitler ve Stalin'den sonradır. Bu nedendir ki yeni bir kavram olarak totalitarizmin ortaya çıkması totaliter rejimler karşısında şekillenen ilişkilerin de bu yeni rejimin belirleyenleri çerçevesinde değerlendirilmesini gerektirmektedir (Young-Bruehl 2002:568). Bunun bir sonucu olarak Arendt'e göre siyasal rejim ve siyasal eylem bugüne dek karşılaşılmamış olan *ütöpik* bir geçeklikle karşı karşıyadır.

Arendt net bir tanım yapmak yerine katı biçimde konulmuş kuralları uygulamak üzere denetleme, merkezileşme ve hiyerarşi anlayışıyla şekillenen bu yeni yönetim anlayışının belirleyenlerini anlamaya çalışır ve Totalitarizmin Kaynakları isimli üç kitaptan oluşan eserini yazar. Arendt'e göre, modern siyasal yaşamda karşılaşılan totaliter yönetim biçimi için gereken üç şarttan öncelikle ikisinin şekillenmesi gerekmiştir. Birinci gereklilik kapitalizme bağlı gelişen emperyalizmken ikinci gereklilik emperyalizm serüveninde Avrupa burjuvazisinin güvenliğini sağlayan ulus-devletlerin uluslararası hedeflere yönelmek amacıyla kullandıkları siyasal bir olgu olarak anti-semitizm bulunur (Dinçer, 2005:61).“Bu bağlamda süreç öncelikle kapitalizmin kitlesel üretim ve tüketim anlayışının emperyalist sınır ötesi yolculuğuyla başlamıştır. Ekonomik ve kültürel olarak şekillenen bu yolculuğun bekçiliğini ve askerliğini yapmak ise ulus-devletlere düşmüştür. Bu bağlamda ulus-devletler anti-semitizmi siyasal egemenliğin süreklileştirilmesi için taşeron konumunda kullanmıştır” (İnce 2013:293). Arendt'e göre totaliter rejimin üçüncü gerekliliği *topyekûn tahakküm*dür. Ona göre ulus-devletin anti-semitist kavrayışıyla kendisine uluslararasılaşma zemini bulan totalitarizm, bu sisteme eklemlenen siyasal araçlarla varlık koşullarını sağlamlaştırır: Polis, propaganda, kitlesel yalan, dezenformasyon. Bu araçlarla totalitarizm gerçek anlamda bir *topyekûn tahakküm* koşulunu sağlayabilmiştir (Dinçer, 2005: 61).

Arendt'e göre totaliter rejimleri ortaya çıkaran üç unsurun yanı sıra insanları sürekli olarak bu varoluş sürecini deneyimlemeye *ikna eden* koşullar üzerinde de durur. İlk olarak *düşünmeme sorunu*, Arendt için hem İnsanlık Durumu'nda hem Eichmann Davası'nı incelediği *Kötülüğün Sıradanlığı*'nda modern çağa ait bir rejim olarak totalitarizme eklemlenmiş en önemli bir sorundur. Ona göre modern insan karşı karşıya

kaldığı sorunlar karşısında şiddet içeren siyasal araçlar nedeniyle düşünce üretmeyi bırakmıştır. İnsanın düşünce üret(e)memesi ve sorgula(ya)madan yaşamını sürdürme eğilimi totaliter egemenliğin sürekliliğini sağlar. Totalitarizm döneminde siyasal eylemde, düşüncenin söz konusu eleştirel gücünden bağımsızlaşır. Öyle ki eleştirelliğin mekânı olarak kamusal alan, tekrarların ve değişmez ihtiyaçların mekânı olarak özel alanın; dolayısıyla değişimin merkezi olan yaşam, değişmez normların kölesi konumuna indirgenir.

Arendt insanların istikrar, güvenlik ve üretkenlik gibi avantajlarından kısa vadede kaçınacağını ve bunun totalitarizmin ayırıcı bir özelliği olduğunu belirtir. Bu rejimde söz söyleme ve katılımda bulunma eğilimleri terk edilmektedir. “Bütün bu kaçışların alamet-i farikası yönetim kavramındadır; yani insanların siyaseten ve hukuken birlikte yaşayabilmelerinin ancak yönetim işinin birilerinin selahiyetine bırakılması, ötekilerin de buna boyun eğmek zorunda olmaları halinde mümkün olabileceği anlayışında yatmaktadır.” (Arendt, 2013:322). Yani Arendt’e göre yönetim kademelerinin haricinde kalanların alınmış olan kararlara uymak dışında başka seçenekleri olmadığı düşüncesi totaliter sistemlerde yerleşik düşüncedir.

Totalitarizm yaratılan tek bir kimlik üzerinden tüm insanlığı kavramaya çalışılan bir rejim olması nedeniyle politik bir rejim değildir. Karar alma mekanizmalarından uzaklaşılması nedeniyle tek kişinin hâkim olmasına yol açan bürokrasi kavramı ön plana çıkar. “Bürokrasi Arendt tarafından *hiç kimsenin yönetimi* olarak adlandırılır. Bürokrasi aracılığıyla daha önce de belirtilen *gereksizlik* kavrayışı yerleşik bir kategori olarak insanı içine almıştır” (Coşkun, 2013a:128-165).

Totaliter sistemlerde terör şiddetin varabileceği son noktadır ve insanların siyasal alandan çekilmesinde etkilidir. Çoğullukların kendini ifade edebildiği bir

sistemde iktidar, totaliter rejimlerin aksine, sistemin tamamına yayılmıştır. Totalitarizm iktidarı farklı kamusalıklar arasında paylaştırarak egemenliğini dağıtmak yerine tek bir kamusalığı iktidar olarak değerlendirmeyi yeğ tutar. Bunu başarabilmek için ise şiddet, dışlama, yalan, susturma ve sonuçta teröre ulaşan araçlar uygulanır. Bu düzlemde şekillenen propaganda teknikleri de sürekli ve ayrıntılı biçimde deneyimlenir (Dinçer, 2005: 64).

Gezi olaylarının nedenini bu deneyimlemelerde aramak yanlış olmayacaktır. Eylemlerin başlangıç noktası çevreye duyarlılık olsa bile gün be gün artan katılımcı sayısı ve profili aslında yıllardır hayat tarzlarına yapılan müdahalelere (kürtaj yasağı, sigara yasağı, doğurulması gereken çocuk sayısının söylenmesi, insanları inançları nedeniyle ötekileştirme vb.) karşı bir duruş olarak görülebilir. İktidardan olmayı dışlama, totaliter yalan, toplumun büyük bir kesimine uygulanan susturma ve şiddet katılımcı sayısını artıran ve eylemleri totalitarizme karşı yapılan eylemlere dönüştüren unsurlardandır.

II.6.2.2. Arendt'te Totalitarizm Kavramı

Arendt totalitarizmin açık bir tanımını yapmamıştır. Totalitarizmin ne olduğunu anlamak için öncelikle onun nasıl olduğunu anlamaya çalışmıştır. Totalitarizmin *ne*'liğini onun *nasıl*lığından ayırmadan açıklamıştır. Arendt'in bu tarzı fenomenolojik olarak adlandırılır. Onun fenomenolojik tarzından a priori olarak görünenin, aslında analizin a posteriori biçimi olması tarzının hem özünü hem de zorluğunu oluşturmaktadır. (Gülmez, 2012: 6).

Arendt (2017:387-623) totalitarizme ilişkin üçlemesinin son kitabı olan Totalitarizmin Kaynakları/Totalitarizm'in giriş bölümünde *Ne oldu?, Bu neden oldu?* ve *Bu nasıl olabildi?* sorularını sorar. Önce *nasıllığı* sorgulamak adına totalitarizm provası

olarak adlandırılabilen anti-Semitizm ve emperyalizmi inceler daha sonra ise, totalitarizmin *ne*'liğini daha açık bir ifade ile yapısını ve totalitarizme ulaşmada etkili olan unsurları inceler.

Bu unsurlar sınıfsız toplum veya kitle toplumu, totaliter hareket, propaganda, örgütlenme, totaliter iktidar, totaliter devlet, gizli polis, toplu tahakküm, terör ve ideolojidir. Arendt için, unsurlarının hiç birisi tek başına varlığı totalitarizmi ortaya çıkarmaz. Yani, Arendt'e göre, totalitarizm ve unsurları arasında bir nedensellik bağı yoktur.

Arendt için totalitarizm tek başına sadece acımasız bir rejimin ifadesi değildir. Onu diğer acımasız rejimlerden ayıran şey daha yeni ve daha tehlikeli olmasıdır. Arendt'e göre totalitarizm, yaşanılabilir ortak dünyayı yıkarak insanlık onurunu ayaklar altına almıştır. Totalitarizm, insan doğasını değiştirmek bahanesiyle, insanı, insanlık durumundan mahrum bırakmıştır. Totalitarizm, gerçeği kendisiyle uyumlu hale getirmek adına, *kusursuz tutarlılık yolunda*, toplu tahakküm arayışındadır (Arendt, 2017: 622-623).

Arendt'e göre totalitarizm, bütün kanunların kendilerinden türediği düşünülen doğanın kanununu ya da tarihin kanununu takip ettiklerini iddia etmeleri nedeniyle bir kanunun rehberliği olmadan hareket etmez bu da keyfilikten uzak olmasına neden olur (Arendt, 2017: 594-598).

Arendt, emperyalizm ve antisemitizmin totaliter bir topluma zemin hazırladığını belirtir. Hazırlanan bu zeminle birlikte toplumdaki geleneklerin ve otorite sahibi kurumlar kaybolmuştur. Arendt'in otoriteyi olumsuz bir anlamda kullanmadığını daha önceki bölümlerde belirtmişim. Arendt, insanları *ikna* etmeye, bu uğurda zor araçlarını kullanmaya, şiddete başvurmaya ihtiyaç duyan herhangi bir kurumun zaten

otorite sahibi sayılamayacağını belirtmiştir. Gerçek otorite kaynaklarını ve geleneklerini yitiren toplumların geleceğe yol gösteren kılavuzunu da yitirdiğini, totalitarizme giden yolda ona engel olacak mekanizmalardan mahrum kaldığını belirtmiştir.

Arendt' e göre totalitarizm bir *insan doğası* kurgular ve insanları bu kurguya adapte eder, edemediğini de yok etmeye çalışır. Bu, otoriter yönetimlerde görülen muhaliflerin ortadan kaldırılmasından uzaktır, çünkü totalitarizm kendi insan doğası kurgusuna uymayan kişilerin muhalif olup olmadığına, kendisi aleyhinde söz söyleyip söylemediğine bile bakmaz. Otoriter yönetimlerde *sesi çıkmayan sıradan vatandaş* iktidarın gazabına uğramama şansına sahipken, totaliter bir yönetimde istenilen *doğa*'ya uygun olmayan herhangi bir özelliğe sahip herkes bertaraf edilme riskiyle karşı karşıyadır. Bir *insan doğası* kurgulayan totalitarizm, bu kurguya uymayan herkesi bertaraf eder. Arendt için totalitarizm ile otorite yakın veya ikame kavramlar değildirler. Totalitarizm otorite biçimlerinin geliştirilmesini değil, yok edilmesini temsil eder. Totalitarizmde egemen olan unsur otorite değil, belirsiz ilişkiler ağıdır. Bu yapı bireyin rejim dışındaki her şeyle bağlarını koparır. Kendisine koşulsuz bağlılık sağlar. Buradaki insan bir nevi zincirsiz bir köledir artık. Bireyin diğer birey ve gruplarla olan sadakat bağının koparılmasını hedefleyen totalitarizm, dış dünyayı tehdit edici bir düşman olarak gösterir. İnsanın çok yakın bağlarla birbirine tutunduğu bu dünyaya yabancılaşması, bir yere ait olduğunu hissedemeyişi, varoluşunun doğallığından sıyrılarak kalıpların içindeki sıkışık ve tekdüze bir yaşamı sürdürmesi, varoluşsal sorunlar yaratmıştır. Bu sorunları besleyen modern dünyanın yıkıcı ideolojileri; totalitarizm, antisemitizm ve emperyalizm, Arendt tarafından, ortak kamusal alanı yıkarak, insanı tehdit altına alan büyük politik kötülükler olarak görülür. İnsanlar arasındaki dayanışmanın *son kırıntılarının da buharlaşarak yok edildiği* Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, devletsiz

halklar ortaya çıkmış ve hiçbir yere ait olamayan, yurtsuz/vatansız bu insan topluluklarıyla birlikte, yaşamın birlikte sürdürülebileceğine dair bütün umutlar ve öngörüler de teker teker yok olmuştur. Ve modern dünyada yaşamın; şiddetle, savaşlarla, toplama kamplarıyla tanımlanması, insanın insani bir dünyanın kurulabileceğine olan inancını da ortadan kaldırmıştır (Arendt, 2014c:257).

Arendt, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki siyasi hareketleri totalitarizm kavramı çerçevesinde değerlendirmiş, Stalinizm'i ve Nazizm'i totaliter yönetimler olarak sınıflandırmıştır. Arendt'e göre, Stalin'in Sovyetler Birliği'nde, Hitler'in ise Almanya'da yaptığı şey, yeni bir insan ve yeni bir siyasi düzen üretme girişimi olmuştur; "Daha önceki diktatörlüklerden farklı olarak bu rejimler, kendilerini totaliter bir ideolojiye, yığınların geniş ölçekte harekete geçirilmesine, sistematik bir yönlendirmeye ve beyin yıkamaya ve siyaset üzerine tutarlı bir biçimde teknokrat bir görüşe dayandırmışlardır. Başka bir deyişle bu tür yönetimler, insanın eylemde bulunma yetisini elinden alarak, tamamıyla biyolojik bir varlığa indirgemişler ve egemen oldukları her yerde insanın özünü yıkmışlardır." (Arendt, 2011:11).

Bu açıdan bakıldığında toplama kamplarını insan doğasındaki değişimlerin denendiği laboratuvarlar gibi görmek mümkündür. Bu yerler insana yönelik her türlü saldırının mümkün olduğu, insanın herhangi bir maddeye indirgendiği yerlerdir (Young-Bruehl, 2012:204). Totaliter sistemde sadece biyolojik bir varlık olarak görülen bireyin düşünebilme yetisi elinden alındığı gibi, evrensel ve rasyonel referans noktaları da silikleşir (Yılmaz, 2007:50). Böylelikle de bireyler düşünme ve yargılama yeteneklerini kaybettikleri için verilen emirler ve yapılan yasalar uyulması gereken zorunluluklar halini alır.

Bu bağlamda toplama kampı yöneticiliği yapmış olan Nazi subayı Adolf Eichmann'ın durumunu değerlendiren Arendt, Eichmann'ın düşünme yetisinin sistem tarafından yok edildiğini düşünür. II. Dünya savaşı sırasında Nazilerin soykırım planlarını uygulayan ve savaş sonrası yargılanarak idama mahkûm edilen Eichmann, Arendt'e göre ne bir canavar ne de anormal bir insandır. Yaptığı işleri emir komuta zinciri içerisinde yapan ve bunları yaparken de sebep olacağı felaketlerin bilincinde olmayan birisidir. Eichmann daha çok banaldır, insana verilmiş olan düşünme ve yargı yetisini kullanmamıştır. (Arendt, 2014a:287). Bir başka ifadeyle Eichmann, sistem tarafından düşünme yetisi elinden alınmış, kendi zihnine kapalı biçimde yaşayan kör bir iradedir.

Bu noktada Arendt'in temel amacı da anlam arayışı içerisinde, 19. ve 20. yüzyıldaki siyasi liderlerin insanlara istedikleri şekli verebilecekleri esnek bir maddeymişçesine davrandıklarını ve bu davranışın olumsuz sonuçlara sebep olduğunu gösterebilmektir. Bu açıdan Arendt, totalitarizm teriminin kullanılmasını haklı çıkarmakla ya da terime yeni uygulama alanları açmakla hiç ilgilenmemiştir. O daha çok, totalitarizm gibi bir rejimin ortaya çıkmasına nasıl olup da fırsat verildiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Arendt, “totalitarizmi Avrupa kültürü içindeki bir ucube ya da deformasyon olmaktan çok, modernlik içindeki eğilimlerin mantıksal bir uzantısı olarak görmektedir.” (Tormey, 1992:69). Bu uzantının temelindeyse, kamusal/siyasal alanın ortadan kalkması yer alır. Kamusal alanın ortadan kalkmasıyla, siyasi topluluğun yerini kitle toplumu almış ve bu toplum yapısına uygun yeni bir alan - toplumsal alan oluşmuştur.

Hannah Arendt, totaliter yönetimlerin ve savaşların egemen olduğu yüzyılı şu cümleleriyle izah eder: “Bir kuşağın ömrüne sığmış; kesintisiz yerel savaşlar ve

devrimler zincirinin birbirinden ayırdığı ne mağluplara barış anlaşması ne de galiplere soluk alma olanağı tanıyan iki dünya savaşı, geri kalan iki dünya devleti arasında üçüncü bir dünya savaşı bekleyişi ile son buldu. Bu bekleyiş anı, ölen umutların ardından çöken bir sükûnete benziyor. Artık bütün gelenekleriyle eski dünya düzeninin onarılabileceğine ya da savaşların ve devrimlerin yarattığı, her şeye rağmen bu şiddetten uzak kalabilmiş olanların da etkilerinden kaçamadığı, yıkım ve çürümenin yol açtığı bir kaosa sürüklenmiş beş kıtadan insanların yeniden bütünleşebileceğine dair en ufak bir umudumuz kalmadı. Bu son derece farklı koşullar ve benzersiz durumlar altında hep aynı fenomenin gelişmesini izliyoruz; daha önce görülmedik ölçekte bir yurtsuzluk, daha önce görülmedik derinlikte bir köksüzlük” (Arendt, 2011: 9) söz konusudur.

İşte tam da burada totaliter sistem, yaşamın gerçeklik zemininin yıkılmasıyla insanlar arasındaki dayanışmanın yok olması, inançların tükenmesi ve sağduyunun yitirilmesi durumunu ifade eder. Modern dünyanın yıkıcı ideolojileri insanların politik dünyayı anlamasını olanaklı kılan tüm yetilerini yok etmiştir. Bu yüzden Arendt modern yüzyılı ve getirdiklerini eleştirerek Antik polis’i yüceltir. Çünkü burada aslolan söz ve edimdir. Kamusal alan ve sağduyu yok edilmediği için insani bir yaşam burada mümkündür. Günlük hayatın debdebesinden, yaşamın zorunluluklarından, ekonomik ilişkilerden ve çıkar ilişkilerinden kurtulan yani özel yaşamdan sıyrılarak elde edilen kamusal alanda, özgürlük eylem söz edim mevcuttur. Arendt polis’te yaşamın ekonomik ya da çıkarıcı etkinliklerle değil söz ve edimle kurulduğunu söyler. Buradaki etkinlikler tahakkümden uzaktır. Arendt, insanın ortak yaşamını kurmasının antik şekli ile kamusal yaşamını yok etmesinin modern şekli arasındaki farklılıkları gözler önüne sermeye çalışır. Özel alanın aşılması neticesinde kamusal bir alanda insani bir yaşamın var olabileceğine vurgu yapar. Arendt, kamusal alanı yok eden modern dünyayı, kimilerini

yurtsuz bırakan kimilerini tahakküm altına alan ve insan eliyle kurulmuş olan ölümcül sistemin kökenlerini anlama çabası içindedir.

Bir toplumun ya da grubun belli bir dine ya da etnik özelliğe sahip olmasından ötürü şiddete maruz kaldığı bir dönemin düşünürü olan Arendt, demokratik yaşamın ancak insan eliyle gerçekleşebileceğini düşünmesi, eyleme verdiği önemle açıklanabilir. Bireylerin yurttaş kimliklerinin en önemli varlık biçimleri olduğu kamusal alanda her türlü farklılığı aşan bir sistem arzulanmaktadır. Arendt yurttaş başlı başına bir varlık biçimi olarak niteler. Atomize edilmiş ve saf dışı bırakılmış bir yurttaş değil kamusal alanda aktif bir yurttaştan söz eder. Zira pasifleştirilmiş birey sağduyusunu yitirmiş, özgürlüğü elinden alınmış ve bir kenara itilmiş biridir artık. Gezi Parkı'nda yaratılan kamusal alanda eylemcilerin aktif olarak bulunması, haklarını talep etmesi Arendt'in yurttaş tanımına uygundur.

Arendt totalitarizmin sarmal bir durum olduğunu düşünür ve bunu *soğan* imgesiyle anlatır; merkezde bir tür boş alanda lider bulunur, lider ne yaparsa yapsın bunları dışarıdan değil içeriden yapar. Rejimin çok katlı parçaları; çeşitli meslek kuruluşları, parti üyeleri, polis gruplarıdır. Hepsi birbirleriyle ilişki içindedir ve hem dış dünyayı hem de diğer katman için merkezi oluştururlar. Her bir tabaka normal bir dünya gibi algılanır (Arendt, 2010:137-138) .

Böylece bireylerin dünyası ikiye bölünmüş olur. Bu katmanların içinekilere duyulan bağlılık ile dışındakilere duyulan nefretten ibarettir. İşte bu katmanlarda bireylere sistemin bir parçası olduğu duygusu kazandırılır. Koyu bir yandaş oluncaya dek eğitimlerden ve beyin yıkama operasyonlarından geçirilir. Böylece o da soğanın içindeki katmanlardan birinde bulunmaktadır artık. Bireyleri bu katmanlara çeken sistem, bireyleri doğru olandan koparmıştır artık.

Bu sistemde, her kurumun bir gölge kurumu vardır. Kurumlarda çalışanlar kimin hangi iç halkaya dâhil olduğunu bilmezler. Bir katmana dahil olanlar, birbirlerine gizledikleri sırlar aracılığıyla bağlanırlar. Her katman kendini *içeride* bilir; ancak daima daha içeride olan bir katman daha vardır. Katmanlar arasında herkes birbirine yalan söyler, gerçek aidiyetini gizler. En dış çeperlerde yer alan sıradan vatandaşa kadar herkes partiyle ilişkisini daha fazla sırdaş olma üzerinden kurar (Gambetti, 2014).

Totaliter rejim yüzünü sadece kendisine çevirebilmek için halihazırda ütopyik düşman olgusu her zaman mevcuttur. Bunu Arendt şöyle ifade eder; “Totalitarizmi besleyen milliyetçilik her zaman, kendi halkının düşman bir dünya ile kuşatıldığını, hepsine karşı tek başına olduğunu, bu halk ile diğer tümü arasında temelli bir fark bulunduğunu vurgular. Halkının benzersiz, tekil, diğer hiçbirisiyle karşılaştırılmaz olduğunu iddia eder ve insanın insanlığını ortadan kaldırmaya alışkanlık keşfetmeden çok önce ortak bir insanlığın olanağını teori olarak reddeder.” (Arendt, 2014c:187-188)

Bu bağlamda Arendt, totaliter hareketlerin benzersiz yanının, yandaşlarını mutlak bir yükümlülük altına sokma ve ahlaki kayıtsızlık durumuna getirme becerileri olduğunu düşünür. Düşünceye, sağduyuya, inisiyatifte yer olmayan bu düzende bireylerin yapacağı en doğru şey sistemin otoritesine boyun eğmek, buna sadık yandaşlar olmaktır. Bu sistemde belirsizliğe hapsedilen yığın insanlar mevcuttur artık. Bunu Arendt şu sözleriyle anlatır; “Geleceğimiz hiç bu denli öngöründen uzak olmamış; bizler, öz çıkarın ve sağduyunun kurallarını gözetmekten bu denli uzak siyasal güçlere hiç bu ölçüde bağımlı olmamıştık. Sanki insanlık, insanın mutlak güç olduğuna inananlar ile yaşamlarında sadece iktidarsızlığı tanımış kimseler arasında ikiye bölünmüş gibidir.” (Arendt, 2014c:10). Ona göre bu süreç totalitarizm ile baş göstermiştir ve gitgide yükselişe geçmiştir.

Arendt'in kuramında, yerkürenin fethini ve bütünsel tahakkümü amaçlayan totaliter girişim, bütün kördüğümünün en yıkıcısıdır. Onun zaferi, insanlığın yok olması demek olabilir ancak; egemen olduğu her yerde insanın özünü yıkmıştır (Arendt, 2014c:11).

Totaliter sistem insanı fiziksel zor, işkence ya da açlıkla manipüle etmeye çalışmış, bu araçlarla toplum üzerindeki etkisini sürekli bir biçimde artırmıştır. Bu sürecin sonunda toplum içerisinde yeni bir dinamik ortaya çıkmıştır. Bilinçli bireyler yerini her türlü haklarından mahrum, yalıtılmış sürü insanına bırakmıştır. Böylece totaliter hareket yığınlarının omuzlarında yükselmeye devam etmiştir.

Total sistemin en bariz özelliği toplumu bütünlendirmek değil ayrıştırmaktır, gruplara hiziplere ayırmaktır. Bir tarafta gücü elinde bulunduran bir kesim varken öte tarafta güç kaybına uğramış kalabalık bir yığın mevcuttur. Şiddete, zulme ve manipülasyona uğrayacak olan işte bu ikinci gruptur. Arendt'e göre "Güçsüz ya da güç kaybına uğramış grupların uğradığı zulüm hiç hoş bir manzara olmayabilir, ama sebebi sadece insanların alçaklığı değildir. Kişilerin reel iktidara boyun eğmelerini ya da hoşgörüyü bakmalarını sağlayan şey, iktidarın/gücün belli bir işleve ve belli bir genel yarara sahip olduğuna ilişkin beslenen politik içgüdüdür. Hatta sömürü ve baskı, yine de toplumun işlemlerini ve belli bir düzen kurulmasını sağlar."(Arendt, 2014c:23). Çünkü Arendt'e göre sadece güçten yoksun bir servet ve politikası olmayan bir kibir, yararsızlık ve iğrenme duygusu yaratır; çünkü bunlar insanları birbirine bağlayan bütün bağları kopartır, insanları birbirinden uzaklaştırarak yabancılaştırır. Bu yabancılaşma hem geleneğe hem geleceğe yönelik bir yabancılaşmadır. Arendt'e göre "tarihsel iç görü ve siyasal düşünce düzeyine, bütün uygarlıkların asıl temelini çökme noktasına geldiğine dair genel, belirsiz bir anlaşma hâkim. Olayların merkezine dengeli bir

yargıdan, ölçülü bir iç görüden çok, umarsız bir umut ve umarsız bir korku egemen görünüyor. Yazgıdan kaçılmayacağı inancına bağlananlar da en az kendilerini pervasız bir iyimserliğe koyuverenler kadar zamanımızın başlıca olaylarını unutmuş durumdadır. (Arendt, 2014c:10).

Ona göre “Toplumun kendilerini bekleyen gerçek ve evvelce benzeri olmayan tehlikeleri vahim bir biçimde küçümsemelerinin sorumlusu kısmen kendi geçmişleri hakkındaki bilgisizlikleri ya da yanlış anlamalarıydı.” (Arendt, 2014c: 29).

Geçmişle bağını kopardığı için köksüz, yaşamına belirsizlik ve anlamsızlık hâkim olduğu için öngörüsüz bir insan yığını mevcuttur artık. Geçmişten, gelenekten kopmuş olmaları, ondan ders çıkarmamaları onları bekleyen tehlikeleri sezmelerine mâni olmuştur. Böylece kendilerini ansızın kaos ortamı içerisinde bulmuşlardır.

Bu anlamda, Yahudi sorunu ve antisemitizm gibi küçük bir fenomenin, ilkin Nazi hareketi, sonra bir dünya savaşı ve son olarak da ölüm fabrikalarının kurulmasında bir katalizör işlevi görmesi ya da ekonomik güçlükler birkaç on yılda dünyanın her yanındaki siyasal koşullarda derin bir dönüşüme yol açtığına, emperyalizm çağını başlatan neden ve etki arasındaki bu oransızlık veya totaliter hareketlerin malum sinik *realizmi* ile gerçekliğin bütün dokusunu bariz bir biçimde hiçe sayan tutumları arasındaki garip çelişki yahut modern insanın gerçek gücü ile modern insanların kendi kudretlerinin eseri olan bir dünyada yaşamak ve bu dünyayı anlamaktaki aczleri arasındaki can sıkıcı uyumsuzluk; bütün bunlarla yüzleşmek ve onları anlamak mümkün olmalıdır (Arendt, 2011: 11).

Arendt’e göre keyfi terör yoluyla insan etkinliğini ortadan kaldıran yönetim biçimleri ve modern dehşetengiz uygulamalar, imha kamplarında işlenen cinayetlerin açıklaması gibidir. “Onların ne yapıp yapmadıklarına, erdem ya da erdemsizliklerine

bakmayın. Sadece emirlere uyan ve işlerini, duygularını karıştırmadan, liyakatle yapmakla övünen katiller, gayrı insani seyrin masum (ki ebedi antisemitizm de onları böyle görmekteydi) aygıtları olarak görünmüşlerdi.” (Arendt, 2011: 30). Şuhâlde devlet terörü, baskı ve sindirme politikaları, aklen ve ruhen sağlıksız ve dengesiz bir insan tipi üretmekte, insanlar düşünce ve inançları farklı, davranışları farklı olan, sürekli bir ikilem ve çıkmazı yaşayan kimseler haline gelmektedirler. O halde bu sistemde işleyişe katılan birey yaptığı eylemin doğruluğu ya da yanlışlığını sorgulayan birey değil, işini ne derece tam yapıp yapamadığını önemseyen robotvari bir varlıktır. Totaliter bir rejim kurmak için, terörün belli bir ideolojinin gerçekleştirilmesinin aygıtı olarak sunulması gerekir ve bu ideoloji, terör devamlı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmadan önce çokluğun, hatta çoğunluğun taraftarlığını kazanmış olmalıdır.” (Arendt, 2011: 26-27.). Çünkü çok sayıda insan, böyle bir saçmalığa destek vermeli ki, terör daha da güçlü kılınabilsin ve meşru bir temele oturtulabilsin.

Böyle sistemlerde özgürlüğün tüm özelliklerini yitirdiğini söyler Arendt. İnsanların hayatta kalabilme olanakları belli şartlara bağlıdır. Yani liderin insafına kalmıştır. Her birinin hayatı liderin zalim ellerindedir. Arendt’e göre sistemin amacı dış dünyanın dönüştürülmesi değil bizzat insan doğasının dönüştürülmesidir. Sistemin arzuladığı boyun eğmiş, manipüle edilmiş, sinik hatta daha da ileri giderek fanatikleşmiş bireylerdir.

Sürekli tehdit altındaki kurgusal dünyanın kabuğunun kırılmasını önlemek gerekmektedir; rejimi görünüşte mantıksız ya da olanaksız olan şeyleri elde etmeye yönelten de budur. Rejim başarıya ulaşmak için, toplumsal varoluşun bütün unsurlarını denetlemeli ve bunun için de yalnızca bireyleri denetlemekle yetinmeyip, aynı zamanda

onları artık kendi eylemlerine yön veremedikleri bir duruma düşürmelidir (Brzezinski – Friedrich, 1964: 134).

Arendt bunu şöyle doğrular; sınırsız iktidar istemi totaliter rejimlerin doğasında vardır. Bu tür iktidar istisnasız bütün insanların yaşamları her yönüyle egemenlik altına alınırsa elde tutulabilir (Arendt, 2014c:187). Ona göre totaliter iktidarın arzuladığı toplumu ve bilinçsizliği yaratan şey toplama kamplarıdır. Buralarda bireyler daha verimli şekilde manipüle edilebilirler.

Arendt'e göre totalitarizm “insanları birbirine ezdirerek aralarındaki alanı yok eder.” (Arendt, 2014c: 188.) Bireyler olarak harekete geçme, düşünebilme, muhakeme edebilme olanağından yoksun insanların *birey* gibi davranması elbette olanaklı değildir. Bu nedenle totalitarizm bireyleri sürüleştirebilir, bilinçlerini yok ederek onlar arasındaki alanı yok eder ve onları birbirinden olabildiğince uzaklara atar. Böylece bireyler toplumdan yalıtılmış ve gitgide yalnızlaşmış olurlar (Arendt, 2014c:12).

Modern dünyanın yıkıcı totalitarist ideolojileri, antisemitizm, emperyalizm insanın ortak dünyasını yok eden unsurlardır. Arendt'in radikal bir şekilde eleştiriye tabi tuttuğu modern sisteme karşı geliştirdiği bir çözüm önerisi elbette vardır. Arendt'e göre “(Sadece Yahudilere duyulan nefretten ibaret olmayan) antisemitizm, (sadece fetihden ibaret olmayan) emperyalizm, (sadece diktatörlükten ibaret olmayan) totalitarizm; her biri diğerinden daha acımasız olan bu [fenomenler], insan onurunun yeni bir güvenceye ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Bu güvence, yerküre üzerinde bu kez insanlığın tümünü içine alacak biçimde geçerli olması gereken yeni bir yasada, yeni bir siyasal ilkede bulunabilir ancak.” (Arendt, 2011: 12). Yüzyılımızın bu yıkıcı güçlerine sırtımızı dönmeyen ve geçmişe sığınmanın hiçbir yararı olmayacağını düşünür. Burada çözüm

önerisi olarak sunduğu yasa ve ilke, gücü ve kökleri yeni bir biçimde tanımlanmış, denetlenebilen ve gücü kesin olarak sınırlandırılabilen bir yasadır.

Bir toplumun belirli bir dine ya da etnik özelliğe sahip olmasından dolayı şiddete maruz kaldığı bir dönem düşünürü olarak Arendt'in yaptığı totalitarizm açıklamasını Gezi olayları öncesinde toplumda yaratılan baskı, şiddet, özel hayata müdahale, kendinden olmayanı ötekileştirme gibi durumlarla bağdaştırmak yanlış olmasa gerek. Gezi olayları, total sistemin bariz sonucu olan ve güçlü kesim karşısında güç kaybına uğramış kalabalık bir yığının bir araya gelmesi ve iktidarın tüm insanların yaşamlarını her yönüyle egemenlik altına alma çabasına dur deme çabasıdır.

II.6.2.3. Arendt'te Totalitarizmin Unsurları

Arendt'in totalitarizmi anlayış ve açıklayış biçimine bir önceki başlıkta yer vermiştim. Bu başlık altında ise, Arendt *Totalitarizmin Kaynakları* isimli kitabında totalitarizme ulaşmada etkili olan unsurları inceleyeceğim.

Bu unsurlar sınıfsız toplum veya kitle toplumu, totaliter hareket, propaganda, örgütlenme, totaliter iktidar, totaliter devlet, gizli polis, toplu tahakküm, terör ve ideolojidir. Arendt için, unsurlarının hiç birisi tek başına varlığı totalitarizmi ortaya çıkarmaz.

Çalışmanın bu başlığı altında yukarıda anılan totalitarizme ait unsurlardan kitle toplumu ve terör incelenecektir.

II.6.2.3.1. Kitle Toplumu

Modernizm eleştirisi bölümünde Arendt'in modern dünyanın insanları yabancılaştırdığını vurguladığından modern çağ insanı gittiği her yerde kendi kendisi ile baş başa bıraktığından ve modern çağın yabancılaşma sonucu olarak da tarih bilincinin

ortadan kalktığından bunun sonucu olarak da kitle halinde bir araya gelmiş hatta getirilmiş insanlardan oluşan kitle toplumunun oluştuğundan bahsetmiştik.

Arendt toplum ile kitle toplumu arasındaki ayrımı kültür kavramı ile yapar ve aralarındaki en önemli farkın bu kavram olduğunu söyler. Arendt'e göre kültürel olgular toplumlar tarafından kendi ihtiyaçları için kullanılır fakat tüketilmezler. Kültürel olgular nesnel niteliktedirler ve tüketilmedikleri için de tamamen ortadan kalkmazlar. Bu nedenle de toplum, kültüre ihtiyaç duyar ve kültürel olgulara bir değer yükler. Buna karşılık kitle toplumunun ihtiyacı kültür değil eğlencedir. Eğlence endüstri tarafından sunulan şeyler, toplum tarafından diğer tüketim malzemeleri gibi tüketilirler. Bu ürünler toplumun yaşam sürecine hizmet eder. Kitle toplumunda zaman boş geçer ve bu boşa geçen zaman içinde eğlence ürünleri vakit öldürme işlevini üstlenirler (Arendt, 2010: 242-243).

Arendt'in modernizm eleştirisi bölümünde kitle toplumunun kültür, yabancılaşma ve tüketimle ilgili olan kısmından bahsetmiştik. Bu bölümde ise kitle toplumu özel-kamusal alan arasındaki ilişikiyi anlamaya çalışacağım.

Arendt için kitle toplumunun ortaya çıkışı modern çağda kamusal-özel alanın çöküşüne yol açan bir gelişmedir. Arendt'e göre kitle toplumunun ortaya çıkmasıyla toplumsal alan belli bir toplumun bütün fertlerini eşit şekilde denetimi altına alan bir noktaya ulaşmıştır (Arendt, 2013: 85). Bu noktada ise kamusal alana ait bazı ilkeler yıkılmaya başlamış; insanlar, görmek, duymak ve diğerleri tarafından görülüp duyulma ihtimalini kaybetmişlerdir. Sonuç olarak da insanlar kitle toplumu koşullarında bir ailenin fertleri gibi davranmaya başlamışlardır (Arendt, 2013: 85). Bunların neticesinde de Arendt kitle toplumunu, bir zamanlar hepsi için bir anlamı olan ortak

dünyayı yitirmiş ama hala birbirleriyle ilişkileri bulunan insanlar arasında kendiliğinden oluşan örgütlenme şekli olarak tanımlar (Arendt, 2010: 125).

Kitle toplumu kamu alanıyla birlikte özel alanı da yıkmıştır. İnsanlar sadece bu dünyada edindikleri yerden değil kendilerini bu dünyaya karşı korunmak için sığındıkları özel alanlarından da yoksun kalmışlardır. Bu da zamanla kitlesel bir yalnızlık haline neden olmuştur. Kitlesel yalnızlık durumu, özel alanda insanın kendisine sağladığı yalnızlık alanından farklıdır. Kitlesel yalnızlıkta daha uç noktada, insani bir yalnızlık ve hatta zamanla dünyada yabancılaşmayı da en üst noktaya taşıyacak bir yalnızlık söz konusudur (Arendt, 2013: 87).

Bu noktada özel alanda yalnızlıkla kitlesel yalnızlık arasındaki farkı anlamak adına Arendt'in bahsettiği yalnızlık ve tek başınalık kavramlarına bakmakta fayda olduğunu düşünüyorum. Arendt'e göre tek başınalık kavramında kişi kendisiyle iletişim içerisinde. Kişi bu iletişim kanalıyla kendisiyle bir beraberlik kurar ve bu beraberlikle başkalarıyla da iletişim kurabilme yeteneğine sahip olduğunu gösterir. Ancak bunun aksine yalnızlık kavramında kişi diğerlerinden kati şekilde ayrılmış durumdadır, diğerleriyle iletişime geçme ve ortak eylemde bulunma imkânı yoktur (Arendt, 2011: 476).

Yeniden kitlesel yalnızlık kavramına dönmek gerekirse kitlesel yalnızlık içinde olan insanların hayatlarında büyük boşluklar olduğu görülür. Bu büyük boşluk ve yalnızlık hali, insanların toplu bir harekete, bir oluşuma üye olmalarına neden olabilir. Bu tarz üyelikler sonucunda ise insanlar bir sürünün üyesi haline gelir, düşünmeden, sorgulamadan kabul eden yaşayıp giden bireyler haline gelirler. Toplumda yaygın hale gelen bu kitlesel yalnızlık hissi de totaliter tahakkümü olanaklı kılan en önemli unsurlardan biri olmaktadır. Arendt kitleleri totaliter hareketin kuşatmasına hapseden

şeyin yalnızlıktan intiharvari bir kaçış olduğunu söyler. Kitle toplumunun bir parçası olan izole edilen birey, toplu tahakkümü amaçlayan totalitarizme karşı engel oluşturmaktan acizdir (Gülmez, 2012: 110).

Kitle toplumunun temel özelliği dünyasızlıktır. Arendt dünyasızlık ile insanların artık birey olarak anlam ifade ettikleri bir topluma ait olmadığı bir durumu ifade eder. Kitle toplumunda birey kendi başına olduğundan başka bir şeye izole edilmiş bir yapıya dönüşür. Arendt için de kitle toplumundan totalitarizme giden yolda feda edilen bireydir (Gülmez, 2012: 111).

Gezi olaylarında yaşananları televizyonlarda yayınlanan içi boş yarışma, eğlence programları ile özel alana yapılan müdahaleler aracılığıyla bir nevi oluşturulmaya çalışılan kitle toplumuna bir dur deme şekli olarak görmek mümkündür. Kitle toplumu yaratma çabalarının sonucu olarak kitlesel yalnızlığa sürüklenen insanların *Ocu bucu olmak istemiyoruz!* deme şeklidir bu eylemler. Kitlesel yalnızlığa sürüklenen insanların aksine bir oluşuma üye olmak yerine yaşamlarına ilişkin haklarını, isteklerini bir arada talep eden ve Arendt'in tanımlamasıyla toplum olmak isteyen eylemcilerin bir araya geldiği bir olaydır.

II.6.2.3.2. Terör

Arendt, terörü totalitarizmin özü olarak görür. Ona göre terör, totalitarizmin bir sonucu ya da totalitarizm için bir yöntem olmaktan ziyade tam olarak totalitarizmin özüdür.

Totalitarizmin kitle toplumu oluşturarak kamu alanını yıkmıştır. Bu yıkım ve bireyin kamusal alandan kopması, gerçekte olan bağlantının azalışı ile mümkün olmaktadır. bu azalışı sağlamının en etkili yolu da yalandır. Totaliter ideolojilerde, iktidar kendi amaçları doğrultusunda toplumu yalanlar ve ikiyüzlülükler ile

çevreleyerek, iyiliğin ve mutluluğun ancak bu ideoloji ile mümkün olacağı düşüncesini yerleştirdiği bir yalanlar dünyası geliştirir. Bu toplumda bireylerin gerçek olarak görüp inandıkları şey, ideolojinin inançlarıdır. (O’Sullivan 1993: 233).

Totaliter yalan, aksini kanıtlayabilecek bulgular var olsa bile inandırıcılığa sahip olabilen bir yalan türüdür ki bu bulguları gizlemeye bile gerek duymaz. Ortaya konulacak hiçbir bilimsel kanıt, bulgu, bilgi totaliter yalanı ortaya çıkartmaya yetmez. Çünkü “sürekli tersine çevirme, tersyüz etme, beyaz olanı kara gösterme, kara olanı aklama, dün ittifak kurulan grup veya kişileri yarın rejim düşmanı olarak hedef gösterme ve müthiş bir ideolojik propaganda sayesinde gerçeğin ne olduğu hakkındaki algıların mutlak surette bulandırılmasıdır. Bunun nedenlerinden biri, kitlelerin söylenen söze veya yapılan işe değil, öndere veya partiye inanmasıdır. Totalitarizm bir devlet rejimi olmaktan çok parti rejimidir. Parti ise bir önder partisidir” (Gambetti, 2014).

Totaliter parti devletin tüm kurumlarının kontrolünü elinde tutar bununla birlikte toplumdaki her bireyi psikolojik olarak da partiye bağlar ve hatta partiye canı gönülden destek vermelerini sağlayan mekanizmalar icat eder. Kitlelerin önderle ve partiye özdeşleşmesi sağlanır çünkü totalitarizm halk desteği ile varlığını devam ettirir. “Totaliter rejimlerde bahsi geçen devlet terörü biçimlerinin; yıkım, katliam, baskı ve polis terörü gibi geleneksel yöntemlerden farklı olduğu aşikârdır. Tüm bunların yoğun ideolojik propaganda eşliğinde uygulandığını da unutmamak gerekir. Totaliter propaganda iktidarı sadece abartılı bir şekilde övmekle kalmaz; birincil işlevi düşmanlık, nefret ve güvensizlik aşılmasıdır. Biz ve onlar ayrımını mutlaklaştırır; onları bizde olan tüm iyi özelliklerin tersine sahip olarak kurar. Her bireyi rejim bekçiliğine çağırır; vatan sevgisini parti sevgisiyle, parti sevgisini de önder sevgisiyle eşleştirir “(Gambetti, 2014).

Totaliter yalanın inandırıcılığının yüksek olmasının bir diğer nedeni iktidarın yeni toplum inşasında etkili olmasıdır. İdeolojik kampaşmaya maruz kalmış, ayrıştırılan toplumlarda iktidara gelen siyasetçilerin toplum mühendisliği yoluyla büyük dönüşümler başlattığı dönemlerde eski doğrular yıkılır, sabit zeminler azalır. Toplumdaki tüm yapıların hızla dönüşüme girdiği bu dönemlerde güvenilecek tek olgu iktidarın kendisidir. Çünkü belirsizliğin hâkim olduğu bu dönemde toplumu şekillendirecek adımları görme ve atma yetisi sadece iktidardadır. Devlet içinde başka bir devlet (yani Türkiye'deki tabiriyle derin veya paralel devlet) iktidarı elinde tutar.

Arendt'e göre, totalitarizmin destekçisi olan yalanı besleyen ve bu yönetimin devamlılığını sağlayan şey terördür. Terörün en belirgin özelliği, baskıcı, zorba ve kendi inanç ve düşünceleri dışında başka herhangi bir oluşuma müsaade etmemesidir. Bu noktada zor ve şiddete dayalı her oluşum terörün başka bir formunu oluşturabilir. Terör de araç olarak şiddeti kullanır. Şiddet, terör ve totalitarizm birbirlerinden doğan, birbirlerini besleyen ve sürekliliklerini sağlayan oluşumlardır (Arendt, 2014b: 26).

Totaliter rejim, karşısında duracak hiçbir hareketi kabul etmez ve kendi dostlarından bile korkar. Totalitarizm toplumdaki yükselen veya yükselme potansiyeli taşıyan her oluşu kendi yapısını sarsacak bir tehdit olarak görür. Aslında totaliter yapı kendi içinde ciddi bir ikilemi ve tezaadı barındırır. Totalitarizmi yaşayan toplumlar tarafından katı ve aşılmaz bir görüntü çizen totaliteryan rejim, bu görüntüsünün arkasında, kendisini destekleyenlerden bile çekinen ve gelişen veya gelişmeye başlayan ufak bir hareketi bile yapısına yöneltmiş bir tehdit olarak görerek yıkılma korkusunu saplantılı bir şekilde yaşayan bir zihniyeti bünyesinde barındırır. Totaliter rejim korkar

ve bu nedenle terörizmi kendini korumak ve devamlılığını sağlamak için hat safhada kullanır (Şahinoğlu, 2015: 69).

Arendt'e göre terörün hâkim olması ve geniş bir karakter kazanması ona karşı olan bütün muhalefetten sıyrıldığında gerçekleşir. Totaliter rejimler, toplumun toplu tahakkümünü hedefler. Bu hedefi gerçekleştirmek için terörü kullanırlar. Totaliter rejimlerde terör ilk önce muhalifleri hedef alır. Mevcut muhalefet imha edildikten sonra, terör, *potansiyel muhaliflere* yönelir. Rastlantısal olarak seçilen kitleler, teröre maruz kalır (Gülmez, 2011:96).

Totaliter bir rejim kurmak için, “terörün belli bir ideolojinin gerçekleştirilmesinin aygıtı olarak sunulması gerekir ve bu ideoloji, terör devamlı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmadan önce çokluğun, hatta çoğunluğun taraftarlığını kazanmış olmalıdır.” Çünkü çok sayıda insan, böyle bir saçmalığa destek vermeli ki, terör daha da güçlü kılınabilsin ve meşru bir temele oturtulabilsin (Arendt, 2011:30).

Totaliter terör, muhalifleri bertaraf ederken herkesi korku ile doldurmayı ve böylelikle fikir birliği yaratmayı amaçlar. Bütün bir toplumu hedef alır. En son teknolojinin kullanıldığı totaliter toplumlarda korku egemen olur. Yaratılan bu korku atmosferi hem rejimin gücünün abartılmasına hem de fikir birliğinin sürdürülmesine yardım eder. (Gülmez, 2011:97). Devlet terörü, baskı ve sindirme politikaları, aklen ve ruhen sağlıksız ve dengesiz bir insan tipi üretmekte, insanlar düşünce ve inançları farklı, davranışları farklı olan, sürekli bir ikilem ve çıkmazı yaşayan kimseler haline gelmektedirler. O halde bu sistemde işleyişe katılan birey yaptığı eylemin doğruluğu ya da yanlışlığını sorgulayan birey değil, işini ne derece tam yapıp yapamadığını önemseyen bir varlık hali gelmektedir (Arendt, 2011:26-27).

Terör, totaliter hareketin tahakkuk ettirilmesi/gerçekleştirilmesidir; doğanın veya tarihin yarasını insanoğlu üzerinde tatbik etmektir. Arendt'e göre terör, "doğanın ve tarihin güçlerini özgür bırakmak için, insanları stabilize etmeye/sabitleştirmeye çabalar". Bu doğrultuda yöneticilerin, adil veya bilge olması gerekmez, onlar "sadece tarihi veya doğal yasaları uygulamak iddiasındadır; onlar kanunları uygulamaz" ama "kendi yarasına uyumlu bir şekilde, hareketi icra ederler/uygularlar". Terörün nihai amacı, insanların refahı veya bir insanın menfaati değil, insanoğlunun imal edilmesidir. Tıpkı her iş etkinliğinde olduğu gibi, bu imalat da şiddet içerir, model aldığı bütün için parçaları feda eder.

Gezi olaylarına gelindiğinde ülkeyi bu olaylara götüren nedenler arasında iktidarın kati suretle muhalefeti ortadan kaldırmaya çalışması, muhalifleri ortadan kaldırırken de toplumun geri kalanına muhalefet etmemeleri yönünde korku salması sayılabilir. Tabi bu korku salma totalitarizmin en büyük destekçisi olan yalanlar aracılığı ile yapılmıştır. Toplumunu ayrıştırmaya yönelik yaratılan biz ve onlar algısı kanıtlar ve bulgularla sarsılamayacak totaliter yalanlarla desteklenmiştir. Gezi olayları incelendiğinde eylemcilerin iktidarın baskı ve sindirme politikalarına, ötekileştirme çabalarına, yaratılmaya çalışılan korku imparatorluğuna karşı durmak için bir arada oldukları söylemek yanlış olmayacaktır.

II.7. Modern Çağ ve Totalitarizm İlişkisi

Bu bölümde modernitenin, totalitarizmin ortaya çıkmasında oynadığı rolü ve birbirleriyle olan etkileşimlerini anlamaya çalışacağım.

Totalitarizm modernizm sürecinin sonucunda ortaya çıkar. Aslında totalitarizm, modern bir fenomen olarak ortaya çıkmış demek daha doğru olabilir.

Totalitarizmin modern bir fenomen olduğunu söylediğimiz anda ise modernizm eleştirisi yapıyoruz demektir. Çalışmanın birinci bölümünde yaptığımız modernizm eleştirisine ek olarak bu sefer modernizmin totalitarizme sebebiyet veren yönüne değinmek istiyorum.

Giddens'a göre modernlik, modern toplumu ve endüstriyel uygarlığı eş anlı olarak anlatan temsili bir kavramdır. Modernlik kavramı (1) dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insan müdahalesiyle şekil alabilen bir dünya fikrini; (2) endüstriyel üretim ve pazar ekonomisine dayalı ekonomik kurumların karmaşık bir bileşimini; (3) ulus-devlet ve kitle demokrasisi gibi belirli politik kurumları ifade eder. Giddens, bu özelliklere bağlı olarak modernliğin dinamik yapısına ve bir kurumlar bütünü oluşuna dikkat çeker ve bu dönemin ayırıcı özelliğinin, önceki kültürler gibi geçmişte yaşamak yerine, gelecekte yaşayan bir toplum olduğunu söyler (Giddens, 1994: 84).

Modernliği akılcılık ve öznelleşme arasındaki diyalogun oluşturduğunu söyleyen Touraine, modernliğin sadece araçsal aklın etkililiği -yani bilim ve teknik sayesinde dünyanın denetiminin olanaklı kılındığı fikri- ile açıklanmasının gerçekliğin yarısını yansıttığını; modernliğin temel bir bölümünün yıkılışının bize modernlik olarak sunulduğunu, bilimi yüceltmek için özne fikrinden vazgeçmek gerekmediğini; akli özgür kılmak için duygu ve imgelemi susturmak zorunda olmadığımızı, modernliği sadece akılcılık ile özdeşleştirmek isteyenlerin öznenen, yalnızca o özneyi bizzat aklın kendisine indirgemek ve kişisellikten sıyrılmayı, insanın kendi kendisini feda etmesini ve doğanın ya da tarihin kişisel olmayan düzeniyle özdeşleşmesini" dayatmak amacıyla bahsettiklerini söyler (Touraine, 2002: 230-221).

Taylor, modernliği, yeni uygulamaların ve kurumsal biçimlerin (bilim, teknoloji, sınai üretim, şehirleşme), yeni yaşam tarzlarının (bireycilik, sekülerleştirme, araçsal akılcılık) ve sıkıntıların (yabancılaşma, anlamsızlık, toplumsal çözülmenin

yaklaştığı hissi) tarihte eşi benzeri görülmedik bir karışımı olarak tanımlar (Taylor, 2006: 11).

Modernizm eleştirisinde de yer verdiğim teknolojinin gelişmesinin insan hayatına yaptığı her türlü müdahale sonucu insanın yalnızlığa sürüklenmesi fikri Tormey'in fikirlerinde kendisine destek bulabilir.

Tormey'e göre, "totalitarizmi mümkün hale getiren modern çağdır ve onun kaba ve bariz versiyonları bir yana, totalitarizmi asıl üreten şey sanayileşmeyle birlikte piyasaya hâkim olan yeni mübadele ilkelerinin, bilim ve teknoloji anlayışının insan hayatının her alanına yönelik bitip tükenmek bilmez müdahalesidir. Bu süreç içinde insanoğlunun o güne dek koruna gelmiş olan, modernlik öncesi şartlarda insanlara belli bir güven ve istikrar duygusu aşıl原因anan inançlar, değerler ve çeşitli toplumsal pratik biçimleri ciddi bir sarsıntıya uğramıştır. Bilim ve teknoloji, kendi mantalitesine aykırı bulduğu çeşitlilik ve farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelmiş ya da eski devirlerin batıl inançları ve uygulamaları diye gözden düşürmeye çalışmıştır." Modern çağ, insanın ortak insani dünyayı kaybetmesine hem neden hem de sahne olmuştur. Kamusal alanın yok olduğu, özel alanın aşırı boyutlarda genişlediği bu yeni yaşam, gerçeğin yerini geçici ve sahte ilişkilere bıraktığı bir deneyim alanıdır. İnsanın kendini ifade edebileceği tek yerin özel alan olması, insanın toplumdan gitgide uzaklaştığı, yalıtıldığı ve şeylere yabancılaştığı anlamına gelmektedir.

Bilim ve teknolojinin; amaçların değil araçların, niçinlerin değil hep nasılların peşinde olduğu bir modern uygarlık anlayışında, tahakküm, özel ve genel yaşantının tüm alanlarına yayılır, tüm gerçek karşıtları ortadan kaldırıp bütün içine karıştırır, tüm alternatifleri yok eder (Tormey, 1992:17). Bu totalitarizm, Hitler ve Stalin'in asla güç yetiremeyeceği boyutlarda tüm yeryüzü halkları üzerinde dönüştürücü,

yozlaştırıcı ve tektipleştirici bir etkiye sahip olmuştur. Yerel dillerden, giyim kuşama ve yeme-içme tarzlarına kadar yoluna çıkan her şeyi ortadan kaldırmaya yönelmiştir.

Bauman (2003:13-46) ise totaliter mantığın, modern ruh tarafından “anlamlandırıldığına, meşrulaştırıldığına ve tedarik edildiğine” dikkat çeker. Müphemliğin kökünü kazıma çabası tipik bir modern pratiktir; modern siyasetin, modern aklın ve modern yaşamın özüdür. Bu kesin olarak tanımlama ve kesin olarak tanımlanamayan her şeyin bastırılması ya da elenmesi çabasıdır (Bauman, 2003:18). Bu da çoğunlukla teknoloji desteği ile olmaktadır. Teknolojinin insanlar üzerinde en kolay etki yaratan televizyon tektipleştirici etkisiyle, mahrem alan diye bir şey tanımadığı için insanları röntgencilğe alıştıran yayın mantalitesiyle ve *en gelişmiş dedikodu ulaştırıcı bir makine* oluşuyla insanoğlunu alçaltıp sefilleştirmede ölümcül etkilere sahip bir araç işlevi görmüştür (İliklerden, 2013:46). Kuşkusuz, tektipleştirici etkisiyle; bizim gibi düşünmeyen tüm dünya, yanılıyordur ve bizimle uyumlu hale getirilmelidirler, mantığıyla medya modern totalitarizme katkı sağlamaktadır. Bununla beraber bunun insanların toplumdan kopuş yaşayarak bireyselleşmelerine sebep olduğu da söylenebilir. Modern yaşamı işgal eden bireysellik, bu anlamda gelişmiş bir bireysel algılama değildir, iradesi zayıflatılmış, neyi nasıl düşüneceği belirlenmiş, zihninin sınırları çizilmiş atomik bireydir. Bununla birlikte Arendt; atomizasyon kavramının olayın dehşeti karşısında çok masum bir kavram olduğunu düşünmekle haksız değildir (Arendt, 2014b:68). Bireysel farklılığın, kimliğin sergilenme alanı olan kamusal alanın yerini, tek tip bir insan oluşturmayı hedefleyen totaliter ideolojinin alması; moral değerlerin, bilimsel ve teknik gelişmeler karşısında çöktüğünün kanıtıdır şüphesiz.

Medyadan en basit eğlence vasıtalarına kadar totalitarizmin bu modern ve demokratik versiyonu için asıl hedef, insanın bilinç ve düşünme yeteneğinden yoksun

bırakılması, aptallaştırılıp bağımsız hareket etme kabiliyetini yitirerek sürüleştirilmesidir; realiteyi ve olan biten hadiseleri kavrama gücü bulunmayan, medyanın her verdiği olumlu tepki verip yönetimin her politikasını kolayca onaylayarak itaat eden, yolunda gitmeyen bir şeyler varsa itiraz edip sorgulamaya kalkışmayan kimseler üretmektedir. Yurttaşları faşist eğitime tabi tutma ve resmî ideolojiyi aşılama gibi çok masum düşünceler amaçlanmaktadır. Toplulukları birbirinden kopuk, bağlantısız ve örgütsüz bir durumda tutmaya çalışarak, yalnızlık ve çaresizlik hislerini egemen hale getirmektir amaç. Onun en korktuğu ve çekindiği şey bilincini, özgürlüğünü ve cesaretini kuşanmış bireydir. Totalitarizmin karanlığına karşı meydan okuma yürekliliğini gösteren kimselerin elde edeceği değer ise özgür ve onurlu bir şekilde yaşama imkânı olacaktır.

Daha evvel özgürlüğünün bilincinde olan toplum, modern dünyanın kitle toplumunda kayboldu. Arendt'e göre toplum ile kitle toplumu arasındaki fark, toplumun kültürel şeylere değer vermesine, onları meta haline getirerek kendi çıkarları için kullanmasına karşılık, onları tüketmemesidir. Oysa kitle toplumu kültüre değil, eğlenceye ve eğlence endüstrisinin sunduğu eşyalara odaklanmıştır. Bu eşyalar da diğer tüketim malları gibi, insanın biyolojik yaşam zorunluluklarını gidermeye yönelik etkinliklerden artan zamanlarda tüketilirler. Söz konusu etkinlikler daha çok bir vakit öldürme biçimindedir. Arendt, eğlence endüstrisinin sunduğu ürünleri tamamıyla yadsımaz, bu ürünleri de insanın yaşam süreci içinde bir biçimde ihtiyaç duyduğu şeyler olarak görür, ancak ona göre buradaki tehlike, eğlence ürünleri ile ilgilenen kitle toplumundan ya da bu ürünlerin kendisinden gelmez, çünkü bunlar karşılıklı olarak birbirleri için vardırlar, onların zaten kültür ve sanat nesnelere ile ilgileri yoktur. Tehlike, sürekli bir tüketim fırtınası karşısında direnecek meta stoku bulmakta zorlanan

kimselerin, bir çözüm olarak kültür ürünlerine el uzatmalarında yatmaktadır. Arendt'e göre bunu yapanlar toplumun okumuş ve entelektüel olarak adlandırılan kesimidir. İşte bu insanlar sayesinde, "kitle toplumunun bilmediği bir geçmiş dünyanın kültürel taşıyıcıları olan kültür ve sanat ürünleri, ortaya çıkarlar. Bu ürünler, moda olan değerlere göre dönüştürülür, üzerinde oynama, ekleme ve çıkarmalar yapılarak, kitle kültür ürünü haline getirilirler." (Arendt, 2010:242). Böylece kalıcılığın ve ortak hafızanın yitirilişi ile geçmiş ve gelecek arasında kurulan köprü de yıkılmış olacaktır.

Arendt, eğlence endüstrisine ve tüketici topluma eleştiri yöneltirken şu sözleri söyler; "Tüketicilerden oluşan bir toplum, ne dünyayı ne de dünyanın görünüş alanına ait şeyleri sakınmayı bilir, çünkü onun bütün nesnelere karşı takındığı temel tavır, tüketici davranışı, değdiği her şeyi birer harabeye dönüştürür." (Arendt, 2010:250). Bu bağlamda Bedia Akarsu da modernizmin totaliter sisteme yaptığı katkı karşısında şu haklı yorumu yapar; "Modern çağın insanı! Gerçi çok şey kazandın, ama her şeyini yitirmek tehlikesi içindesin. Bütün evreni ele geçirmenin sevinci içindesin, ama kendi kendini yitirmek üzeresin. Gerçi dev tekniğin içinde kendine verimli bir güçlenme aracı elde ettin ama kendini güçlendirme aracında kaygılı bir korkuya düştün. Gerçi atom sırlarını çözdün ama kendi kendine yabancı oldun. Modern çağın insanı, senin çok şeyini aldılar ama bir tanesinin alınmasına izin verme: Kendi gerçek varoluşunun. Yaşamını yeniden kendi eline al." (Akarsu, 1987:190).

Buradaki haykırış, modernizmle beraber kendi kendini yitirmek üzere olan, düşünme ve yargılama yetisi elinden alınmış, özgürlüğünü yitirerek çarkın adeta bir dişlisi haline gelmiş modern bireye bir çağrı niteliğindedir.

Totalitarizmin oluşması için modernizme ilişkin iki unsura ihtiyaç duyulmaktadır. Birincisi insanlar üzerinde kontrol sağlayan ve verimsizliğe neden olan

yüksek, ileri teknoloji ikincisi yöneticilerin destek bulabilmesi için varlığı şart olan kitle toplumu. Yani modernizm totalitarizme ulaşmak için şarttır ancak tek başına hiçbir zaman totalitarizme denk gelmez. Çünkü toplumsal bir olguyu tek bir nedenle açıklamak sağlıklı olmayacaktır. Şüphesiz totalitarizmin meydana gelmesinde birden fazla sebep vardır. Bu nedendir ki modernizm ve totalitarizm arasında zorunlu bir ilişki olduğunu söylemek veya modernizm olmadan totalitarizmin ortaya çıkacağını söylemek doğru olacaktır.

II.8. Totalitarizm ve Şiddet

Arendt'e göre totalitarizmin sebebi olan ve ortaya çıkmasına ön ayak olan unsurlardan yalan, kitle toplumu ve terör, kamusal alanın yok olmasında önceki bölümlerde bahsetmişim. Söz konusu kavramlar totalitarizmin var oluşunun altyapısını hazırlar; ortaya çıkan yönetim de amaçlarına ulaşmak için şiddeti önemli bir aracı olarak kullanır.

İnsanlık tarihi boyunca şiddet varlığını hep korumuş içinde bulunduğumuz yüzyılda da varlığını ve etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Önceki çağlardan farkı artık şiddetin küresel hala gelmiş olmasıdır. İnsanlık medeniyet seviyesini yükselttikçe şiddeti arkasında bırakarak hızla uzaklaşacağı yerde onu da kendisi ile beraber tırmanışa geçirmektedir. Bunun bir sebebi de şiddeti yücelten ve her daim ona ihtiyaç duyan totalitarizmin varlığıdır.

Totalitarizm, şiddet gerektirir; şiddeti savunur ve şiddeti haklılaştırır. Totalitarizme içkin olan şiddet kendi başına ne oluşur ne de oluşabilir (Gülmez, 2013:30). Doğası gereği araçsal olan şiddet, özne ve nesne gerektirir. Totaliter şiddeti uygulayanlar, mutlak itaati hedefleyenlerdir. Kendisinden itaat beklenenler ise şiddete maruz kalanlardır (Gülmez, 2012: 92).

Arendt için totalitarizm, otorite biçimlerinin yok edilmesi anlamına gelmektedir. Totalitarizmde bir plan ve planlama yoktur. Planın tersine adeta bir keyfilik söz konusudur. Keyfiliğin olduğu yerde de şiddet kaçınılmaz olarak varlığını gösterecektir. Şöyle ki: “İktidarın yerine şiddeti koymak zafer getirebilir, ama bunun bedeli çok yüksektir. Zira bu bedeli yalnızca yenilenler ödemez, muzaffer olanlar da iktidarlariyla öder bu bedeli. Hele muzaffer taraf anayasal hükümetle yönetiliyorsa.” (Arendt, 2014b: 67).

İktidarın olduğu yerde totalitarizm barınmaz. Bunun birçok nedeni vardır. Ancak en önemli nedeni totalitarizmin iktidar temelli değil de şiddet temelli olmasıdır. Şiddet daima iktidarı zedeleyen bir unsurdur. Hatta daha da fazlası, şiddet ve iktidar karşılaştığında görünen şey şiddetin iktidarın yokluğunda ortaya çıktığıdır. Bu durumda totalitarizmin temelinde şiddet olduğunu ve totalitarizmin iktidarın olmadığı yerde var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. “Totalitarizm, iktidarsızlık demektir. Toplumun her zaman iktidar gerektirdiğini düşünen Arendt’e göre, iktidarın olmadığı yerde politik bir yaşamdan, dolayısıyla insana uygun bir yaşamdan söz edilemez. Şiddetin ele geçirdiği politika alanının, asıl olarak politik bir tavır olmayan insan grubunu yok etmeyi hedeflemesi, dünyanın güvenilir hiçbir tarafının kalmadığının en acı göstergesidir. Demek ki Arendt’in totalitarizm incelemesi, bu yıkıcı ideolojinin ne anlama geldiğini anlama çabasının bir sonucudur. Bu ideolojiyi, modernizm sürecinde ortaya çıkan, imal etme ve çalışma güdümünde yasayan insan yaratmıştır; ortaya çıktıktan sonra da ideoloji öncelikle kendisini yaratan insanı tamamen tahakküm altına almıştır.” (Öcal, 2002:181).

Totaliter şiddetin tek işlevi, insana ait bütün bireyselliği yok etmek ve toplu tahakkümü daha da ilerletmektir. Arendt, şiddet uygulayanlar açısından da sayıların bir

önemi olmadığına, tek bir silahın yüzlerce insanı öldürebileceğine; fakat şiddet cemaatine katılanlarda kaybolan ilk değerın bireysellik olduğuna dikkat çeker. Şiddet cemaatine katılabilmek için birey *geriye dönüşü mümkün olmayan* bir eyleme girişir, toplum ile bağlantılarını koparır. Şiddet cemaatine kabul edildiğinde ise şiddet pratiğinin sarhoş edici büyüğü altına girer. Fanon'un belirttiğı gibi, bu pratik "tüm bireyleri bir bütün olarak birbirine bağlar; zira her birey büyük zincirde şedit bir halka oluşturur ve başını kaldırmış olan o büyük organizmanın bir parçası haline gelir" (Arendt, 2014b:75-76).

Totalitarizm neden şiddete muhtaç olduğu sorusu şu şekilde cevaplandırılabilir:

- 1- Öncelikle mutlak itaati gerçekleştirmenin bilinen politik bir formülü yoktur. Şiddet, itaati maksimize eden bir araca dönüşebilir. Şiddet, itaat üretir.
- 2- İkinci olarak totaliter dünya, kendisine model aldığı yasa her neyi emrediyorsa ondan çok daha farklı bir realite ile karşı karşıyadır. Hem yeryüzü (earth) hem dünya (world) anlamında farklı bir realite mevcuttur. Totaliter hareket, kurgusu ile örtüşmeyen her ne varsa önce onu yok etmek zorundadır ki kendi kurguladığı realiteyi inşa edebilsin (Gülmez, 2012:96).

Totalitarizmin kitle toplumu oluşturarak kamu alanını yıktığını bu yıkımın da bireyin kamusal alandan kopması, gerçekte olan bağlantının azalışı ile mümkün olduğundan daha önce bahsetmiştim, bu azalışı sağlamanın en etkili yolu da yalandır. Totaliter ideolojilerde, iktidar kendi amaçları doğrultusunda toplumu yalanlar ve ikiyüzlülükler ile çevreleyerek, iyiliğın ve mutluluğın ancak bu ideoloji ile mümkün olacağı düşüncesini yerleştirdiğı bir yalanlar dünyası geliştirir. Bunu da kendisiyle örtüşmeyen her türlü şeyi şiddet aracılığı ile yıkarak yapar.

III. ANALİZ

Tezin analiz bölümünde yöntem kısmında da belirtildiği gibi 31 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul Taksim Gezi Parkı'nda başlayarak eylül ayının sonuna kadar çeşitli aralıklarla devam eden ve İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere Bingöl ve Bayburt hariç 81 kentin 79'unda yaşanan olaylarla ilgili Bianet ve Yeni Şafak internet sitelerinde yayımlanan haberlerin içerik analizi yapılacaktır. Arendt bakış açısıyla tezin ilk bölümlerinde incelenen iktidar, otorite, şiddet kamusal alan, feminizm, totalitarizm vb kavramları vasıtasıyla haberler yorumlanacaktır.

Analiz çalışmasının amacı iki farklı haber sitesinde yer alan Gezi olaylarına ilişkin haberlerin tezin konusu olan Arendt'te şiddet, otorite, kamusal alan, totalitarizm ve feminizm başlıkları çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak incelenmesidir. Öncelikle Gezi olaylarına ilişkin kısa bir bilgi verilecek daha sonra ise haber analizlerine geçilecektir.

III.1. Gezi Olayları

Gezi olaylarına ilişkin haber analizlerine geçmeden önce kısaca Gezi olaylarından, başlangıç noktasından, tüm ülkeye yayılmasından ve toplumun her kesiminden ve her yaştan insanın bu eylemlere katılmasının altında yatan nedenlerden bahsetmek istiyorum.

27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim'deki Gezi Parkı Taksim, Yayalaştırma Projesi kapsamında yıkılmış birkaç tane ağaç başka yere taşınarak dikilmek üzere sökülüştür. Bu olay üzerine Taksim Yayalaştırma Projesine karşı kurulmuş olan Taksim Dayanışma grubu Parkta yapılan bu müdahaleye karşı eyleme başlamış ve az sayıda kişiden oluşan bir grup çadır kurarak parkta sabahlamış ve çevreci hareketi başlatmışlardır. Ertesi gün olan 28 Mayıs 2013 sabahı eylemcilerin sayısı artmış ve eylemciler yıkım çalışmalarını durdurmuşlardır. 29-30 Mayıs 2013 günü ise polis

ekipleri parktaki eylemcilere müdahale etmiş ilerleyen saatlerde ise eylemcilerin sayıları hızla artmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra ise Parktaki eylemler hız kazanmıştır.

Eylemlerin siyasallaşma aşaması ise, Gezi olaylarının en üst seviyeye ulaştığı 1 Haziran – 15 Haziran 2013 tarihleri arasındaki 15 günlük süreci ifade eder. Bu aşamada, gösterilerin hedefleri, yayılım alanları ve katılımcı kitlenin niteliği değişmiş, olaylar, hızlı ve etkili bir dönüşüm yaşamıştır. Aşağı yukarı 50 kişilik bir grupla başlayan olaylar, 31 Mayıs gecesinden itibaren gösteriler, hükümet karşıtı gösteri niteliğine kavuşmuştur (Ete, 2003:21).

2013 yazında bir kent ve çevre savunması hareketi olarak başlayan Gezi protestoları, kısa zamanda toplumun değişik kesimlerinden gelen siyasi tepki ve talepleri içerisine alarak güçlü bir toplumsal muhalefete dönüşmüştür. Gezi olaylarında ortaya çıkan toplumsal muhalefetin iktidarın politikaları sonucu şekillendiğini söylemek yanlış olmaz. Özellikle kentsel ve çevresel zararlar, kişi özgürlüğü ve özel yaşama müdahaleler, kadın bedeni üzerinden siyaset, toplumu muhafazakarlaştırma çabaları ve artan polis şiddeti gibi faktörler muhalefetin hızla artmasına ve bu muhalefetin toplumun geneline yayılmasına neden olmuştur (Gezi Raporu, 2014:120).

Eylemler, İstanbul'da başlamış ve polisin orantısız müdahalesinin ardından futbol taraftar grupları, kadınlar, LGBTİ'liler, antikapitalist Müslümanlar, sanatçılar, akademisyenler, genç yaşlı toplumun çok farklı kesimlerinin katılımı ile ülkenin pek çok ilinden eylemleri destekleyen protesto haberleri gelmeye başlamıştır. Ankara ve İzmir başta olmak üzere, Konya, Mersin, Manisa gibi birçok büyükşehirde destek protestoları yapılmıştır.

Konda'nın yaptığı araştırmaya göre Gezi Parkı'ndaki eylemciler, Park'a en

çok polis şiddetini görünce gelmeye karar vermiştir. Yüzde 10,2'si Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapılacağını duyduğunda, yüzde 19,2'si Gezi Parkı'ndaki ağaçlar için sökülme girişimi olduğunda, yüzde 14,2'si ise Başbakanın açıklamalarını duyduktan sonra Park'a gelmeye karar verdiklerini belirtmişlerdir. Eylemcilerin Park'a neden geldiklerine ilişkin verdikleri cevaplara göre eylemcilerin yüzde 34,1'i özgürlük talebiyle, yüzde 18,4'ü hak ihlallerine karşı koymak için, yüzde 9,7'si diktatörlüğe karşı, yüzde 9,5'inin hükümetin istifası için, yüzde 8,0'ının demokrasi ve barış için cevabını verdiği görülmektedir. Devrim ve sisteme karşı olanların oranı ise yüzde 3,2'dir (Konda, 2014:18).

Konda'nın yaptığı araştırmaya göre Gezi olaylarına katılanların yaş ortalaması 28'dir. Park'a gelen toplam eylemci sayısının yüzde 30,8'ini 21-25 yaş grubu yüzde 20,3'ünü ise 26-30 yaş grubu oluşturmaktadır. Konda'nın da araştırması ile rakamlarla sabitlediği Gezi olaylarına katılanların yaş ortalaması itibariyle ağırlıklı olarak 'gençler'den oluştuğu görülmektedir. Bu gençler Y kuşağı diye adlandırılmaktadır ve bu Y kuşağının kendinden önceki kuşaklara göre internet ile daha içli dışlı büyümesi Gezi olaylarının sosyal medya marifetiyle çok hızlı yayılmasına, organize olunmasına, farklı kesimden çok sayıda insana anında ulaşılmasını sağlamıştır. Gezi olaylarında genç nüfus sayıca daha fazla iken, diğer kuşaklardan vatandaşlar da eyleme katılmış ve nasıl farklı siyasi kimliklerden, sınıflardan vatandaşlar birbiri ile temasa geçtiyse, farklı kuşaklar da Gezi olaylarında temasa geçmiştir. Gezi olaylarında gençler hem sayıları ile hem eylemleri ile en dikkat çekici yaş grubu olmalarına rağmen eylemler için sadece *gençlik hareketi* denilirse farklı kesimden ve yaş gruplarından eylemciler göz ardı edilecektir.

Konda'nın Gezi Parkı içinde yaptığı araştırmaya göre eyleme katılanların

yüzde 21,1'i siyasi partiye, oluşuma veya dernek, platform gibi bir sivil toplum kuruluşuna üye olduğunu belirtmiştir. Yüzde 78,9'u ise herhangi bir siyasi partiye, oluşuma veya dernek, vakıf, platform gibi bir oluşuma üye değildir. Konda'nın araştırmasında temsil bakımından önemli olan ve dikkate değer bir bulguya yer verilmiştir. O da eylemcilere “Herhangi bir örgütü ya da kurumu temsilen Park'ta mısınız?” sorusuna ezici bir çoğunluğun, yüzde 93,6'nın kendisini sade vatandaş olarak tanımlaması ve Park'a kendi adına geldiğini belirtmesidir. Diğer taraftan, Gezi Parkı'nda eyleme katılanların yüzde 44,4'ünün daha önce protesto, eylem, yürüyüş oturma eyleminden en az birine katıldığı araştırmanın sonuçları arasındadır.

Gezi Raporu'nda da yine Konda'nın araştırmasını destekleyici bulgulara rastlanmaktadır. Gezi olaylarının, farklı muhalif grupları, partileri, kitle örgütlerini ve kişileri bir araya getirmiş, kitlesel halk muhalefetine dönüştürmüştür. İktidarının birçok konudaki tercihleri, kararları ve uygulamalarına muhalefet eden gruplar, öğrenciler, işçiler, memurlar, sendikalar, partiler, çevre örgütleri, semt dernekleri, taraftar grupları, kadın örgütleri, sanatçılar, gazeteciler, doktorlar, avukatlar, LGBT üyeleri gibi sivil toplum örgütleri ve bireyler Gezi'de biraraya gelmişlerdir (Gezi Raporu:73)

Türk siyasi tarihine bakıldığında Gezi Parkı'nda gerçekleşen olayla ilk kez kendiliğinden, örgütsüz, lidersiz ve yaratıcı bir şekilde büyük bir özgürlük hareketi sergilenmiştir (Çolak 2014:357). “Toplumunun kendi kaderini tayin etmeye dönük güçlerinde son otuz yılın yarattığı tahribatı onarma yolunda beklenmedik bir sıçramaydı” (Kongar 2013:95) diyen Kongar Gezi olaylarını şu şekilde özetlemektedir; “Gezi Parkı”ndaki genç yüreklerin direnişiyle başlayan ve Taksim Meydanı'nda önce ülkeye sonra tüm dünyaya yayılan *demokrasi haykırışı* tarihe geçti. Artık her yer Taksim

her yer direnişti! Türkiye belki de tarihinde böyle bir ay hiç yaşamadı... 2013“ün Mayıs ayının son günlerinde başlayan ve yine Haziran ayının son günlerine kadar süren bir ayda halk, mücadelesiyle tarihe notunu düştü.”

III.2. Haber Analizleri

Bu başlık altında Bianet ve Yenişafak gazetelerinde yer alan haberler şiddet, kamusal alan-özel alan, feminizm ve totalitarizm kavramları çerçevesinde analiz edilecektir.

III.2.1. Şiddet Kavramını İçeren Haberler

Gezi olaylarının başladığı andan sonlandığı ana kadar en çok gündemde olan kavram şiddet kavramıydı. Şiddet çevresel kaygılarla başlayan eylemlerin büyüyerek iktidara başkaldırı hale gelmesine ve farklı şehirlere yayılmasına neden oldu.

Daha olayların başında çok az sayıda insan tarafından parkın yıkımına karşı gösterilen tepkinin şiddetle bastırılmaya çalışılması nedeniyle eylem çok daha hızlı ilgi çekmiş ve bu şiddete tepki olarak da parka gelen eylemci sayısında artış olmuştur. Şiddet eylemlerin boyut değiştirmesinin fitilini ateşlemiştir.

Konuyla ilgili Bianet’te yer alan haberde polisin parktaki tutumu *saldırı* olarak nitelendirilmiş bunun sonucunda da parkta devam eden eylemlere *desteğe* gelindiği vurgusu yapılmıştır;

“TOPÇU AVM'Sİ, Vekil Geldi, Polis ve Dozer Çekildi, CHP Parti Meclisi üyesi Gülseren Onanç ve BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder’in Taksim Parkı yıkım alanına girip yıkım kararını istemeleri üzerine, dozerler ve polis çekildi. Akşam 19.00’da eylem çağrısı yapıldı. Gezi Parkı’nın yıkım çalışmaları polis koruması/saldırısı altında devam ederken Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Parti Meclisi üyesi Gülseren Onanç ve Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder Taksim Parkı Nöbeti’ndekilere desteğe geldi.”(Bianet,<https://bianet.org/bianet/cevre/146973-vekil-geldi-polis-ve-dozer-cekildi>)

Yeni Şafak'ta yer alan haberde ise eylemcilere yönelik yapılan polis müdahalesi provokatörlere yönelik yapılan bir baskın olarak sunulmuştur. Gazete, eylemcileri *provakatör*, onlara karşı uygulanan şiddeti baskın olarak adlandırmıştır;

“Gezi Parkı”na Şafak baskını: Taksim Gezi Parkı’ndaki eylemcileri polis biber gazı kullanarak dağıttı.” , “Provokasyon uyarısı yaptı: BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder Gezi Parkı’na geldi ve iş makinelerinin çalışmasını ikinci kez engelledi.”(Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/gundem/gezi-parkina-safak-baskini-528313>)

Eylemlerin başladığı akşam verilen bu iki haberde de haberlerin verilme tarzı farklı olsa bile olayın başlangıcında az sayıda eylemcinin Park’a geldiği ve yıkımı durdurmak istediği ancak polis tarafından şiddet uygulandığı açıkça anlaşılmaktadır. Burada uygulanan şiddet Arendt’in de bahsettiği gibi örgütlü bir şiddettir (Arendt, 2014:45) ve bu örgütlü şiddet vahşi bir şekilde ortaya çıkar ve yok edici niteliktedir (Arendt, 2014:80).

Şiddetin bu yok ediciliğinin yanında bir de olayları dramatize etme ve kamuoyuna taşıma yeterliliği vardır. Bir anda çevre duyarlılığı gösteren eylemcilere uygulanmaya başlayan şiddet, eylemleri ülkenin gündemine oturtmuştur. Bianet, yaptığı haberde parka yapılan polis müdahalesinin eylemci sayısındaki artışa etkisini ve müdahaleye rağmen eylemlerin şenlik havasına dönüşmesini vurgulamıştır;

“Gezi Parkı’nda Gece Nöbetine Devam, Gezi Parkı’nda yıkıma karşı yüzlerce kişi nöbet tutuyor. Şarkılar, türküler ve halaylarla nöbet şenliğe dönüştü. Gezi Parkı’nda ağaç kesimlerine karşı gece nöbetleri devam ediyor. Sabah gerçekleşen polis müdahalesinin ardından parktaki kalabalığın sayısı giderek artmaya devam ediyor. DİSK, TTB, TMMOB’un aralarında bulunduğu meslek örgütleri, sanatçılar ve siyasi parti temsilcileri park nöbetine katılıyor.”(Bianet,<https://bianet.org/bianet/yasam/147047-gezi-parki-nda-gece-nobetine-devam>)

Arendt için şiddet kendisini meşrulaştırmak için amaçlara muhtaçtır ve amacına ulaşmada etkin olduğu sürece rasyoneldir ancak Gezi Parkı'nda yıkıma karşı gelenlere uygulanmaya başlanan şiddet amaçlara ulaşmaktan uzak ve haliyle de rasyonel değildir. Çünkü kendisini meşrulaştırmaktan uzaktır ve orantısız olarak uygulanmaktadır. Ve daha ötesinde eylemcilere uygulanan orantısız güç şiddetin olayları dramatize etme özelliği nedeniyle Park'ta yaşananları kamu gündemine getirerek parktaki katılımcı sayısında hızlı bir artışa neden olmuştur (Arendt, 2014b:88). Bununla birlikte eylemlerin İstanbul haricinde Ankara, İzmir, Bursa, gibi birçok şehirde desteklenmesinde de yine uygulanan orantısız gücün olayları kamusallaştırması etkili olmuştur.

Arendt'e göre şiddet pratiği her zaman şiddeti doğurur ve her eylem gibi şiddet pratiği de dünyayı değiştirir ama en olası değişim daha şiddetli bir dünyaya neden olur (Arendt, 2014b:95). Gezi olaylarında da polisin uyguladığı şiddet yukarıda haberlerle örneklendiği gibi öncelikle Parka gelen eylemci sayısında artışa daha sonrasında ise polis tarafından uygulanan şiddetin artmasına ve eylemcilerin farklı biçime bürünmüş şiddete başvurmasına neden olmuştur. Başvurulan bu şiddeti Bianet, polisin kışkırtması ve bizzat kendisinin çıkarttığını vurgularken, Yeni Şafak, eylemcilerin birçok kamu malına ve çevreye zarar verdiğini iddia ederek yansıtmıştır;

“Polislerin çekilmesinin ardından Gezi Parkı'nda yangın çıktı. Yangın çok fazla yayılmadan söndürüldü. Soğutma çalışmaları devam ediyor. Yangının polislerin attığı biber gazıyla kısa bir süre için alev alan ağaçları söndüren eylemcilerin parkta bulunan şantiyedeki kulübeyi yakmasından kaynaklandığı iddia ediliyor. Bir diğer iddia da yangının Gezi Parkı'nda bulunan eylemcilerin arasındaki sivil polisler tarafından başlatıldığı yönünde. Taksim'deki NTV canlı yayın aracının üzeri spreyle boyandı. Sprey boyalardan polis araçları da nasibini aldı.”(Bianet,http://bianet.org/bianet/yasam/147125-gezi-parki-ndaki-yanginsonduruldu?bia_source=rss)

“Güle eğlene yıkım: Taksim, Gezi Parkı”nda 3 gün devam eden eylemler sonucunda savaş alanına döndü. Göstericiler 126 araç ve birçok otobüs durağını yaktı. 94 iş yerini yağmaladı.”(Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/gundem/gule-e-glene-yikim-529026>)

Arendt şiddet ve iktidar kavramlarının genellikle birlikte çıktığını söyler. Tabii bu birliktelik iki kavramın aynı olduğu anlamına gelmez aksine birinin mutlak hâkimiyetinin olduğu yerde diğeri yoktur. Bu nedendir ki şiddet kavramı iktidarın tehlikeye girdiği anda ortaya çıkar ve düzeyini artırır kendi başına bırakılıp kontrol edilmediğinde ise iktidarın kayboluşuna yol açar. Siyasi açıdan iktidar kaybı ise iktidarın yerine şiddeti ikame etme yönünde bir hırs haline gelebilir (Arendt, 2014b:47-65). Gösterilerde eylemcilere yönelik uygulanan şiddetin seviyesinin sürekli artması ve uygulanan orantısız gücün nedenini Arendt’in bu düşüncesinde aramak mümkündür. İktidar, kendisinin tehlikeye girdiğini düşündüğü anda şiddeti arttırmış ve eylemcileri bastırmaya çalışmıştır. Ancak Arendt’in de dediği gibi iktidarın yerine şiddet koymak başarı getirebilir ancak bunun yanında ödenmesi gereken bedelleri de beraberinde getirir şiddet aracılığıyla başarılı olan taraf bu başarısını iktidarı ile öder (Arendt, 2014b:64);

“Polis Saldırısı Beşiktaş’a Sıçradı, Taksim’in halka açılmasının ardından, Başbakanlık Ofisi’ne yürümek isteyen insanlara gaz bombaları ve tazyikli su ile müdahale edildi. Gece yarısından sonra Beşiktaş ve Akaretler’de gazlı saldırı devam ediyor. Bahçeşehir Üniversitesi yaralılara kapılarını açtı. Dün kurulan sağlık merkezinde doktorlar, yaralananlara tıbbi yardımda bulunuyor. Ancak üniversiteye ve bu sağlık merkezine de gaz bombası atıldı. Eylemcilerin İnönü Stadi yakınlarında bir polis aracını ateşe verdiği bilgisi de geldi. Gece yarısını geçmesine rağmen Akaretler’de de polis saldırısı sürüyor, apartmanlara ve taksi durağına da yoğun şekilde gaz bombaları atılıyor. Kabataş’ta da polis gaz bombasıyla saldırıyor.” (Bianet, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/147128-polis-saldirisi-besiktas-a-sicradi>)

Bianet’te verilen haberin aksine Yeni Şafak gazetesinde verilen haberde şiddetin başlangıç noktası eylemciler içinde yer alan *provakatörler* olarak gösterilmiş ve polis tarafından uygulanan şiddet *provakatörlerin* yaptığı davranışlara tepki olarak gösterildiği için kabul edilebilir olarak sunulmuştur;

“Yerinde müdahale(...) Hükümetin çevreciyle provokatörü ayıran söylemi Taksim’e müdahale eden polisin tutumuna da yansdı.

Gezi Parkında gergin gün. Taksim Meydanı Düzenleme Projesi çalışmaları sırasında Gezi parkının Elmadağ yönüne bakan duvarının yıkılması üzerine nöbet eylemi başlatan gruptan bazı kişiler, iş makinesine saldırdı. Polis biber gazıyla müdahale etti.”(Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/gundem/gezi-parkinda-gergin-gun-525737>)

Şiddet her zaman araçlara muhtaçtır ve devlet en güçlü şiddet araçlarını elinde bulunduran merkezi bir otoritedir. Bu nedenle şiddete karşı şiddet şeklindeki bir çarpışmada devletin üstünlüğü daima mutlaktır. Arendt’e göre de, devletin elindeki şiddet araçlarıyla halkın eline geçirebildiği şiddet araçları arasındaki fark her zaman fazla olmuştur (Arendt, 2014:58). Yukarıda paylaştığımız haberlerde de görüldüğü üzere devletin elinde bulundurduğu şiddet araçları olan gaz bombaları, tazyikli su ve TOMA’lar aracılığı uygulanan şiddet karşısında eylemciler elinde bulunan spreyci boyalarla yazılar yazmış, gaz maskeleri ile korunmaya çalışmıştır.

İktidar tehlikeye düştüğünde ortaya çıkan şiddetin devamı için başkalarına ihtiyaç olduğunu belirtir Arendt, kendisini destekleyecek başkaları olmadan tek bir insanın asla şiddeti uygulayacak iktidarı yoktur der (Arendt, 2014b:61). Bu nedendir ki şiddeti devam ettirmek için dayanağa ihtiyaç duyar. Gezi olaylarında gözlemlenen dayanak ise polistir. Polis aldığı emirler doğrultusunda aşırı şiddet uygulamış ve eylemciler bu tepkilere *Polis istifa et,simit sat!*, *Polis onurunla yaşa!* sloganlarıyla tepki vermiştir.

Arendt için otorite kavramı her zaman iyi bir olguya işaret etmektedir. Otorite baskıya gerek duymadan itaati gerektirmektedir. Otoriteyi kurmak ve dahası devam ettirmek için ise saygıyı ayakta tutmak gerekir (2014, 2014b:58). Otoriteyi sarsacak şey ise zeminde totaliter rejimin gelişmesi sonucu ortaya çıkan şiddet ve bu şiddetin sonucu olarak da ona duyulan saygının azalmasıdır. Dolayısıyla da otoritenin en büyük düşmanı ve onu zayıflatmanın en kesin yolu kahkahadır (Arendt, 2014b:8).

Bunun sonucu olarak da Gezi olaylarında de öne çıkan kavramlardan bir tanesi de mizah olmuştur. Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi eylemler boyunca kullanılan duvar yazılarının %73'ü mizah içerikliydi. Bianet, mizaha ilişkin yaptığı haberlerden mizahın birbirinden farklı eylemlerle ortaya çıktığı ve sergilendiği anlaşılmaktadır. Gazete mizaha başvurulma sebebini yaratıcı olmasının yanı sıra birleştirici olmasında görmüştür. Gazetenin kahkaları direnişin özgün karakterinde görmesi, Gezi olaylarında Arendt'in öngördüğü şekilde mizahı otoriteyi sarsan kuvvetli bir araç olarak gördüğünün bir göstergesidir;

“Şu ana kadar 70'e yakın yeni şarkı çıkmış olması, POMA'lar, sloganlar, duran insan gibi eylemlilikler ve daha nice örnek. Resmi vatandaş kabuğundan, eylemci halk arasına dahil olmak başka türlü ilişkilene potansiyellerin de açığa çıkmasının yolunu gösteriyor. Mizah dergilerinin şu günlerde direnişin duvarlarını kopyalaması elbette boşuna değil. Yıkmanın neşesi aynı zamanda yaratıcı bir neşedir. Tempo tutulan gaz bombaları arasından yükselen kahkahalar direnişin özgün karakterine işaret ediyor.”

Eylemciler, devletin elinde bulundurduğu en güçlü şiddet araçlarından olan, otoritenin yıkılmasında en önemli görevi üstelenen ve ortaya çıkardığı dehşetengiz şiddetle otoriteye duyulan saygıyı azaltan TOMA (Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı)'larla mizah yoluyla savaşıyorlardı;

“Gezi parkı eylemleri sırasında yüzleri güldüren mizah kültürü halkın kendi TOMA'sını tasarlayacağı bir kampanyayla devam ediyor.“Her şeyi devletten

bekleme!” ve “Biz TOMA tasarlamayı sizden öğrenecek değiliz.” sloganlarıyla başlatılan TOMA tasarımı kampanyası yürütülüyor. Gezi direnişinin penguen, çArşı, dış mihrak, LGBT gibi çok konuşulan pek çok temasını barındıran tasarımların paylaşıldığı sayfada, TOMA’ların klasik, otoma, gren ve retro gibi tarzları da yer alıyor. Tasarımlara “Dakar TOMA”, “TOMAZILLA”, “At-At TOMA”, “TOMAdurma”, “Çapulsavar”, “TOMAGĞĞĞ” gibi yaratıcı isimler verilmiş.”

Eylemcilerin kendilerine uygulanan orantısız şiddete orantısız mizah ile cevap verdiği Bianet’te yayımlanan bir haberde açıkça görülmektedir;

“Gazla olan ilişkimizi ifade etmek için de zeka, mizah ve zarafet sözcüklerimizi birbirine bağlıyordu; bir başka arkadaşımın tabiriyle “sineğe ilaç sıkar gibi” biber gazı kullanan polislerin tavrını eleştiren, çok nüktedan ve “orantısız zeka” içeren pankartlar açılmıştı. Bir tanesinde şöyle yazıyordu: “Biz sinek ilacı aracının arkasında koşmuş nesilleriz, gaz da neymiş :)”.Polisin gazından korkmuyorduk, çünkü biz acı seviyorduk: “Sen o biber gazını kebabıma sık, şalgamıma sık, acı bize atadan kalma, biz Adanalıyız Raşo”.Gaz bizi korkutabilen bir şey değildi çünkü: “Tüp kaçağını çakmak yakarak kontrol eden bir milleti biber gazıyla korkutamazsınız.”

Mizahın bu denli etkili olması onun muhalefet etmede, olandan farklısını istemede iktidarı zedeleyerek eşitsizliği bozmada kuvvetli bir araç olmasından kaynaklanmaktadır (Sahadetyan, 2015:135). Mizah, otoriteyi kurmak ve ayakta tutmak için gerekli olan saygıyı en temelden sarsar; içten, samimi ve spontane bir tavırla otoriteyi çözer.

Bununla birlikte mizah birleştiricidir, gülmek bulaşıcı ve kenetleyicidir (Bergson, 1996:12-13). Mizah ile her şeyin eşit olduğu duygusu yaratılır ve toplum olanı biteni daha kolay benimser (Sanders, 2001:219). Gezi olaylarının toplumun bu kadar fazla ve birbirinden farklı kesimine yayılmasında mizah oldukça etkilidir.

Mizah birlik olmanın da bir yolu olarak görülebilir. Pankartlarda kullanılan dilin çoğul iyelik alması buna bir örnek olabilir; *Sinek ilacının arkasından koşmuş nesiliz!*, *Biz acı seviyorduk* gibi. Burada ortaya çıkan dil orta sınıf liseli ve üniversiteli, yabancı dil bilen, popüler kültüre hâkim gençlerin dilidir. Bu dil ana akım medyanın dışında kalmak isteyen ve facebook, twitter gibi sosyal alanların dilidir (Cantek, 1998:126). Bu nedendir ki bu gençler arasında yine kendilerinin belirlediği mizah dili oldukça bütünleştirici ve etkilidir.

Gezi olaylarına muhalif Yeni Şafak gazetesinde bile mizah haberleri kendisine olumlu şekilde yer bulmuştur. Ancak, söz konusu sitede yer alan haberde dikkat çeken şey iktidarın değil de muhalefetin eleştirildiği slogan ve duvar yazılarının haber yapılmasıdır. İktidara yakın duruşu ile bilinen gazete iktidarı eleştiren mizah haberlerine yer veremese de yine de mizahın gücüne kayıtsız kalamamıştır;

“Taksim Gezi Parkı eylemcileri, tansiyonun düşmesiyle birlikte sosyal medyada paylaştıkları video ve fotoğraflarla gündeme gelmeye başladı. Eylemcilerin olan biteni "Mustafa Keser"ın askerleriyiz", "Kahrolsun bağızı şeyler" gibi esprilerle yorumlaması Türkiye'yi gülümsetmeye yetti. Gezi Parkı eylemlerinin en belirgin taraflarından birisi gençlerin katılımı. Diğerleri ise bu gençlerin oluşturduğu dil ile köhnemiş muhalefete yaptıkları atıflardı. İşte bu atıflardan en güzellerinden birisi dünyaca ünlü futbol yıldızı, Galatasaray'ın oyuncusu Didier Drogba'nın aktivist kişiliğine gönderme yapan "Çare Drogba" sloganıydı. Böylece Drogba, gençliğin yeni siyasi figürlerinden biri haline de gelmiş oldu. Halkımızın mizah esprisinin kaynağında Nasreddin Hoca fıkralarının olmadığını söylemek yanlış olmaz. O nedenle ki, ince esprilerle gündemi yakalamak da üstüne yoktur. Son günlerde yaşanan üzücü ve istemediğimiz hadiselerde öne çıkan TOMA'lara (Toplumsal olaylara müdahale aracı) gönderme yapmak amacıyla hazırlanmış TOMA Halk maketi de aslında yakılmak istenen şiddet manzarası arasındaki güzelliklerden birini oluşturuyordu.”(Yeni Şafak)

Mizahın otoriteyi sarsması ve otorite üzerinde korku yaratması ise onun bastırılmaya çalışmasıyla anlaşılabilir. Gezi olaylarıyla ilgili yapılmış olan mizah yayınları toplatılmış ya da yayından kaldırılmış ilgili olduğu düşünülen kişiler hakkında ise soruşturma açılmıştır. Bianet haber sitesinde yer alan haberler doğrudan yasaklamaları vurgulayacak şekilde yorum eklenmeden okuyucu ile paylaşılmıştır.

“Didim'de Gezi Karikatürlerine Soruşturma- Didim'de 18. Barış Şenlikleri kapsamında Didim Gezi Platformu'nun düzenlediği Gezi direnişini konu alan uluslararası karikatürlerden oluşan sergi savcılık emriyle toplatıldı ve beş kişi hakkında soruşturma başlatıldı.”(Bianet,<https://m.bianet.org/bianet/medya/149658-didim-de-gezi-karikaturlerine-sorusturma>)

“Türkmax, Gezi Direnişi'ne destek veren, Memet Ali Alabora'nın da rol aldığı politik mizah programı "Heberler"i yayından kaldırdı.” (Bianet,<https://m.bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/150520-medyanin-gezi-guncesi>)

III.2.2. Kamusal Alan Kavramını İçeren Haberler

Arendt için kamusal alan görünürlük alanıdır ve bu alandaki herkes özgürce söz söyleme, kendini ifade etme imkânına sahiptir. Onun için kamusal alan eylem ve özgürlük alanıdır. Özgürlüğün gerçekleştiği, insan olmanın ne anlama geldiğini belirleyen ve siyasi olarak varlık gösterilen bir alandır.

Arendt'in kamusal alanında yurttaşın aktif katılımı önemlidir. Yurttaş kamusal alan içinde kendi iradesiyle karar verir, bağımsız düşünür ve söz söyleme yetisine sahip olur.

Arendt için kamusal alanın oluşabilmesi için insanların birlikte hareket etmesi, konuşması ve eylemesi gerekmektedir (Arendt, 2014b:104). Bu birliktelik ise

uyum içerisinde olmalıdır. Kamusal alanın varlığı için özgür bir ortamda, ortak bir amaç için bir arada olmak ve eylemek gerekmektedir.

Arendt'in kamusal alan tanımını Gezi olaylarında aradığımızda ise eylemlerin henüz başladığı ilk günlerden iyice artarak tavan yaptığı ve bittiği günlere kadar bulmak mümkündür. Gezi Parkı'nda eylemciler ilk polis müdahalesinden sonra Park'ı terk etmemiş ve gün geçtikçe artan bir kalabalıkla Park'ta nöbet tutmaya başlamıştır. Öncelikle parkta kurdukları çadırlarla sonrasında ise polis müdahalesine karşı koymak için kaldırım taşları, polis bariyerleri, çöp konteynırları ile Park'ın etrafını çevirerek kamusal alan oluşturmuşlardır. Yaratılan bu alanı ortak eyleme alanı haline getirmişlerdir. Bianet'te verilen haberde yaratılan kamusal alanın sorunsuz şekilde kurulduğu ve işlediği aktarılmıştır;

“Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesine karşı yapılan nöbet üçüncü gününde.Sabaha karşı nöbet tutanlara yapılan polis saldırısının ardından parkta hayat normale dönmeye başladı. Yüzlerce kişi sabah saatlerinden itibaren parka gelmeye başladı.Kimisi çimenlerde gazetesini okurken, kimisi sınav dönemi nedeniyle grup şeklinde ders çalışıyor. Köfteci, pilavcı, çaycı ihtiyaçları karşılarken, bugün öğle yemekleri Gıda İş'ten.Saat 12:30'da parkta geniş katılımlı bir forum yapıldı.Herkesin kendisini rahat hissetmesi için gazetecilerin görüntü almamasının istendiği forumda örgütlü örgütsüz her kesimden insan neden parkta olduğunu tartıştı.Farklı görüşteki siyasi partilerden, ekoloji örgütlerine, ev kadınından, öğrenciye, emekli öğretmenden, işçiye, avukattan, esnafa kadar çok farklı kesimlerden insanlar forumda söz aldı.”(Bianet,http://bianet.org/bianet/kent/147038-agaclar-sizi-bekliyor?bia_source=rss)

Yaratılan kamusal alan gün geçtikçe sosyal medya aracılığıyla genişlemiştir. Sosyal medya, parktaki olayları kitlesel hale dönüştürmüş daha çok sayıda ve farklı insanın Park'a gelmesiyle yaratılan kamusal alanı oluşturan aktif katılımcı sayısını arttırmış ve bununla birlikte kamusal alanın sınırlarını genişletmiştir. Bununla birlikte

sosyal medya üzerinde de bir kamusal alan oluştuğunu söylemek mümkündür. Belki de hiç olmadığı şekilde insanlar sosyal medya üzerinden etkileşime geçmiş ve örneği olmayan şekilde sosyal medya aracılığı ile örgütlenmişlerdir. Arendt'in ön gördüğü şekilde fiziksel anlamda bir araya gelmesi mümkün olmayan insanlar sosyal medya üzerinden yakınlaşmış ve diyalog kurma şansına sahip olmuşlardır. Bianet'te yer alan haberlerde, ana akım medya eleştirilmiş, örgütlenmek ve bilgi kirliliğinin önlenmesini sağlamak amacıyla sosyal medyaya başvurulduğu vurgulanmıştır;

“Bir grup aktivist ana akım medyanın suskun kaldığı ya da yönlendirmelerle yayınladığı haberlere karşı Türkiye’de yaşanan direniş sürecini yurtdışına doğru biçimde aktarabilmek ve sosyal medyadaki dezenformasyonu ayıklayabilmek amacıyla harekete geçti. İnternette istanbuldaneoluyor.com ve whatishappeningistanbul.com’un yanısıra twitter’den @istanbuldaneler ve @occupygezinews adresleri üzerinden yayın yapmaya başladı.”(Bianet, <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/147179-gezi-direnisi-kendi-medyasini-yaratiyor>)

“Taksim Gezi Parkı’ndaki saldırılara karşı sosyal medyada bu akşam saat 19.00’da Gezi Parkı merdivenlerinde buluşma çağrısı yapılıyor. Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray kulüplerinin taraftar grupları da buluşmaya katılacağını açıkladı. Gezi Parkı’na iki gündür yapılan polis saldırısının ardından, sosyal medyada yapılan çağrıyla bugün Türkiye ve Avrupa’da pek çok şehirde toplanılarak destek için yürüyüşler gerçekleştirecek.”(Bianet,http://bianet.org/bianet/kent/147079-gezi-parki-icin-19-00-da-merdivenlere?bia_source=rss)

Fiziksel olarak bir araya gelmesi zor olan insanları birleştiren sosyal medya aslında siyaset yapma eyleminin de sosyal medyaya taşınması açısından önemlidir. Yeni nesil bu sosyal medyada siyaset yapma kavramının hayatlarının büyük kısmını internet karşısında ve özellikle de sosyal medyada geçiren gençlere ulaşmada oldukça etkili olduğu söylenebilir. Eylemlere muhalif olan Yeni Şafak gazetesi bile eylemlerin sosyal medyadan örgütlenmesi ve hız kazanması karşısında tepkisiz kalamamış ve önemine ilişkin şu haberi yapmıştır;

“Siyasetin üretilme ve tüketilme biçimi de sosyal medya ile yeni bir döneme girdiğini söyleyebiliriz. Gezi Parkı örneğinden yola çıkarak dijital siyaset dönemine bir başlangıç yapıldığını görüyoruz. Ancak dijital siyasetin araçları açısından henüz derinlik kazanmaktan uzak olduğu da gözümüze çarpıyor. Dijital zamanlar medyanın, siyasetin, ekonominin ve siyasetin birbiriyle farklı etkileşimlerde bulunduğunu gösteriyor.Yeni nesil siyasette sokakların nabzını tutmak kadar odaların nabzını tutmak da önem taşıyor. Gençler odalarında yaşıyorlar ve sosyalleşmelerini dijital araçlarla odalarından çıkmadan sürdürebiliyorlar. Bu durumu eleştirmek veya yüceltmek yerine anlamak ve çözmeye çalışmak yerinde olacaktır. Gezi Parkı gerçeği dijital siyaset açısından bir cevap değil kocaman bir sorudur” (Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/hayat/dijital-siyasete-dogru-538018>)

Arendt için kamusal alan *birleşimsel* terimiyle tanımlanır (Koroğlu ve Koroğlu, 2013:921). Yani ortak bir amaç için insanların farklı bile olsalar uyum içinde hareket etmesi gerekmektedir. Gezi Parkı’nda oluşan kamusal alanda bunu görmek mümkündür. Çok sayıda birbirinden farklı ve belki de daha önce düşünceleri, hayata bakış açılarındaki farklılıklar nedeniyle karşı karşıya gelmiş insanlar ortak bir amaç için bir araya gelerek kamusal alan oluşturmuşlardır. Müslümanlar inanmayanlarla, homofobikler LGTB’lerle, aşırı sağcılarla aşırı solcular bir araya gelmiş ve Arendt’in kamusal alan için şart gördüğü özgür şekilde uyum içerisinde birlikte eyleme gerekliliğinin yerine getirmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da kamusal alana çevrilen parkta her kesimden insan gündüz gelip gece evlerine dönmek yerine gündelik faaliyetlerine parkta devam etmiş, birbirlerinin hayatını kolaylaştırmaya yönelik her türlü faaliyet içinde bulunmuşlardır;

“Gezi Parkı direnişinin sekizinci gününde, parkta huzurlu bir hava hakim. Öğrenciler finallerine hazırlanıyor, gençler kitap okuyor, kadınlar komşularıyla parka gelip sohbet ediyor, şarkılar söyleniyor, halaylar çekiliyor... Evde pişirdikleri yemekleri getirip “Sivil inisiyatif” köşesine emanet ediyorlar, karnı acıkan buraya geliyor. Her kesimden insan yan yana oturuyor; sol örgütler, feministler, LGBT’ler,

Kemalistler, dindarlar, Aleviler, öğrenciler, işçiler...”(Bianet,<https://bianet.org/biamag/insan-haklari/149050-gezi-meselesini-anlama-kilavuzu>)

Yan yana gelmesi normal şartlarda mümkün olmayan hayat görüşünden insanlar birbirlerinin inandıkları doğrultusunda özgürce eylemesine imkan sağlamak adına oluşturulan kamusal alanı korumuş ve dayanışma içinde olmuşlardır. Yapılan haberde, eylemciler içerisinde ibadetlerini yerine getirmek isteyen eylemcileri diğer eylemcilerin etraflarını çevirerek polis şiddetinden koruma çabası görülmektedir;

“Gezi’de Cuma Hutbesi: Başörtülü Kadınlar da Direnişin Öznesi,Gezi Parkı’nda direniş 18. gününe girerken geçtiğimiz Cuma olduğu gibi bugün de Gezi Parkı girişinde Cuma namazı kılındı. Diğer direnişçiler namaz kılanların çevresinde insan zinciri oluşturdu. Gezi Parkı’nda ikinci kez kılınan Cuma namazından önceki hutbede “Paranın geçmediği, kimsenin aç kalmadığı Gezi Parkında, farklı inanışlara ve yaşam tarzına sahip insanlar birlik ve kardeşlik içerisinde direnişlerini sürdürüyorlar.” denildi.(Bianet,<https://bianet.org/biamag/toplum/150244-bianet-te-direngezi-haberleri>)

Eylemciler birbirlerinin hassas noktalarını gözeterek davranmış, yaratılan kamusal alanda yaşam biçimlerini göz ardı ederek özgürce eyleme imkânı yaratılmıştır. Bianet’te yayımlanan haber bunun bir örneğidir. Haberde eylemcileri bütünleştirici bir dil kullanılmış, yaratılan kamusal alanın farklılıklara rağmen devam ettirildiği vurgulanmıştır;

“Gezi Direnişinde Kandil Dayanışması: Antikapitalist Müslümanlar’dan Sedat Doğan, Miraç Kandili nedeniyle bu akşam Gezi Parkı’nda Kuran okuyacaklarını ve Hatay’da öldürülen Abdullah Cömert için dua edip tüm direnişçilere lokma dağıtacaklarını söyledi. Bu akşam Kandil nedeniyle direniş alanında içki içmeme çağrısı yapıldığını hatırlattığımız Doğan, bu çağrının tamamen kendi inisiyatifleri dışında yapıldığını ifade etti.- Parkta bulunan diğer gruplardan arkadaşlarımız bize böyle bir çağrı yapacaklarını söylediler. Yoksa bizim içkiyle ilgili herhangi bir hassasiyetimiz ya da talebimiz olmadı. - Ama bizim hassas olabileceğimizi düşünüp bu konuda organizasyon yapmaları çok güzel. Biz orada insanların yaşam biçimlerine bakmıyoruz. Gezi için direnen herkes bir arada olmayı savunuyor.”(Bianet, <https://bianet.org/kurdi/insan-haklari/147267-gezi-direnisinde-kandil-dayanismasi>)

Gezi Parkı kendi kamusalını yaratmış ve bunun devamını oluşturduğu platformlar, yapılan forumlarla devam ettirmiştir. Eylemcilerin farklı kamusal alanlarda tartışma ve kendini ifade olanağı bulacağı siyasal alanlar oluşturulmuş ve özgürce, çoğulcu katılımlarla konuşabilecekleri ve eylemde bulunabilecekleri alanlar yine bu forumlar ve platformlar sayesinde devam ettirilmiştir. Oluşturulan formlarda eylemlerin geleceği, talepler gibi konuların konuşulduğu ve hükümete karşı bir muhatap haline geldiği Bianet’te yayımlanan haberlerden anlaşılmaktadır;

“Taksim Dayanışması: Muhatap Biziz!-Taksim Dayanışması bu akşam yaptığı basın açıklamasında, görüşmelerde asıl muhatabın kendileri olduğunu bir kez daha söyledi.” (Bianet,<http://bianet.org/bianet/bianet/147518-taksim-dayanismasi-muhatap-biziz>)

“Gezi Parkı Bir Sonraki Adımı Tartışıyor-Taksim Dayanışması, dün Başbakan'la yapılan görüşmeyi Gezi direnişçilerine anlattı. Gezi Parkı'nda bundan sonraki adımlara karar vermek için forum başladı. Yarın 10.00'da basın açıklaması yapılacak.”(<http://bianet.org/bianet/bianet/147585>)

Arendt için toplumsal hareketlerin ön koşulu vardır; kamusal alan şiddetten arındırılmış olmalıdır (Onat, 2013:28). Eylemciler her ne kadar Park’ta ve çevresinde kendilerine kamusal alan yaratmış ve bunun devamlılığını insani ihtiyaçlarını (yeme, içme, barınma, müzik, okuma vb.) dayanışma içinde karşılayarak ve yürüttükleri forumlarla sağlamış olsalarda bu kamusal alanı dağıtacak tek şey şiddet olmuştur. Arent’in de öngördüğü şekilde uygulanan şiddet kamusal alanın ön koşulunu bozmuştur. Ne zamanki şiddet sona ermiş eylemciler tekrar Park’a kamusal alanlarını inşaaya gelmişlerdir.

Bianet’te yayımlanan haberde polis şiddetinin parkta oluşturulan kamusal alanı dağıttığı ve şiddet unsurunun ortadan kalkması ile birlikte eylemcilerin yeniden parka geldiği anlaşılmaktadır;

“Polis müdahalesinin ardından 15 Haziran’dan beri kapalı olan Gezi Park’ı açıldı.Günlerdir zaman zaman gazetecilerin dahi girmesine izin verilmeyen park İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin düzenlemesinin ardından bugün öğle saatlerinden açıldı.(Bianet,<https://bianet.org/bianet/toplum/148322-gezi-parki-halk-a-acildi>)

Yalnız tekrar polis müdahalesi ile kamusal alan oluşmadan eylemciler polis marifetiyle engellenmiş, şiddet kamusal alanın oluşmasına engel olmuştur. Yeni Şafak gazetesi polisin bu müdahalesini parkın yeniden işgalini önleyen haklı bir müdahale olarak görmüştür;

“...Ancak bu açıklamadan kısa bir süre sonra bir grup provokatörün sahneye çıkmasıyla park yeniden kapatıldı. Taksim Platformu’nun çağrısı ve bir grup eylemcinin işgal girişiminin ardından park boşaltıldı. Zorla parka girmek isteyen grup polis tarafından dağıtıldı. İstiklal Caddesi’nde tekrar toplanıp taşkınlık yapan çok sayıda eylemci gözaltına alındı.”(Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/gundem/gezi-halka-acildi-538819>)

Aslında kamusal alanı bozacak tek şiddet polisten gelmemiştir. Yer yer farklı görüşten eylemci de birbirlerine sözel şiddet uygulayarak kamusal alanın tam olarak bozulmasa bile parçalanmasına neden olmuştur. Yeni Şafak’ta yayımlanan haberde parktaki forumlarda yer alan bazı grupların diğerleri tarafından baskıya uğrayarak parkı terk etmek zorunda olduklarına yer verilmiştir. Bu haberin yapılmasında gazetenin eylemlere muhalif olması büyük bir etmen olarak görülse de eylemciler arasındaki uyuşmazlıkların oluşturulan kamusal alanı yıkmada etkili olduğu gerçeğini yansıttığı da kolaylıkla söylenebilir;

“İstanbul Kadıköy'deki Koşuyolu Parkı'nda toplanan 'Gezi' forumu katılımcılarından bir bölümü, Türkiye Komünist Partisi (TKP) mensubu diğer grubun baskıları sonucu gruptan ayrılarak Yaşam Parkı'na gitti. TKP'lilerin tutum ve davranışlarından bunaldıklarını ifade eden Gezici grup, burada Yaşam Parkı Forumu adı altında eylemlerine devam edeceklerini açıkladı.” (Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/gezide-yasam-tarzi-krizi-571157>)

III.2.3. Feminizm Kavramını İçeren Haberler

Arendt'in kadınlık durumu ile ilgili fikirlerini çalışmanın daha önceki bölümlerinde paylaşmıştım. Feministlerin kesin bir kamusal alan-özel alan ayrımı yapması nedeniyle Arendt'i eleştirdiklerini ancak Arendt'in bu ayrımı yaparken cinsiyetler üstü bir tutum sergilediğini belirtmiştim. Arendt için kamusal alanı yaratmak ve bu alanda uyum içinde hareket etme yetisi, dişil ya da eril değil ayırt edici bir biçimde insani nitelik taşır.

Gezi olaylarının başından itibaren kadınları mücadelenin içinde bulmuş olmak Arendt'in belirttiği gibi herkesi ilgilendiren çıkarlar ve değerler adına kamusal alan yaratılmasında kadınların da varlığını kanıtlamaktadır.

İlk andan itibaren eylemlerde olan kadınlar *kadın başına* orada oldukları için ayıplanmış oradan ayrılmaları söylenmiş hatta eylemcilerin annelerine *annelik görevlerini yaparak* çocuklarını parktan almaları salık verilmiştir. Ancak kadınlar bu söylemlerin tam karşısında durarak kamusal alandaki varlıklarını devam ettirmiş, şiddete karşı tepkilerini ve birlikteliklerini daha da arttırmışlardır. Bianet'te yer alan haberin içeriğine bakıldığında *annelik görevini* yapmaları istenen anneler, daha önce de belirttiğimiz gibi otoriteyi sarsıcı gücü olan mizahi söylem ile çocuklarını parktan almaları için polis annelerine seslenmişlerdir. Bu haberde toplumsal cinsiyet

kavramlarından kadınlara dayatılan *annelik* kavramı dolayısıyla ortaya çıkan *evlatlara göz kulak olma* eyleminin eleştirildiği açıkça görülmektedir;

“Kadınlar Gezi Parkı’nda insan zinciri oluşturdu. “Anneler burada”, “Anneler sizinle gurur duyuyor” sloganları atılıyor. Vali Hüseyin Avni Mutlu, geçtiğimiz günlerde “Anne babaların, yavrularıyla birlikte bu ortamdan uzaklaşmalarını istiyoruz. Güvenlikleri açısından Gezi Parkı’ndan ayrılmalarnı istiyoruz. Değerli ailelere sesleniyorum. Evlatlarımıza sahip çıkalım” demişti. Başbakan Erdoğan ise "Yavrularınızı Gezi'den çekin" dedi.Çocuklarını uzaklaştırmak yerine kendileri Gezi Parkı’na giden kadınların taşıdığı bir pankartta yazanlar sahneden okundu: “Sevgili polis anneleri, çocuklarınızı parktan çekin”(Bianet, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/147555-gezi-parki-na-kadin-zinciri>)

Kadınların eylem dili hayatlarına yapılan müdahalelerin mizahla harmanlanmasıyla oluşmuş demek yanlış olmaz. Bunun bir örneğini daha önce kendilerine yapılan *üç çocuk yapın!* baskısını eylemlerde hayattan ve iktidardan beklentilerine çevirmelerinde görebiliriz;

“İstanbul’da yüzlerini Gezi Parkı’na dönen feministler, dün akşamüstü bir saatlik durma eylemi yaptı. Kadınlar en az üç çocuk değil ama en az üç park, en az üç kedi, en az üç penguen, en az üç ağaç, en az üç barikat, en az üç şarkı, en az üç sevgili, en az üç kitap istedi.”(<http://bianet.org/bianet/toplum/147855-duran-kadinlar-en-az-3-park-istedi>)

Kamusal alan başlığında da bahsettiğimiz gibi kamusal alanın oluşmasında ve sürdürülebilirliğinde düzenlenen forumların etkisi büyüktür. Bu forumlarda özellikle de kadın ağırlıklı yapılanlarda kadınlar kendileri olarak bulunup dayanıştılar ve farklı kadın kimlikleri yan yana geldi. Eylemlerin başında kullanılan küfürlü, eril dile karşı çıktılar. Bir nevi eylemin dilini değiştirerek *Küfürle değil inatla diren!* dediler.

“Kadınların inançları ve giyimi nedeniyle hedef alan ayrımcı söylem ve sloganların son bulmasını istiyoruz. Tepkimizi ve taleplerimizi ortaya koyarken ayrımcı bir dilin alana hâkim olmasına, faşizme karşı direnirken yeni faşizmlerin ortaya çıkmasına itiraz ediyoruz. Laik ve dindar çatışmasına karşıyız. Bu yüzden bizi birbirimize karşı kışkırtmaya çalışanlara izin

vermeyeceğiz.”(Bianet,<http://bianet.org/bianet/toplum/147365-tacizi-durdur-direnisi-surdur>)

Gezi olaylarında kadınların yanı sıra LGBT üyelerinin de eylemlere aktif katılımını görmek mümkün. Onlarda forumlarda taleplerini, yaşadıkları sorunları dile getirirken eylemin eril, cinsiyetçi ve homofobik dilini eleştirdiler ve dönüştürdüler. Toplumsal cinsiyetçi, homofobik sloganları değiştirdiler. Böylelikle Arendt’in de kamusal alanın oluşması için gerekli gördüğü farklı kesimden insanların ortak şekilde özgürce eylemesi koşulu yerine getirilmiş oldu. Bununla birlikte kamusal alan cinsiyet, yönelim ayrımını bir tarafa bırakarak insani eşitliği sağlayacak şekilde tesis edilmiş oldu. Bianet’te yer alan haberde bu eşitliği vurgulamak adına birleştirici bir dil kullanıldığı, hep birlikte özgür ve eşit yaşam istenildiği vurgusu yapılmaktadır;

“Direniş” temasıyla gerçekleştirilen 21. Onur Haftası, bugün İstanbul Taksim’de binlerce kişinin katıldığı Onur Yürüyüşü ile sona erdi. Tüm Türkiye’ye yayılan Gezi Parkı direnişi ile birlikte homofobik, transfobik ve cinsiyetçi olmayan özgür bir dünya talebimizi yüksek sesle haykırdık. Bugün hükümetin, eşcinsel ve trans bireylerin yaşama, çalışma ve barınma hakkımıza saldırısına birlikte karşı koyuyoruz.“Bugün tarihsel bir dönüm noktasındayız. Onbinlerce insan LGBT’lerin ve hepimizin özgürlük ve eşitlik talebi için sokaklarda.”(Bianet,<http://bianet.org/kurdi/lgbti/148086-onur-yuruyusu-nde-direnisin-o-bicimi>)

III.2.4. Totalitarizm Kavramını İçeren Haberler

Toplumunu bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve tam bir kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji ve siyasi parti olgularını tanımlamak için kullanılan totalitarizm kavramının en önemli özelliği toplumun siyasal olarak kontrolünü elinde tutmasıdır. Totaliter sistemin bir özelliği özelliğinin toplumu bütünleştirmek yerine ayrıştırmak olduğundan daha önceki bölümlerde bahsetmiştik. Arendt’e göre totalitarizm bir insan doğası kurgular ve

insanları bu kurguya adapte eder ve adapte olmayanları da yok etmeye çalışır. İstenilen doğaya uygun olmayan herkesi bertaraf eder ötekileştirir (Arendt, 2017: 594).

Gezi olaylarının çevresel kaygılarla başladığı daha önce belirtmiştik ancak neredeyse ülkenin tamamına yayılması ve toplumun çok farklı kesimden insanını bir araya getirmesinde en büyük etmen sanıyorum ki iktidarın toplumdaki insanların hayat şekillerine, aile planlamalarına, yaşam tarzlarına yönelik yapılan yasal düzenlemeler ile yasal düzenleme haline gelmemiş olmasına rağmen yapılan sözlü müdahalelerdir. Yıllardır devam eden bu düzenlemeler ve müdahaleler neticesinde Gezi olayları toplumun çok sayıda farklı kesiminden insanı bir araya getirmiştir. Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı gibi anayasal hak ve özgürlükleri ihlale varan doğrudan ve dolaylı müdahaleler toplumda tepkilere neden olmuştur. Çoğunluk adına belli bir bakış açısına dayandırılarak meşrulaştırılmaya çalışılan bu müdahaleler ve bireylerin özel ve mahrem yaşamlarını nasıl sürdüreceklerine ilişkin dayatmalar, demokratik ve çoğulcu bir toplum özlemindeki kitlelerin tepkisine neden olmuş, Gezi olaylarında bu tepkiler sloganlara ve duvar yazılarına da yansımıştır.

Arendt totaliter hareketlerin yandaşlarını mutlak bir yükümlülük altına soktuğunu ve ahlaki kayıtsızlık durumuna getirme becerisinin olduğunu düşünür. Bu düzende düşünceye, inisiyatife, sağduyuya yer yoktur ve bireyler sistemin otoritesine boyun eğmek ve sadık yandaşlar olmak durumundadırlar. Bu sistemde belirsizliğe hapsedilen insanlar mevcuttur (Arendt, 2014c:10). Bireylerin bu durumdan kurtulması belki de hiç düşmemesi ise insan eliyle gerçekleşecek olan demokratik yaşama geçişle mümkündür. Bu geçiş ise atomize edilmiş, saf dışı bırakılmış insanla değil kamusal alanda aktif olarak eyleyen aktif yurttaşla olur (Arendt, 2010:137).

Gezi olaylarında ortaya çıkan ve hayatlarına dair müdahalelere tepkilerini

kamusal alanda aktif olarak belirten eylemciler bu anlamda Arendt'in yurttaş tanımına uymaktadır. Onlar, özel hayatlarına yapılan müdahalelere, Parkta yarattıkları kamusal alanda birlikte özgürce eyleyerek tepki vermek istemişlerdir. Bianet'te yayımlanan haberde özel alanın korunması konusunda ortak mücadele vurgusu yapılmış, mizah ve mizahla oluşturulmuş eylem diliyle tepki gösterilmiş olmanın Gezi eylemlerinin karakteristik özelliği olduğu belirtilmiştir;

“Özel alanımızdaki dokunulmazlık ve özgürlük doğası gereği özel alanda savunulamaz; kamusal alanda kolektif bir şekilde eyleyerek ve mücadele ederek müdafaa edilir. Haziran direnişini böylesine çok öznel ve güçlü kılan iktidarın toplum mühendisliği projesine ve dayatmalarına karşı durma iradesidir. İktidarın tependen inme bir üslupla had bildirme, siyasetleştirme, kitleyi korkutarak pasifleştirme taktiğinin etkisiz kılınmasıdır. Mizah ve yaratıcı eylem ile totaliter “ciddiyetin” homojenleştirme operasyonunun yok edilmesidir. Vatandaş muhbirleştiren, mülki amiri bekçileştiren, polisi ise iyiden iyiye ordulaştıran bir iktidar temel özgürlüklere verdiği zararlarla çoktandır demokratik meşruiyetini tamamen kaybetme yoluna girdi. Bugün sesimizi yükseltmezsek postmodern çağın duvarsız toplama kamplarında hapis kalacağız.” (Bianet, http://bianet.org/bianet/siyaset/151093-akp-totalitarizmi?bia_source=rss)

Yazar George Orwell totalitarizm ile ilgili verdiği bir mülakatta şunları söyler; “Totalitarizm, bir inanç çağından çok bir şizofreni çağı vaat eder. Toplum, yapısı belirgin bir biçimde yapay hale gelince; yani yönetici sınıfı işlevlerini kaybetmesine rağmen güç kullanarak ya da sahtekârlıkla iktidara tutunmakta başarılı olunca totaliterleşir. Böyle bir toplum ne kadar uzun olursa olsun asla ne hoşgörülü olabilir ne de entelektüel açıdan istikrarlı. Asla ne olayların gerçeğe uygun şekilde kaydedilmesine ne de yazınsal yaratımın ihtiyaç duyduğu duygusal samimiyete izin verir.” (<http://www.futuristika.org/george-orwell-totalitarizm-bir-inanc-cagindan-cok-bir-sizofreni-cagi-vaat-eder/>) Bunun sonucunda ise totaliter sistemin en etkili araçlarından biri olan “yalan söylemek” baş gösterir. İktidar yönetiminde kaybettiği istikrarı söylediği

yalanlarla kazanmaya ve devamlılığını sağlamaya çalışır.

Totaliter sistemin bir diğer özelliği ise yalan söylemektir. Totaliter ideolojilerde iktidar kendi amaçları için yalan söyler (O.Sullivan 1993:233). Totaliter yalan, aleyhinde ortaya sürülebilecek olgulara rağmen, hatta bu olguları gizlemeye dahi gerek duymadan inandırıcılığa sahip olabilen bir yalan türüdür. Kanıt, bulgu veya bilimsel bilgi gibi ifşa yöntemleri totaliter yalanı sarsamaz. Bunun sebebi, sürekli tersine çevirme, tersyüz etme, beyaz olanı kara gösterme, kara olanı aklama, dün ittifak kurulan grup veya kişileri yarın rejim düşmanı olarak hedef gösterme ve müthiş bir ideolojik propaganda sayesinde gerçeğin ne olduğu hakkındaki algıların mutlak surette bulandırılmasıdır (Gambetti, 2014). Gezi olayları sırasında gerçekleşen ve Kabataş Olayı diye adlandırılan olaya ilişkin haber Bianet'te herhangi bir yorum eklenmeden mağdur olduğu iddia edilen kişinin doğrudan ifadesine yer verilerek sunulmuş, olayın doğruluğu ya da yanlışlığı sorgulanmamıştır;

"1 Haziran günü Kabataş'ta başörtülü bir kadın bebeğiyle birlikte durakta beklerken, belden yukarıları çıplak, ellerinde deri eldivenler, başlarında siyah bandanalar bulunan 80-100 kişilik bir grubun kendisine saldırdığı, hatta üstüne çiş yaptığı iddia edilmişti. Z.D. verdiği ifade; "Kaldırımında beklediğim sırada, 80-100 kişilik bir grup yanıma yaklaştı. Gruptaki erkeklerin belden yukarıları çıplak, ellerinde eldivenler, başlarında siyah bandanalar vardı. Kalabalıktan bazıları küfür etti, biri de tokat attı. Ardından dört beş kişi üzerime idrarlarını yaptı. Saldırganlardan bazıları da cinsel tacizde bulundu. " (Bianet, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/153488-basbakan-in-kabatas-iddiasi-goruntulerde-yok?bia_source=rss)

Bianet olayla ilgili mağdur olduğu iddia edilen kişinin ifadesine yer verirken iktidara yakınlığı ile bilinen Yeni Şafak olayla ilgili mağduriyeti baştan kabul etmiş, olayın doğruluğunu desteklemek ve vurgulamak adına haberde olayları kınayan derneklerin isimlerine ve açıklamalarına yer vermiştir;

“Kabataş'ta 6 aylık bebeğiyle Gezi eylemcilerinin saldırısına uğrayan Z.D"ye kadın dernekleri de sahip çıktı. Konuyla ilgili bir basın bildirisi yayınlayan Kadın ve Demokrasi, Hazar, Meridyen, Başkent Kadın Platformu, İlke İlim Kültür ve Dayanışma, Koruyucu Anneler ve Yeryüzü Anneler Derneği, yaşanan üzücü olayı kınadıklarını ve davanın peşini bırakmayacaklarını belirtti. Açıklamada "Genç bir anne olan Z.D ve altı aylık bebeğine insan vicdanının asla kabul edemeyeceği galiz küfür içerikli, sözlü ve fiziksel şiddet uygulanmasını esefle kınıyor ve bu saldırıyı gerçekleştirenlerin adalet önünde hesap vermelerini yüksek yargı mercilerinden bekliyoruz.” (Yeni Şafak,<https://www.yenisafak.com/gundem/eskiyalar-kinandi-532838>)

Daha sonrasında ise kamere kayıtları izlendiğinde olayın saldırıdan tamamen uzak olduğu bahse konu kalabalığın görüntülerde görüldüğü ancak herhangi bir saldırı ve tacizin olmadığı görülüyor. Ancak, ortaya atılan ve haberlerle desteklenen bu yalan, burada iktidarın ve totaliter sistemin bir fonksiyonu haline gelmiş, kanıt, bulgu veya bilimsel bilgi gibi ifşa yöntemleri bu totaliter yalanı sarsamamıştır. Aksine kanıtlara rağmen toplumun farklı kesimleri arasındaki çatışma duygusunu canlı tutacak bir yalan tüketilinceye kadar haberler vasıtasıyla gündemde tutulmuş ve tükendiği anda da ona yeni bir ivme kazandırmak adına yalanı destekleyici haberler yapılmaya devam edilmiştir. Gambetti'nin de dediği gibi müthiş bir ideolojik propaganda ve dün ittifak kurulan grup veya kişileri yarın rejim düşmanı olarak hedef göstererek gerçeğin ne olduğu hakkındaki algılar bulanık hale getiriliyor;

“1 Haziran'da Gezi Parkı eylemleri kontrolden çıkmış, terör grupları sokakları yakıp yıkmaya başlamıştı. Genç bir anne 6 aylık bebeği ile Kabataş iskelesinde onlarca saldırganın hışmına uğradı. Akla hayale gelmeyecek insanlık dışı tacizlere maruz kaldı. Deşifre, tek suçu mütedeyyin görünüme sahip olmak olan Gezi mağduru Z. D'nin yaşadığı dehşeti kanıtlarıyla gün ışığına çıkarıyor.

Gezi olaylarında 1 Haziran 2013'te Kabataş'ta bebeğiyle saldırıya uğrayan Zehra Develioğlu'nun ifadesini çürütmek için Kanal D Haber'de yayınlanan montajlanmış görüntüler, bir kısım medyanın can simidi oldu. Haber ve yaklaşım

olarak Cemaate yakın medya ile Ergenekon ve Gezi'yi sahiplenen medyanın aynı dili kullanması dikkat çekti.”(Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/cemaat-ve-gezi-medyasi-el-ele-618965>)

Verilen haberde aksi kamera kayıtlarıyla doğrulanmış olmasına rağmen totaliter yalan söylenmeye devam ediliyor ve Gambetti'nin de belirttiği gibi yalan tükenmeye başladığı anda yeniden ivme kazandırılıyor. Bu ivme kazandırma yer yer toplumun ortak hassasiyet noktaları olan *bebek* ve *kadın* kavramları üzerinden yapılıyor. Toplumun bir kısmı için kutsal sayılan *başörtüsü* konusu ile birlikte darp edildiği söylenen bir bebek ve kadın hikayesi bileşenleri itibariyle kolayca kurgulanabilecek ve inanması kolay sorgulanmaktan uzak bir yalan haline geliyor;

“Başörtüsü düşmanlığı- Ortada ifade tutanağı var, adli tıp raporu var, linç edilmiş bir kadın var, darp edilmiş bir bebek var... Bunlar çıkmışlar olayın olmadığını ispat etmeye çalışıyorlar. “...Mezkur görüntüler Zehra'nın anlattıklarını doğrulamadığı gibi yalanlamıyor da” (Bianet,<https://bianet.org/bianet/insan-haklari/153590-yalana-razi-olmak>)

Yukarıda bahsedilen bileşenlerle pekiştirilmesinin yanında yalan, ortaya çıkmış olsa bile aşağıdaki haberdan de anlaşılacağı üzere tüm aksi kanıtlara rağmen devam ettirilmeye çalışılıyor;

“Gezi direnişi sırasında Kabataş'ta saldırıya uğradığını ileri süren kadının avukatı Abdurrahman Kayapınar, olayla ilgili kamera görüntülerinin yayınlanmasının ardından yazılı açıklama yaptı. Avukat Kayapınar, Al Jazeera'ye yaptığı açıklamada, “görüntülerin doğru olduğunu ama gerçeğin tümünü yansıtmadığını” ifade etti.”(Bianet, <http://bianet.org/biamag/siyaset/153501-kabatas-ta-saldiri-iddiasina-aciklama>)

Kabataş olayının yanı sıra Bezm-i Alem camiisine sığınan eylemcilere ilişkin de bir takım haberler yapılmıştı. Eylemcilerin cami içerisinde içki içtiği, cami

duvarlarına yazılar yazdığı iddia edilmişti. O an içerde bulunan imam ise aksi ifade vermesine rağmen iktidar yarattığı totaliter yalanı devam ettirdi;

“İstanbul Valiliği’nin talimatıyla direnişçilerin sığındığı Bezm-i Alem Valide Sultan Cami müezzini hakkında inceleme başlatıldı. İnceleme kapsamında Beyoğlu İlçe Müftüsü Recai Albayrak camiye gelerek müezzin Fuat Yıldırım’ın bilgisine başvurdu. Yaklaşık üç saat süren görüşmede caminin güvenlik kamera kayıtları da incelendi. ...Ancak Yeni Şafak gazetesi, camide içki içildiğini yazdı. Ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da bu iddiayı tekrarladı. İçki ve sigara içildiği iddiası bizzat müezzin Yıldırım tarafından yalanlandı. Yıldırım, “Kimsenin uygunsuz davranışı yoktu. Alkol alındığını görmedik” demişti. (Bianet, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/147442-dolmabahce-deki-caminin-muezzinine-inceleme>)

Yeni Şafak gazetesi de aynı konuya ilişkin yayımladığı haberde cami görevlisinin ifadesinde içki içilmediğini görmedim demesine rağmen haberin devamında yalanı destekleyici bir dil benimsemiştir;

“Caminin kamera görüntülerini emniyete teslim ettiğini söyleyen Yıldırım, TEM Şube ve Karaköy Polis Karakolu olmak üzere 2 farklı tarihte ifade verdiği ancak kendisine talep etmesine rağmen ifadesinin fotokopisinin verilmediğini söyledi. Yıldırım şöyle devam etti: "İsrarla sorulan, ‘Cami içinde içki içildi mi, içki içeni gördün mü?’ sorusuna karşı görmediğimi belirttim. Yalan mı söyleyeyim, içilip içilmediğini görmedim. ‘Görüntüleri size teslim ettim, siz polis olarak tespit edin, bizi de aydınlatın’ dedim. Fakat emniyetteki ifadem bir kısmı, polisler tarafından basına sızdırıldı. ‘Ben yalan söyleyemem’ cümlesi üzerinde günlerce yazılar yazıldı.”(Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/saptirdilar-2028014>)

Arendt’e göre totalitarizmin destekçisi olan yalanı besleyen şey terördür. Terörün en belirgin özelliği kendi inançları ve düşünceleri dışında hiç bir oluşuma izin vermemesidir. Bu noktada şiddete dayalı her eylem fiziksel ya da sözlü fark etmez terördür (Arendt, 2014b:26). Totalitarizm karşısında duracağını düşündüğü her hareketi terörle, şiddetle bastırmak ister. Bu terör ve şiddet muhalifleri bastırmayı amaçlarken

herkesi korku ile doldurmayı ve fikir birliği yapmayı hedefler. Bunun asıl nedeni de totaliter rejimin kendisinin korkmasıdır. Kendisini destekleyenlerden bile korkar, kendisine yönelmiş en ufak bir hareketi bile yıkılma tehdidi olarak algılar ve bu nedenle terör ve şiddeti en üst seviyede kullanır.

Yeni Şafak'ta yayımlanan haberden anlaşılacağı üzere parkta devam eden eylemler iktidar için tehdit olarak algılanmıştır. Eylemler süresi ve bu süre içerisinde ülkeyi çatışma ortamına çevirdiği vurgusu yapılmıştır. Bununla birlikte toplumun ortak hassasiyet gösterdiği konular olan, devlet, vatan, millet, Mustafa Kemal Atatürk vurgusu ile polisin uyguladığı şiddet bu kavramları korumaya yönelik olarak gösterilerek meşru hale getirilmeye çalışılmıştır;

“İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, düzenlediği basın toplantısında, vatandaşlardan Taksim Meydanı'nı terk etmelerini istedi. Vali Mutlu, "Bu noktadan sonra Taksim Meydanı'nda, Aziz Cumhuriyet'in büyük kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün heykelinin ve manevi şahsiyetinin bulunduğu, milletimizin meydanında, devletimizin ve milletimizin sarsılmaz gücü, emniyet güçlerimiz tarafından kararlılıkla marjinal gruplar üzerinde gösterilecektir. Bu tablo arzu ettiğimiz bir tablo olmamakla birlikte, ülkemizi ciddi bir çatışma ortamına çekmek isteyen ve 15 gündür bu ortamı İstanbullular'a ve ülkemize yaşatmış olanlara karşı, bugün çok daha farklı bir yöntem içerisinde tutumumuzu göstereceğiz" diye konuştu.(Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/cocuklarinizi-cekin-guvenlikleri-yok-531086>)

Yine benzer şekilde iktidarın eylemcilerin parka ilişkin taleplerini göz ardı edeceğini ve sonuçları ne olursa olsun *korkmadan* şiddetle bu talepleri bastırarak parka ilişkin yapılması planlananlardan vazgeçme niyetinin olmadığını anlıyoruz;

“Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Gezi Parkı'na Topçu Kışlası'nı yapacaklarını söyledi. Erdoğan, Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda İstanbul'da İslam Araştırmaları Merkezi'nin "Antik Çağdan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi" başlığıyla yapılan toplantıda konuştu. Gezi Parkı'na Topçu Kışlası'nın yapılacağını belirten Erdoğan, "Cesur olunması gereken konulardan biri de bu. Taksim'deki Gezi

Parkı. Oraya o tarihi eseri inşa edeceğiz. Orada bir eser vardı. Adı ister tarih müzesi olur, ister şehir müzesi olur. Ama bunu yapmamız lazım. Korkmayacağız" dedi.(Bianet,http://bianet.org/bianet/siyaset/176000-erdogan-gezi-parki-na-topcu-kislası-yapacagız?bia_source=twitter&utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter)

Eylemlerin yıldönümünde bile tekrar *hortlamasından* korkulduğundan basın açıklaması yapılacak olmasına rağmen park ve etrafında yoğun güvenlik önlemi alınmış olması Bianet’te yayımlanan habere şu şekilde yansımıştır;

“Polis, Gezi direnişinin üçüncü yıldönümünde polis Gezi Parkı’nı ve Taksim anıtı çevresini yayalara kapadı. Taksim Dayanışması, saat 19.00’da Gezi Parkı’nda basın açıklaması yapılacağını duyurmuştu. Gece saatlerinde parkın çevresine yüzlerce polis barikadı yığıldı. Polis barikatları ile öğle saatlerinde Gezi Parkı ve Taksim anıtı çevresini yaya girişlerine kapandı.”(Bianet,http://bianet.org/bianet/toplum/175366-gezi-parki-ve-taksim-meydani-yayalara-kapatildi?bia_source=rss)

Yeni Şafak ve Bianet internet gazetelerinde yer alan haberleri sırasıyla şiddet, kamusal alan, feminizm ve totalitarizm kavramları çerçevesinde incelediğimizde Arendt’in kavramlara ilişkin yaptığı tanımları, kavramları kullanma şeklini ve kavramlar arasında kurulan bağlantıları somut bir olay üzerinden okuma fırsatı bulunmuş ve Arendt’in anlattığı ancak soyut anlamlar taşıyan kavramlar Gezi olaylarında yaşanan olaylarda somut hale gelmiştir.

Öncelikle şiddet kavramı haberlerde aranmış ve Arendt’in şiddet kavramıyla birlikte irdelediği otorite ve iktidar kavramları incelenmiştir. Temelde ortaya çıkan sonuç, Arendt’in şiddetin şiddet doğurduğu ve iktidarın şiddet karşısında varlığını tehlikeye düşürdüğü ve şiddet araçlarını elinde bulunduran devlet karşısında karşı şiddet uygulayanların kazanma şansı olmadığı şeklindeki ön görüşleri internet sitelerinde yayımlanan haberlerde açıkça görülmüştür. Bununla birlikte Arendt için her zaman iyi

bir olguya işaret eden otoritenin (Arendt, 2014b: 58) şiddet karşısında özellikle mizahla birlikte nasıl zayıfladığı da Gezi olaylarında rahatlıkla görülmüştür.

Arendt için görünürlüğün alanı olan kamusal alanın (Arendt, 2014b: 104) Gezi Parkında kurulduğu ve özgürlüğün, eylemin alanı olarak varlığını farklı kesimlerden birçok katılımcı tarafından düzenlenen forumlarla devam ettirildiği ve yine onun öngördüğü şekilde şiddetle yıkıldığı yaşanan olaylar çerçevesinde yapılan haberlerde kendisine yer bulmuştur.

Feminizm kavramına geldiğimizde ise Arendt'in kamusal alanla bağlantılı olarak değerlendirdiği gibi kamusal alanda eril ya da dişil fark etmeden uyum içinde insani nitelikte hareket etmenin önemi açıkça görülmüştür. Bununla birlikte eylemler süresince oluşturulan bu kamusal alanda zamanla ortaya çıkan ve özellikle eylem dilinde baskın hale gelen eril dil yine mizahla eleştirilmiş ve eril dilden uzak yeni bir eylem dili geliştirilmiştir.

Son kavram olan totalitarizm ise Gezi olaylarına ilişkin haberler incelendiğinde öncelikle eylemlerin çevre eylemlerinden daha geniş katılımlı eylemlere dönüşmesinde tetikleyici unsur olarak karşımıza çıkmış sonrasında ise eylemler sırasında yaşanan ve iktidar tarafından halka anlatılan olayların/yalanların devam etmesinde kullanılan totaliter yalan kavramı haberlerde aranmıştır.

SONUÇ

Arendt, iki büyük dünya savaşı ve teknolojik gelişmeler gibi yıkıcı ve dönüştürücü olayların ışığında modern insanı yaratan koşulların analizini yapmıştır. Ona göre modern insan, yaşamın anlamını yitirmiştir ve anlamı bulabilmek gibi bir kaygısı da yoktur. O modernizm eleştirisini, modern çağ ile başlayan buluşlar çerçevesinde yapar. Bilimsel gelişmelerle insan sonsuza kadar yeryüzüne bağlı bir canlı olmayacağını anlamıştır. Modern bilimsel görüş, doğruları sadece matematik ile formüle etmiş sözün ve düşüncenin etkisini yitirmesiyle de insan siyasi bir canlı olmaktan çıkmıştır. Bu çıkış ile birlikte totaliter yönetim etkisini iyice arttırmıştır. Çalışmanın araştırma kısmında incelediğimiz Gezi olayları daha önce bahsedildiği gibi çevre hareketi olarak başlamış ancak totaliter kararlarla hayatına müdahale edilen insanların tekrar siyasi bir canlı olmaya karar vermesi ve sözün, düşüncenin etkisini göstermesiyle amacını genişletmiştir.

Arendt, modern dünyanın öne çıkan özelliklerinden birini geleneksel yerleşik otoritenin Birinci Dünya Savaşı sonrasında pratikte oradan kalkması olarak belirtir. Arendt' in, modern dünyada vurgulamak istediği şey modern dünyanın bir otorite probleminin olduğudur. O gerek insan yaşamında gerekse politika alanında eylemleri yönlendiren belli türde bir otorite bulunması gerektiğini belirtir çünkü Arendt'in düşüncesinde otorite hep olumlu durumları refere eder. Otorite kavramı terim olarak en sık kötüye kullanılan kavram olsa da onun en önemli özelliği baskı ve iknaya ihtiyaç duymadan itaat etmesi istenilenlerin kararları sorgusuz sualsiz kabul etmesidir. Bu da otoriteye duyulan saygıyı ayakta tutmakla olabilir. Bu saygıya gölge düşürecek yegâne şey mizah ve bunun doğal bir sonucu olan kahkahadır. Mizah ve kahkahanın varlığı halinde otorite kendisini ayakta tutan saygınlığı yitirmiş, ciddiyetini kaybetmiştir.

Modern dünyada otoritenin yıkılmasıyla beraber şiddet kendisini göstermeye başlar ancak şiddet otorite demek değildir. Arendt şiddet ile otoritenin karıştırılmasını eleştirerek gerek insan yaşamında gerekse politika alanında olması gereken otoritenin eksikliği ile birlikte şiddetin ortaya çıktığını söyler. Şiddetin nihayetinde bir egemenlik aracı olduğunu, egemenin bu şekilde otorite kurmaya çalıştığını belirtse bile şiddet daima iktidarı zedeleyen bir unsurdur. Hatta daha da fazlası, şiddet ve iktidar karşılaştığında görünen şey şiddetin iktidar tehlikeye girdiğinde veya iktidarın yokluğunda ortaya çıktığıdır. Birinin mutlak hâkimiyet kurduğu yerde diğeri barınamaz.

Şiddet için araçlara ve sayılara ihtiyaç vardır. Şiddetin kendisini destekleyecek başkalarına ve her zaman muhtaç olduğu araçları elinde bulundurmaya ihtiyacı vardır. Kendisini destekleyecek başkaları olmadan ve şiddet araçlarını elinde bulundurmadan tek bir insan asla şiddeti başarıyla kullanacak iktidara sahip değildir. Bu nedenledir ki, en güçlü şiddet araçlarını ve sayıları elinde bulunduran devlet merkezi bir otoritedir.

İnsanlık tarihi boyunca şiddet varlığını hep korumuş ancak önceki çağlardan farkı artık şiddet küresel hale gelmiştir. İnsanlık medeniyet seviyesini yükselttikçe şiddeti arkasında bırakarak hızla uzaklaşacağı yerde onu da kendisi ile beraber tırmanışa geçirmektedir. Bunun bir sebebi de şiddeti yücelten ve her daim ona ihtiyaç duyan totalitarizmin varlığıdır. Arendt'e göre totalitarizmin sebebi olan ve bu çalışmada bahsedilen yalan, kitle toplumu ve terör, kamusal alanın yok olması kavramları totalitarizmin var oluşunun altyapısını hazırlar; ortaya çıkan yönetim de amaçlarına ulaşmak için şiddeti önemli bir aracı olarak kullanır. Arendt için totalitarizm, otorite biçimlerinin yok edilmesi anlamına gelmektedir. Totalitarizmde bir plan ve planlama

yoktur. Planın tersine adeta bir keyfilik söz konusudur. Keyfiliğin olduğu yerde de şiddet kaçınılmaz olarak varlığını gösterecektir.

Yukarda yer alan tüm kavramları merkeze alarak incelenen Gezi olayları ise Arendt'in eserlerinde bahsettiği, sorguladığı bu kavramların yansımalarının görülmesi açısından önemlidir. Çevreye, ağaçlara ve parka duyarlılıkla başlayan eylemler, insanın, özel alanı aşarak katıldığı kamusal alanı yok edenve iktidarın oluşturmaya çalıştığı birbirine benzer yaşamlara, özel hayatlara yapılan düzenlemelere karşı bir tutuma dönüştü ve Arendt'in ön gördüğü birçok kavram bu eylemler esnasında hayat bulmuştur.

Olaylarla ilgili derlenen ve Bianet ve Yeni Şafak internet sitelerinde yayımlanan haberler incelendiğinde Arendt'in derdi olan şiddet, otorite, iktidar, kamusal alan, totalitarizm kavramları yine onun aralarında varlığını öngördüğü ilişki içerisinde vuku buldu. Olayların başlangıcında eylemcilere uygulanan orantısız şiddet tüm ilginin parka çekilmesine ve hayat tarzlarına müdahale edildiğini düşünen her kesimden insanın eyleme katılmasına neden oldu. Bu şekilde eylemciler özgürce ortak eyleme alanı olarak adlandırılan kamusal alanı yarattılar ve Arendt'in de dediği gibi şiddet bu alanı dağıtana kadar kamusal alanda eril-dişil ayrımı yapmadan varlığına kafa tuttıkları otorite ve iktidarı mizahla, kahkaha ile tiye aldılar. Ama ne zaman ki devlet şiddetine karşı şiddetle cevap verdiler işte o zaman yanıldılar çünkü şiddet araçlarını elinde bulunduran devlete karşı başarılı olma şansları yoktu. Şiddet araçlarını elinde bulundurmasının yanında iktidarın tehlikeye girdiği hissedildiği anda devlet şiddeti en üst seviyeye çıktı, çok sayıda eylemci ciddi şekilde yaralandı ve yine çok sayıda eylemci hayatını kaybetti. Eylemler sırasında şiddetin yanı sıra totaliter sistemin kurulmasında ve özellikle devamında etkili olan totaliter yalana sıkça başvurulduğu görüldü. Aksi birçok farklı şekilde kanıtlanabilmesine rağmen eylemlerle ve eylemcilerle ilgili ortaya atılan ve

toplumun değerlerine karşı yapıldığı iddia edilen birçok olay olmadığı halde olmuş gibi servis edildi ve eylemcilerin farklı şekillerde tepkiler çekmesi sağlanmıştır.

Arendt'in düşün dünyasında yer alan kavramların Türkiye'de yaşanan toplumsal bir olayda bu şekilde sırasıyla karşımıza çıkmış olması onun kavramları tek bir olayla değil de tarihsel bir süreç içerisinde değerlendirdiğinin de bir göstergesi aslında. Yaşadığı dönemden çok uzak bir zamanda yaşanan bu olaylarda yine onun düşüncelerini, kavramlarını bulmak ondan alınması gereken derslerin sayısının oldukça fazla olduğunun ve onun ütöpik bir düşünür olmadığıın kanıtı niteliğindedir.

Sonuç olarak bu çalışma Antik Yunan düşüncesinden beslenen ve bununla birlikte kendi çağında yaşadığı birçok olaydan etkilenerek modern çağ ve modern çağ insanını anlamak için şiddet, otorite, iktidar gibi birçok kavramı birlikte değerlendiren Arendt'in bu kavramlar arasındaki bağı ne kadar kuvvetli kurduğunu üzerinden uzun yıllar geçmiş olsa bile Gezi olaylarının her aşamasının açıklanmasında fazlasıyla tatmin edici olmasıyla göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*, (2016). İstanbul: Ütopya Yayınları
- Altun, F. (2002). *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*, İstanbul:Yöneliş
Yayıncılık
- Anderson, P. (2002). *Postmodernitenin Kökenleri*, (Çev., Elçin Gen).
İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2010). *Geçmişle Gelecek Arasında*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2011). *Totalitarizmin Kaynakları 1/Antisemitizm*, (Çev. B. S.
Şener). İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2014c). *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, (Çev. B. S.
Şener), İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2017). *Totalitarizmin Kaynakları 3/Totalitarizm*, (Çev. İ. Serin),
İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2013). *İnsanlık Durumu*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt H. (2014a). *Kötünün Sıradanlığı*, İstanbul: Metis Yayınları
- Arendt H. (2014b). *Şiddet Üzerine*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Akarsu B. (1987). *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılâp Yayınları
- Alkan F. (2009). *Modernizm ve Şiddet*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans
Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (Çev. İsmail Türkmen),
İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Berktaş F. (2012). *Dünyayı Bugünde Sevmek*, İstanbul: Metis Yayınları
- Birol A. (2011) *Bir Modernizm Eleştirisi Olarak Şiddet- İktidar İlişkisi:
Dövüş Kulübü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Brzezinski – Friedrich, *Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi*, (Çev. Oğuz Onaran), Ankara, 1964, s. 134.

Cantek, L. (1998). *Alt Kültür, Popüler Direniş Yöntemleri*, Mizah ve Resmi Kültür Birikim Dergisi. s.105-106, Ocak/ Şubat

Claire, M., Tschopp, C. (2014). *Şiddet, Siyaset ve Medenilik*. (Çev. A. İnel, P. Selek). İstanbul: İletişim Yayınları

Çetin H. (2002). *Totalitarizm: İdeolojik Kökenleri ve Toplumsal İnşa Araçları*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı (11)

Çoban, Savaş (2014). “İktidarın “Medyası”. *Hegemonya, Statüko, Direniş*. Esra Arsan ve Savaş Çoban (Hızl.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Çınar A. (2014). *Sosyal Yapı ve Değişim*, Ankara: Sentez Yayınları

Çınar A. (2013). *Modernitenin Arka Planı*, Ankara: Sentez Yayınları

Çoşkun B. (2013a). *Hannah Arendt'te 'Radikal Kötülük' Problemi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Çoşkun B. (2013b). *Kadınlık Durumu İle İlişkisinde Hannah Arendt*. Düşünme Dergisi, Sayı 4

Çöteli, S. (2015). *Sosyal Medyanın Yeni Tür Kamusal Alan Yaratması Ve Toplumsal Hareketlere Katkıları: Taksim Gezi Olayları Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul

Diñer, E. (2015), *Hannah Arendt Düşüncesinde “Siyasal Olan”*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli

Donovan S. Lunden R. (2008). *Authority Matters*, Oxford

Erkmen T. *Politik Olmak, Apolitik Olmak, Gezi Olayları*,

[Http://Www.Bianet.Org/Bianet/Siyaset/148666-Politik-Olmak-Apolitik-](http://www.Bianet.Org/Bianet/Siyaset/148666-Politik-Olmak-Apolitik-)

Olmak-Ve-Gezi-Olaylari

Ete, Hatem ve Coşkun Taştan (2003), “*Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*”, Ankara, Pelin Ofset.

Gambetti, Z. (2014). <http://baslangicdergi.org/siyaset-ve-yalan-zeynep-gambetti/>

Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Gülmez T. (2012). *Demokrasi Perspektifinden Totalitarizm Kavramı ve Hannah Arendt*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara

Gülmez T. (2013). *Totalitarizmin Kavramsal İncelemesi ve Arendt ile Popper’in Totalitarizm Anlayışları*, Amme İdare Dergisi, Cilt 46, Sayı 4

Haberli, M. (2012). *Yeni Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Sanal Cemaatler, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı (3), 118-134.

Işık, Gülcan (2011). *Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Nobel Akademik Yayınları.

İliklerden N. (2013) *Hannah Arendt’in Siyaset Felsefesinde Totalitarizm ve Kaynakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

İnce H. (2013). *Hannah Arendt: Özgürlükçü Bir Cumhuriyetçilik Kuramına Doğru. Res Publica İçinde*, Düzenleyen Armağan Öztürk, 286-310. Ankara: Doğu Batı Yayınları

Krishan, K. (1999). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma: Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları* Ankara: Dost Kitabevi

Kejanlıoğlu, B. (2004). *Medya alışmalarında Kamusal Alan Kavramı Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları

Kongar, Emre ve Küçükkaya, Aykut (2013). *Gezi Direnişi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları

Konda. "Gezi Raporu", *Toplumun Gezi Parkı Olayları Algısı ve Gezi Parkındaki Kimlerdi?*, 5 Haziran 2014.

Koroğlu C. Koroğlu M. (2013). *Klasik Kamusal Alan Modelleri ve Türkiye'nin Kamusal Alan Tecrübesi Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. The Journal Of Academic Social Science Studies, 6(4), 913-936.

Onat N. (2013). *Kamusal Alan ve Sınırları*. İstanbul: Durak İstanbul.

O'sullivan, Noel, Crespigny, Anthony ve Ve Minogue, R. Kenneth (Drl.) (1993). *"Hannah Arendt: Eski Yunan Özlemi ve Endüstri Toplumu"*. (Çev. G. Koçak). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Öcal, S. B. (2006). *"Hannah Arendt'te Kamusal Alan Kavramının Epistemolojik Temelleri"* TC Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Polat, F. (2015). Dünya Sitematik Krizinin Bir Parçası Olarak Gezi Parkı Direnişi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(17), 97-117

Sahadetyan, E. G. (2015). *Bir Muhalefet Dili Olarak Gezi Parkı Protestolarının Söylemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul

Sartori G. (2014). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, İstanbul: Sentez Yayıncılık

- Sennett. R. (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (Çev. S. Durak, A. Yılmaz,) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sennett. R. (1992), *Otorite*, (Çev. Kamil Durand), İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- Şahinoğlu G. (2015). *Hannah Arendt'in Politik Düşüncesinde Şiddet Eleştirisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara
- Şengül, C.G. (2007) “*Duvarların Direnişi, Türkiye'deki Duvar Yazılarının İçerik Analizi*”. Yüksek Lisans Tezi. İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2007.
- Taylor, C., (2016). *Modern Toplumsal Tahayyüller*, (Çev. H. Koyukan), İstanbul: Metis Yayınları
- Tilly, Charles, (2008), *Toplumsal Hareketler*, (Çev. O. Düz), 1. Baskı, İstanbul: Babil Yayınları
- Türkmen B. (2014). *Gezi Direnişi ve Kadın Özneler, Kültür ve İletişim Dergisi*, Sayı (13)
- Tunçay M. (2004). *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-Yakın Çağ*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Toker N. (1992). *Şiddete Karşı Politika: Hannah Arendt'in Şiddet Analizi*, *Birikim Dergisi*, Sayı (41)
- Tormey S. (1992). *Totalitarizm*, (Çev. A. Yılmaz, O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev. H. Tufan), İstanbul: Yapı Kredi
- Ünsal A. (1996). “*Genişletilmiş, Bir Şiddet Tipolojisi*”, *Cogito*, İstanbul,

Vassaf G. (2004). *Cehenneme Övgü: Gündelik Hayatta Totalitarizm*, (Çev. Zehra Gencosman, Ömer Madra) İstanbul: İletişim Yayınları

Yılmaz, Zafer. (2007) *Hannah Arendt'te Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımı ve Modern Çağda Toplumsal Alan* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Erzurum

Young-Bruehl E. (2012). *Hannah Arendt Dünya Aşkıyla*, (Çev. A. Selman), İstanbul: İletişim Yayınları

Yücel, Y. G. (2009), *Hannah Arendt Şiddet'ten Söz Etti*, (09.02.2009) [Http://Www.Sendika.Org/Yazi.Php?Yazi_No=22043](http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=22043)

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları